

การใช้อุปกรณ์ประเภทอาวุธ

นางวงการนาฏศิลป์ไทยได้ให้ความสำคัญแก่อาวุธมาก เห็นได้จากการประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่บรรดาศิษย์ทางนาฏศิลป์ไทยที่พร้อมจะประกอบอาชีพเป็นละคร และเป็นผู้สืบทอดทางนาฏศิลป์ไทยต่อไป บรรดาศิษย์เหล่านั้นต้องเข้าพิธีไหว้ครู และรับมอบอาวุธจากประธานผู้ทำพิธีไหว้ครูก่อนทุกคน* นอกจากนี้อาวุธยังเป็นอุปกรณ์สำคัญช่วยให้ผู้ชมสามารถเข้าใจเรื่องราวในละครที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการใช้อาวุธได้ง่ายขึ้น

ละครเรื่องอิเหนาเป็นละครที่มีเนื้อเรื่องกล่าวถึงวีรบุรุษชาวชวาชื่ออิเหนา ที่มีความเก่งกล้าในเชิงอาวุธ หรือที่เรียกว่า เป็นพระเอกนักรบ มีความชำนาญในการใช้อาวุธต่าง ๆ ทั้งบนหลังม้าและบนพื้นราบ มีลักษณะเป็นวีรคตินุชย์ปกติ มิใช่เรื่องของกาจินตนาการอย่างรามเกียรติ์ อาวุธที่อิเหนาและตัวละครสำคัญในเรื่องใช้ในการเผชิญศึกต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบนั้น ประกอบด้วยอาวุธสำคัญ 4 ชนิด ได้แก่

1. ทวน
2. หอกซัด
3. กระบี่
4. กริช

อาวุธทั้ง 4 ชนิดดังกล่าวมีตั้งแต่อาวุธชนิดยาวที่สุด คือ ทวน ถึงชนิดสั้นที่สุดคือ กริช และเป็นอาวุธที่อิเหนามีความชำนาญมาก ในการแสดงการใช้อาวุธเหล่านี้ถูกปรับปรุงมาจากการใช้อาวุธจริงของนักรบไทยโบราณ แต่เพิ่มความงดงามของนาฏศิลป์ไทยเข้าประกอบด้วย การใช้อาวุธทั้ง 4 ในละครจะมีลักษณะวิธีใช้แตกต่างกันบ้าง เหมือนกันบ้างในบางท่า ดังจะได้พรรณนาเป็นเรื่อง ๆ ดังนี้

*สัมภาษณ์ นายอุดม อังสุธร อาจารย์ 3 ระดับ 8 วิทยาลัยนาฏศิลปกรุงเทพฯ ผู้รับมอบเป็นประธานในพิธีไหว้ครูท่านหนึ่งของกรมศิลปากร

1. ทวน

ทวนเป็นอาวุธชนิดยาว สามารถใช้เป็นอาวุธในการรบบนหลังม้าและบนพื้นราบ สำหรับการแสดงละครเรื่องอิเหนา ตัวละครที่ใช้ทวน ได้แก่ อิเหนา บุศลินา สังคามาระตา วิทยาลัยกา อุณากรรณ จะมาหรา กะปาหลัน ย่าหรีน และมะงาดา ตัวละครทั้งหมดในเรื่องอิเหนาดังกล่าวนี้จะใช้ทวนบนหลังม้าทั้งสิ้น ส่วนการใช้ทวนบนพื้นราบมักจะใช้กับการแสดงละครพื้นทาง เช่น ราชธิดา ผู้ชนะสิบทิศ เป็นต้น อย่างไรก็ตามวิธีถือและวิธีใช้ทวน แม้จะเป็นบนหลังม้าก็ดี บนพื้นราบก็ดี จะมีลักษณะคล้ายกันเพียงแต่การใช้ทวนบนหลังม้าจะมีท่าทางและวิธีจับเดิมมากขึ้น ดังจะได้พรรณนาเป็นหัวข้อวิธีถือทวนและวิธีใช้ทวนในละคร ดังนี้

- การถือทวนมือเดียวและการใช้
- การถือทวน 2 มือ และการใช้

การถือทวนมือเดียวและการใช้

การถือทวนมือเดียว หมายถึง การใช้มือหนึ่งมือถือทวน (ส่วนใหญ่มักจะใช้มือขวาถือทวน) โดยให้มืออีกข้างหนึ่งจับม้าหรือแสดงท่าทางอื่น ๆ เป็นการเสริมบทและท่าทางของตัวละครให้สวยงาม ในการแสดงละครเมื่อตัวละคร 2 ตัวทาบทต่อสู้กัน ทั้งสองมักจะใช้อาวุธชนิดเดียวกันในการต่อสู้ขณะนั้น และการถือ การจับอาวุธของตัวละครทั้งสองต้องสัมพันธ์กันด้วย ในการถือทวนด้วยมือข้างเดียว ในการร้าวอาวุธหรือต่อสู้มีทั้งหมด 4 วิธี และแต่ละวิธีสามารถพลิกเพลงสามารถนำออกใช้ได้ในหลายโอกาสและหลายความหมาย ดังจะได้อธิบายวิธีถือ วิธีจับ และวิธีใช้ควบคู่กันไปในแต่ละวิธีดังนี้

วิธีที่ 1 ใช้มือขวาจับด้ามทวนตรงโคน ให้ปลายทวนกลับขึ้นไปอยู่ด้านบน โดยพาดด้ามทวนไว้กับต้นแขนของผู้ถือทวน ส่วนมือขวาที่จับทวนไว้ให้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้สอดด้ามทวนไว้ นิ้วที่เหลือเรียงชิดติดกัน ดังภาพ

การใช้ทวนตามวิธีการถือทวนมือเดียว วิธีที่ 1 สามารถใช้ได้านโอกาสและ
ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

1. ทหารยืนถือทวนขณะตั้งแถวหรือยืนเวรยามรักษาการณ์ โดยผู้แสดงเป็นทหาร
จะยืนตรง มือขวาถือทวนตามวิธีที่ 1 ส่วนมือซ้ายวางไว้แนบตัว
2. ผู้แสดงขี่ม้าถือทวน (ม้าแผง) ในลักษณะของการควมม้าหรือยืนม้า (การนั่ง
บนหลังม้าขณะม้าหยุดเคลื่อนที่) โดยผู้แสดงแหวนม้าแผงไว้กับตัว มือขวาถือทวนตามวิธีที่ 1
มือซ้ายจับอยู่ที่หูม้าแผง
3. ผู้แสดงกำลังทาบท โดยใช้มือซ้ายและลักษณะการทรงตัวของผู้แสดงช่วยเสริม
บทาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

ภาพแสดงการทาบด้วยวิธีการถือทวน แบบที่ 1

- ผู้แสดงด้านซ้ายมือ ก้าวเท้าซ้ายเข้าไประหว่างผู้แสดงอีกฝ่ายหนึ่ง มือขวาถือทวนตามวิธีที่ 1 มือซ้ายทาบที่อกมือ เอียงศีรษะขวา หน้ามองไปทางผู้แสดงด้านตรงข้าม ลักษณะเช่นนี้ มีความหมายเท่ากับการเรียกอีกฝ่ายหนึ่ง

- ผู้แสดงด้านขวามือ ก้าวเท้าขวาเข้าไประหว่างผู้แสดงด้านซ้ายมือ มือขวาถือทวนตามวิธีที่ 1 เช่นเดียวกัน มือซ้ายวางไว้ตามแนวหน้าขาด้านซ้าย เอียงศีรษะทางด้านขวา หน้าหน้าตัวจะอยู่ทางด้านขวาทั้งหมด ลักษณะเช่นนี้มีความหมายเท่ากับการฟังอีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นฝ่ายพูด

ภาพแสดงการทำงานด้วยวิธีการถือทวน แบบที่ 1

- ผู้แสดงด้านซ้ายมือ ก้าวเท้าซ้ายไปทางผู้แสดงอีกฝ่ายหนึ่ง มือขวาถือทวนตามแบบที่ 1 มือซ้ายจับหงายอยู่ระหว่างอก เอียงศีรษะด้านขวา ลักษณะเช่นนี้มีความหมายเท่ากับกล่าวว่า ตัวเรา, ฉันทัน

- ผู้แสดงด้านขวามือ ก้าวเท้าขวาไปทางผู้แสดงอีกฝ่ายหนึ่ง มือขวาถือทวนตามแบบที่ 1 เช่นกัน มือซ้ายจับอยู่ที่หูมี น้าหนักตัวและศีรษะเอียงไปทางขวา ลักษณะเช่นนี้มีความหมายเท่ากับ การฟังผู้อื่นพูด

4. ผู้แสดงรำทวนตามกระบวนท่า* เรียกว่า สรรเสริญครู เป็นการไหว้ครูก่อนการต่อสู้ด้วยทวน นายอุดม อังสุธร นายธงไชย โพธิ์อารมย์ มีความเห็นตรงกันว่าการทำงาน สรรเสริญครูนี้ นอกจากจะเป็นการไหว้ครูแล้ว ยังมีความหมายถึงว่าต่างคนต่างคู่มือกันว่าใครจะเก่งกว่าหรือคู่ชั้นเชิงคู่ต่อสู้ นั่นเอง ดังภาพต่อไปนี้

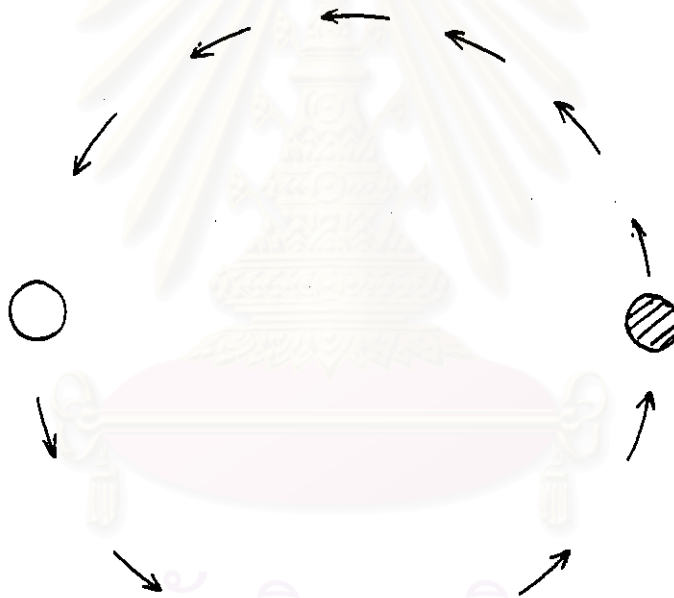
ภาพแสดงการรำทวนในท่า "สรรเสริญครู"

*การรำทวนตามกระบวนท่า มีทั้งหมด 4 ท่า ได้แก่

1. สรรเสริญครู
2. หงส์สองคอ
3. นาคเกี้ยว
4. โคมสามใบ

นอกจากนี้ นายอุดม อังสุธร ได้อธิบายตามคำบอกเล่าของนางละมุล ยมะคุปต์ ดังนี้ว่านอกจากการรำทวน 4 ท่านี้แล้ว ยังมีการรำทวนในท่าอื่นอีก ได้แก่ ยันต์สี่ทิศและแหวนสอดก้อย แต่ไม่มีผู้ใดสืบทอด

- ผู้แสดงยืนด้วยเท้าขวา ยกเท้าซ้าย มือขวาถือทวนในวิธีที่ 1 มือซ้ายจับที่หูผ้า เมื่อจะเคลื่อนที่ำให้เดินถัดเท้า (ยกเท้าขวา ถัดเท้าซ้ายด้วยเนินได้นิ้วหัวแม่เท้า) และใช้ตัวหน้าหนึ่ง (เป็นนาฏยศัพท์เปรียบเทียบการใช้ลาตัว ไหล่ และใบหน้า เช่นเดียวกับการขีดหนึ่ง คือ การเคลื่อนไหวตั้งแต่ลาตัว ไหล่ และใบหน้าไปในทิศทางเดียวกัน) การทาท่าสรรเสริญครูให้ผู้แสดงทั้ง 2 ทาท่าเดียวกัน โดยให้ฝ่ายซ้ายมือของภาพหันหน้า ฝ่ายขวามือของภาพหันหลัง และยกเท้าไปในจังหวะเดียวกัน เคลื่อนที่เป็นวงกลมตามจังหวะเพลงพญาเดิน ตามแผนผังการเคลื่อนที่ในท่าสรรเสริญครู ดังนี้

○ = ผู้แสดงหันหน้า

● = ผู้แสดงหันหลัง

5. ผู้แสดงท่าทำป้องกัน เมื่อจบกระบวนท่าหรือต้องการให้เพลงที่บรรเลงในขณะนั้นหยุด เพื่อจะทาบทต่อไป ดังภาพต่อไปนี้

ภาพแสดงการป้องกันกับวิธีการถือทวนแบบที่ 1

- ผู้แสดงทั้ง 2 ก้าวเท้าขวา มือขวาถือทวนตามแบบที่ 1 มือซ้ายป้องกันในระดับคาง เอียงศีรษะขวา นิ้วหนักตัวเอนไปทางขวามือ ลักษณะเช่นนี้มีความหมายเท่ากับให้หยุดการบรรเลงเพื่อดำเนินเรื่องด้วยบทร้องหรือจะเข้ารบ

วิธีที่ 2 ถือทวนโพล์ด้านหลัง* ตั้งทวนตรงโดยใช้มือขวาจับค้ำทวนส่วนโคนที่ปลายทวนอยู่ด้านหลัง ค้ำทวนแนบกับลำตัวด้านข้างขวา แขนขวาแนบกับค้ำทวน ดังภาพ

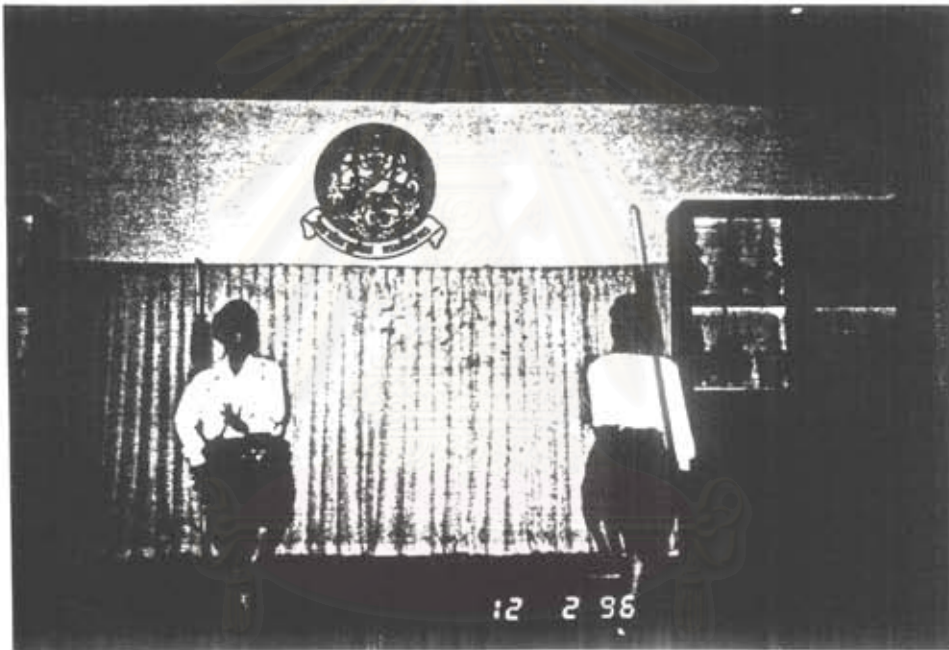
ภาพแสดงการถือทวนโพล์หลัง ตั้งทวนตรง

*การถือทวนโพล์ด้านหลังสามารถกระทำได้อีก 2 วิธี แต่ไม่ใช้ในการแสดงละครเรื่องอีเหนา หากใช้ในการแสดงละครพันทาง การถือทวนโพล์หลัง 2 วิธีนั้น คือ

1. การใช้ทวนซัดหลังไขว้ คือ การถือทวนไว้ด้านหลังในลักษณะเฉียง โดยใช้มือซ้ายจับค้ำทวนด้านล่างระดับสะโพก ส่วนค้ำทวนด้านบนใช้มือขวายกขึ้นจับไว้
2. การใช้ทวนซัดหลังในลักษณะขนานกับพื้นเวที คือ การถือทวนอยู่ในแนวขนานกับพื้นเวทีระดับสะโพกบน และใช้แขนส่วนล่างตั้งแต่ข้อศอกถึงข้อมือของทั้ง 2 แขนคล้องค้ำทวนเอาไว้ในลักษณะทวนซัดอยู่ด้านหลังของผู้แสดง

การใช้ทวนตามวิธีการถือทวนเมื่อเดียว วิธีที่ 2

การถือทวนแบบนี้ใช้ในการรำทวนตามกระบวนท่าที่เรียกว่า "โคมสามใบ" บทที่ 1 การใช้ทวนและการเคลื่อนไหวร่างกายไปตามแบบของการรำทวนท่า "โคมสามใบ" นี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้แสดงทั้ง 2 คน กำลังดูท่าที่ของคู่ต่อสู้ว่าฝ่ายใดมีจุดอ่อนที่ใดบ้าง เพื่อใช้ในการเผด็จศึกหรือเข้าสู่วิธีโจมตีคู่ต่อสู้ ดังภาพต่อไปนี้

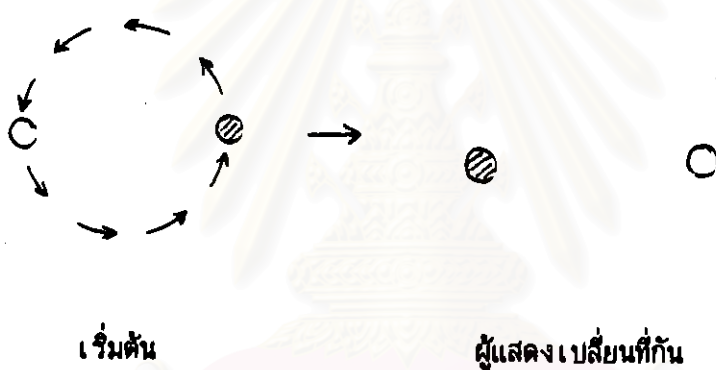

สถาบันวิทยบริการ

ภาพแสดงการรำทวนตามกระบวนท่า "โคมสามใบ" บทที่ 1 ใช้วิธีการถือทวนเมื่อเดียว วิธีที่ 2

- ผู้แสดงทั้ง 2 ฝ่ายยืนด้วยเท้าขวา ยกเท้าซ้าย มือขวาถือทวนตามลักษณะการถือทวนมือเดียว วิธีที่ 2 มือซ้ายจับทวนไว้ จากนั้นจึงเคลื่อนที่ตามจังหวะเพลงพญาเดินไปพร้อม ๆ กัน ด้วยการเดินถัดเท้า ใช้ตัวหน้าหนึ่งเช่นเดียวกับการทำท่าสรเสริญครู แต่เดินเป็นวงกลมคนละครึ่งวงเท่านั้น ด้วยการเดินหมุนเปลี่ยนที่กัน การทำท่างานี้จะต้องคู่ด้วยการร่ายทวนตามกระบวนท่าโคมสามใบ ใบที่ 2 และ 3 ซึ่งจะกล่าวต่อไป

แผนผังการเคลื่อนที่ระหว่างการร่ายทวนตามกระบวนท่าโคมสามใบ ใบที่ 1

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

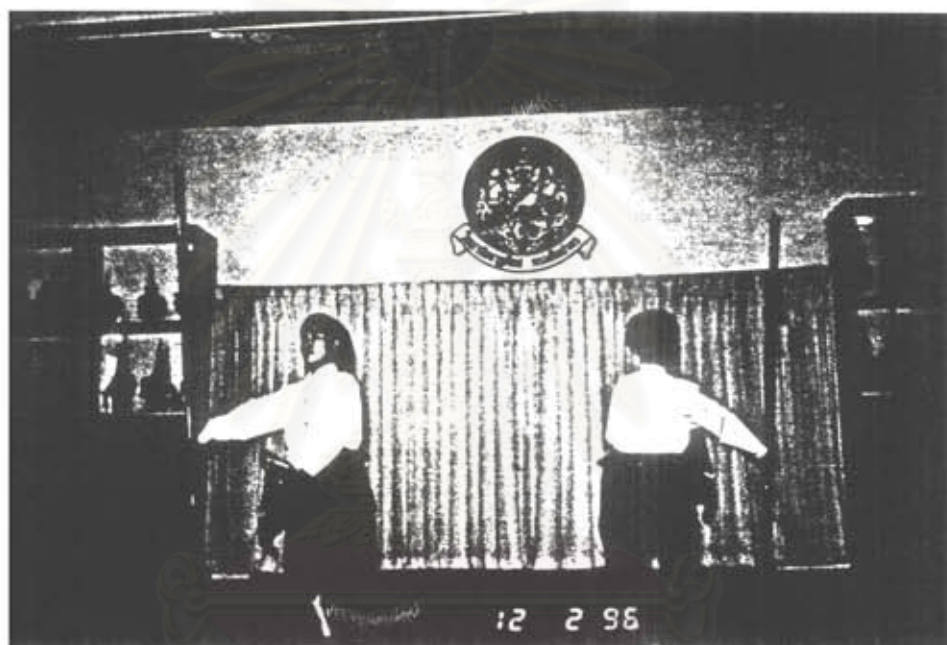
วิธีที่ 3 ใช้มือขวาหงายมือตั้งทวน โดยยื่นแขนขวาออกไปด้านหน้า ให้ลานแขนลาดลงเป็นแนวเฉียงประมาณ 45-60 องศากับลำตัว แล้วหงายท้องแขนขึ้น จับคันทวนส่วนโคนด้วยนิ้วทั้ง 5 บังคับให้คันทวนตั้งตรง ปลายทวนพุ่งขึ้นไปด้านบน ส่วนมือซ้ายไม่กำหนดว่าจะต้องทำท่าใด ดังภาพต่อไปนี้

ภาพแสดงการถือทวนมือเดียว ด้วยการถือทวนวิธีที่ 3

การใช้ทวนตามวิธีการถือทวนมือเดียว วิธีที่ 3

การถือทวนแบบนี้ใช้ในการร่ำทวนตามกระบวนท่าที่เรียกว่า "โคมสามใบ" ใบที่ 2 และ 3 การใช้ทวนและการเคลื่อนไหวร่างกายไปตามแบบของการร่ำทวนท่าโคมสามใบ ในความหมายทางการรบบก็เช่นเดียวกับการร่ำทวนในท่าสรรเสริญครู และโคมสามใบ ใบที่ 1 นั่นเอง คือ การร่ำทวนบนหลังม้า เพื่อดูท่าที่และจุดอ่อนของคู่ต่อสู้ซึ่งได้กล่าวแล้ว ดังภาพต่อไปนี้

ภาพแสดงการร่ำทวนตามกระบวนท่า "โคมสามใบ" ใบที่ 2 และ 3 ใช้วิธีการถือทวนมือเดียว
วิธีที่ 3

- จากการร่ำทวนท่าโคมสามใบ ใบที่ 1 เมื่อต่างฝ่ายเปลี่ยนที่กันเรียบร้อยแล้ว ผู้แสดงจะพลิกข้อมือจับทวนและตัวทวนออกมาตั้งตรงด้านหน้า ด้วยการจับทวนวิธีที่ 3 โดยใช้มือขวาและมือซ้ายจับที่หูม้า จากนั้นจึงเคลื่อนที่ตามจังหวะเพลงพญาเดินโบพพร้อม ๆ กัน ด้วยการถัดเท้าใช้ตัวหน้าหนึ่ง เช่นเดียวกับท่าสรรเสริญครู แต่เดินเป็นวงกลมคนละวงจนกลับมาอยู่ที่เดิมเมื่อเริ่มต้นเคลื่อนที่ใบที่ 2 และจะเคลื่อนที่ต่ออันกระบวนท่าโคมสามใบ ใบที่ 3 ดังแผนผังต่อไปนี้

แผนผังการเคลื่อนที่ระหว่างการร่ำทวนตามกระบวนท่าโคมสามใบ ใบที่ 2 และ 3

หมายเหตุ เมื่อท่าทำและเคลื่อนที่ตามลักษณะการร่ำท่าโคมสามใบ ใบที่ 2-3 แล้ว ผู้แสดงจะกลับมาท่าทำเช่นเดียวกับการท่าทำโคมสามใบ ใบที่ 1 ด้วยการถือทวนตามวิธีที่ 2 แล้วเคลื่อนที่เป็นวงกลมทับวงกลมของใบที่ 1 คนละครึ่งวงกลมเพื่อกลับมาอยู่ตำแหน่งเดิม ก่อนจะเคลื่อนที่ตามแบบโคมสามใบ ใบที่ 1 จึงจะถือว่าร่ำครบกระบวนท่า การร่ำทวนตามกระบวนท่าโคมสามใบ

ลักษณะการเคลื่อนที่แบบโคมสามใบนี้ สามารถนำมาใช้ประกอบการแสดงระบำชุดอื่น ๆ ในลักษณะการไล่จับ หรือติดตามกันระหว่างผู้แสดง 2 คน ได้ เช่น การรำชุดเมขลา รามสูร ในเนื้อร้องที่ว่า "นางแก้งเงี้ยวลัดฉวีดเจวียน เวียนไปตามจักรราศี" เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

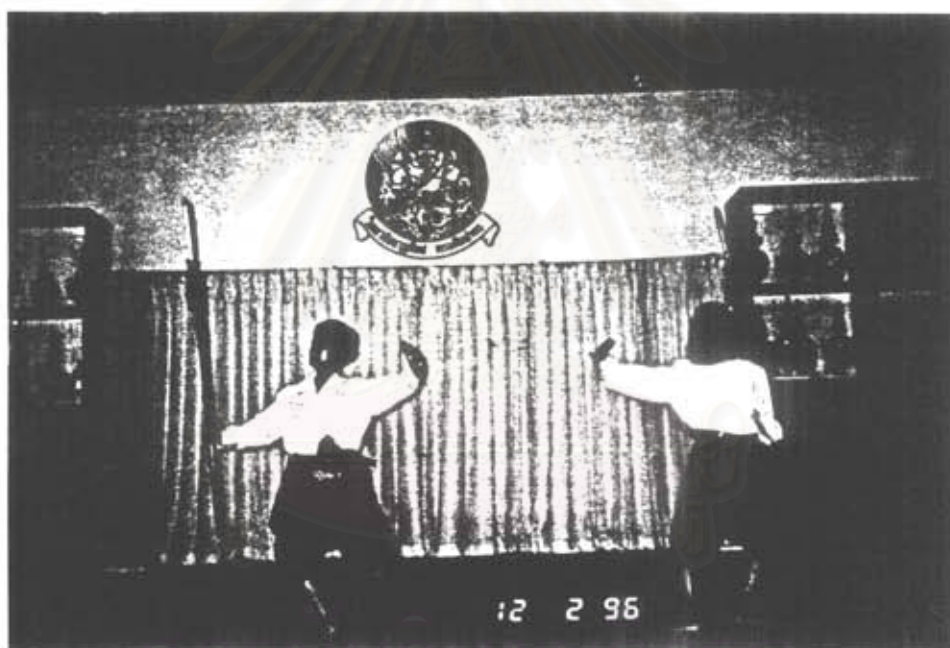
วิธีที่ 4 กิ๊อทวนตั้งตรงอยู่ด้านหน้า ด้วยการใช้นิ้วขวากำค้ำทวน แล้วใช้นิ้วหัวแม่มือซ้ายค้ำคันทวนให้ตรง ลักษณะเช่นนี้เหมือนกับการถืออาวุธจริง นางทองศิกดิ์ เมษะมาน อธิบายว่า นิ้วหัวแม่มือที่ใช้นิ้วซ้ายนี้ เปรียบเหมือนไม้เท้าแขน สามารถใช้บังคับอาวุธให้อยู่ในลักษณะที่เราต้องการได้ และการใช้ทวนในลักษณะนี้ไม่เคยนำมาใช้ในการต่อสู้จริง เนื่องจากทวนเป็นอาวุธยาว ถ้าจะใช้ต่อสู้ควรจะใช้ด้วย 2 มือ เพื่อความทะมัดทะแมง ส่วนการใช้ทวนด้วยมือเดียวยังมีการพุ่งทวนเข้าหาผู้ต่อสู้มากกว่า ดังภาพต่อไปนี้

ภาพแสดงการถือทวนด้วยมือเดียว ตามวิธีที่ 4

การใช้ทวนตามวิธีการถือทวนมือเดียว วิธีที่ 4 สามารถนำมาใช้ได้ ในโอกาสและความหมายในการต่อสู้ทางนาฏศิลป์ได้ ดังนี้

1. ใช้ในโอกาสแยกออกจากคู่ต่อสู้ เมื่อคู่ต่อสู้กำลังร่ายทวน หรือกำลังต่อสู้กันก็ ตาม ถ้าต้องการจะแยกออกจากกัน เพื่อเข้าร่ายท่าใหม่หรือต่อสู้กันใหม่ก็ตาม ผู้แสดงจะถือทวนด้วย มือขวาในลักษณะการถือทวนมือเดียว วิธีที่ 4 มือซ้ายตั้งวางสูงแล้ววิ่งแยกออกจากกันเป็นวงกลม แล้วกลับมาประจันหน้ากันใหม่ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพแสดงการแยกออกจากคู่ต่อสู้ในระหว่างการร่ายทวนหรือต่อสู้กัน โดยใช้การถือทวน วิธีที่ 4

2. ใช้ในการทาบทวนความหมายว่า "มาต่อสู้กัน" ด้วยการก้าวเท้าขวา (เนื่องจากผู้แสดงถือทวนด้วยมือขวา) ผู้แสดงทั้ง 2 คนจะหันมาประจันหน้ากัน มือขวาถือทวนตาม วิธีที่ 4 มือซ้ายตั้งวางสูง เอียงศีรษะทางซ้าย หรือถ้าทาบคนเดียว ผู้แสดงจะหันหน้าตรงเข้าหา ผู้ชม ทาบท่าเช่นเดียวกัน ซึ่งจะแสดงความหมายว่าจะต่อสู้เหมือนกัน

นอกจากการทำมือและเท้า เช่นเดียวกันนี้ จะแสดงความหมายว่ามาต่อสู้อัน
แล้ว ยังสามารถแสดงความหมายอีกอย่างหนึ่งได้คือ การทำรูปเป็นภาษาท่าอย่างหนึ่ง

การจับทวนมือเดี่ยวดังกล่าวข้างต้นทั้ง 4 วิธีนี้ จะเป็นการจับและถือเพื่อการร่า
ทวนในท่าต่าง ๆ ตามจังหวะเพลง และเพื่อการทาบทวนความหมายต่าง ๆ ไม่ควรพบการใช้มือ
เดี่ยวยึดทวนในการรบหรือต่อสู้

การถือทวน 2 มือ และการใช้

การถือทวน 2 มือ หมายถึง การใช้มือทั้ง 2 จับ และถือทวนในลักษณะต่าง ๆ
เพื่อการทาบทวนความหมายต่าง ๆ และการเข้าสู่ เนื่องจากทวนเป็นอาวุธยาว ดังนั้นจึงมักจับ
ทวนด้วย 2 มือ เพื่อความกระชับและจับได้ถนัดมือ เมื่อเข้าสู่จะดูสมจริงและคล่องแคล่วมากกว่า
การใช้มือเดียวจับทวน ซึ่งมักจะใช้ในโอกาสของการร่าทวนและทาบตามเนื้อเรื่องมากกว่าการ
เข้ารบ และการจับทวน 2 มือนี้ นายทงศักดิ์ เมฆะมาน ได้อธิบายว่า การใช้ทวนในการรบจริง
เมื่อเข้าสู่กับศัตรู มักจะใช้การจับทวน 2 มือ ส่วนการใช้ทวนมือเดียว มักใช้ในการพุ่งและ
เหวี่ยงทวนไปที่ศัตรูเท่านั้น การถือทวนในการแสดงก็เช่นเดียวกัน เพียงแต่ไม่นิยมนำทวนมาใช้
ในลักษณะพุ่งหรือเหวี่ยงทวนไปที่ศัตรูเหมือนการใช้ทวนมือเดียวในการรบจริง

วิธีถือทวน 2 มือ ในการแสดงละครเรื่องอิเหนา สามารถกระทำได้ถึง 8 วิธี
และทั้ง 8 วิธีนั้น สามารถนำมาใช้ได้ในโอกาสต่าง ๆ กัน ดังนี้

วิธีที่ 1 ถือทวนไว้ด้านข้างตัวผู้แสดง ถ้าถือทวนไว้ข้างตัวด้านซ้ายให้ใช้มือขวาจับ
คันทวนตอนปลายในลักษณะให้นิ้วหัวแม่มือคืบคันทวนไว้ด้านล่าง ส่วนนิ้วทั้งสี่ที่เหลือวางเรียงชิดกัน
บนคันทวน หิ้งปลายนิ้ว แขนเหยียดหรือดึงไปด้านหน้า มือซ้ายจับคันทวนส่วนโคนระดับสะโพกบน
ลักษณะคล้ายก้าคันทวน แต่เหยียดนิ้วทั้งสี่ให้ตั้งอยู่บนคันทวน งอแขนซ้ายพอประมาณทำให้ส่วน
โคนอยู่ต่ำกว่าส่วนปลายทวนเล็กน้อย การถือทวนอยู่ด้านข้างนี้สามารถเปลี่ยนปฏิบัติได้ทั้งซ้ายและ
ขวา ถ้าถือทวนไว้ข้างตัวด้านขวาให้ปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่ทำตรงกันข้าม

การถือทวนในลักษณะนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "การฉายทวน"* ซึ่งเป็น
 ทำการฉายอาวุธด้วยทวน การฉายอาวุธนี้ นายอุดม อึ้งศุธร อธิบายว่า เมื่อตัวละครจะเข้าต่อ
 สู้กับศัตรูหรือฝ่ายตรงข้ามจะต้องฉายอาวุธก่อนทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการใช้อาวุธอะไรก็ตาม การ
 ฉายอาวุธจึงเปรียบได้กับการเตรียมพร้อมที่จะเข้าต่อสู้ คูหาที่ของฝ่ายตรงข้ามและความเรียบร้อย
 ของตนเอง การฉายอาวุธต้องปฏิบัติทั้ง 2 ข้าง และมักจะเริ่มด้วยการฉายอาวุธด้านขวาก่อนเสมอ

ภาพแสดงวิธีการถืออาวุธทวน 2 มือ วิธีที่ 1

ผู้แสดงถืออาวุธทวน 2 มือ วิธีที่ 1 โดยให้ทวนอยู่ข้างตัวด้านซ้าย พร้อมกับการก้าว
 เท้าซ้ายไปด้านข้าง (นายยศภัทท์ เรียกว่า ก้าวข้าง)

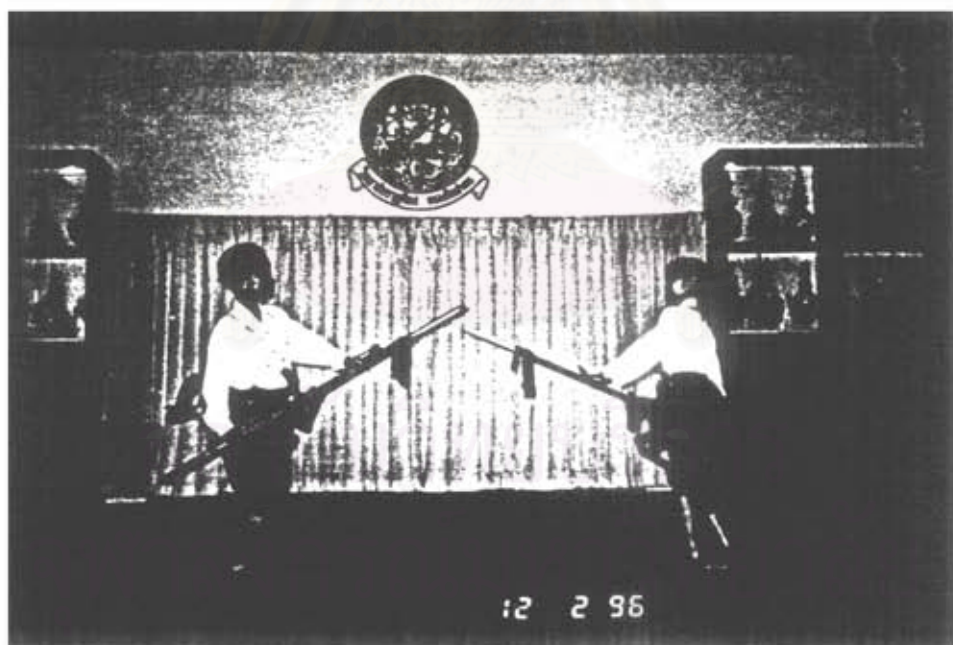
*การฉายทวน เป็นการฉายอาวุธอย่างหนึ่ง งานที่นี้ใช้อาวุธทวน จึงเรียกว่า การฉาย
 ทวน ถ้าเปลี่ยนอาวุธที่ถือในมือ จะเปลี่ยนการเรียกชื่ออาวุธตามไปด้วย เช่น การฉายดาบ การ
 ฉายธนู การฉายกระบี่ เป็นต้น

วิธีใช้ทวนประกอบกับการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 1 สามารถนำมาใช้ประกอบการรำอาวุธและทาทตามความหมาย ดังนี้

1. การฉายอาวุธ เป็นการแสดงที่บอกความหมายถึงการเตรียมพร้อมที่จะเข้าต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม การฉายอาวุธด้วยทวนนี้ต้องปฏิบัติทั้งด้านขวาและซ้าย รวม 2 ซ้าง และจะเริ่มด้วยการฉายอาวุธด้านขวาก่อน ดังนี้

- ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า (ก้าวหน้า) แล้วจึงก้าวเท้าขวาไปด้านข้างขวา (ก้าวข้าง) ถืออาวุธทวน 2 มือ วิธีที่ 1 ด้านข้างขวาของลำตัว

- ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า (ก้าวหน้า) แล้วจึงก้าวเท้าซ้ายไปด้านซ้าย (ก้าวข้าง) ถืออาวุธทวน 2 มือ วิธีที่ 1 ด้านข้างซ้ายของลำตัว

ภาพแสดงการฉายอาวุธตามวิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 1

ผู้แสดงทั้ง 2 ฝ่ายหันมาปะจันหน้ากัน ทาทฉายอาวุธด้านขวาของลำตัวซึ่งเป็นการฉายอาวุธครั้งที่ 1 และเมื่อผู้แสดงทาทฉายอาวุธด้านขวาแล้ว ต่อไปต้องเปลี่ยนมาทาทฉายอาวุธด้านซ้าย

2. วนการทาบท ซึ่งเป็นการแสดงท่าที่มีความหมายตามบทนเรื่อง ดังนี้

- การเข้าต่อสู้ หลังจากการฉวยทวนทั้ง 2 ด้านแล้ว ถ้าตัวละครต้องการ จะเข้าต่อสู้กันด้วยอาวุธ จะต้องก้าวเท้าขวาไปด้านหน้าในลักษณะประจันหน้ากัน และถือทวน 2 มือ วิธีที่ 1 ด้านข้างซ้ายของลาตัว โดยเสออาวุธทวนไปด้านหน้า จากนั้นจึงวิ่งเข้าต่อสู้กันด้วย ท่าทางต่าง ๆ

- มาสู้กัน เมื่อตัวละครฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดออกมาทำฝ่ายตรงข้ามให้ออกมารบ จะมีการทาบทว่า "เรามาสู้กัน" ตัวละครฝ่ายทำจะทาบทคำว่า "เรา" ฝ่ายตรงข้ามจะเป็นผู้ฟัง เมื่อถึงความหมายว่า "มาสู้กัน" ทั้ง 2 ฝ่ายจะก้าวเท้าขวามาด้านหน้าหรือจะกระโดดด้วยเท้า ซ้ายก่อน แล้วจึงก้าวเท้าขวาไปด้านหน้าในลักษณะประจันหน้ากันก็ได้ พร้อมกับการถืออาวุธทวน 2 มือ วิธีที่ 1 ด้านข้างซ้ายของลาตัว

ภาพแสดงท่าการทาบทด้วยการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 1

การทาบททั้ง 2 ความหมายที่กส่าวข้างต้น มีลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปเหมือนกัน แต่ ถ้าเป็นการแสดงการทาบททั้ง 2 ความหมาย จะต่างกันที่การเคลื่อนไหว ถ้าเป็นความหมายว่าจะ

เข้าต่อสู้ ผู้แสดงจะต้องสลับลายทวน แล้ววิ่งเข้าต่อสู้หรือปะทะกัน แต่ถ้าเป็นความหมายว่ามาสู้กัน ผู้แสดงจะก้าวนิ่ง ๆ แล้วจึงทาทำอื่นต่อไป ซึ่งอาจจะเป็นการเข้าต่อสู้ก็ได้

วิธีที่ 2 มีลักษณะการถือทวนคล้าย ๆ กับวิธีที่ 1 แต่กลับปลายทวนไว้ด้านหลังโดยถือทวนไว้ด้านข้างลาตัวด้านขวาหรือด้านซ้ายก็ได้ ถ้าเป็นด้านขวาให้คันทวนส่วนโคนอยู่ด้านหน้า ปลายทวนอยู่ด้านหลังและต่ำกว่าคันทวนด้านหน้า ใช้มือซ้ายจับคันทวนด้านหน้าตรงส่วนโคน ในลักษณะนิ้วหัวแม่มือคียบคันทวนไว้ ส่วนนิ้วที่เหลือตั้งปลายนิ้ววางอยู่ด้านบนของคันทวน (บางครั้งใช้มือกาคันทวนไว้เลยก็ได้) หักข้อมือขึ้น มือขวาเหยียดไปทางด้านหลัง แขนตั้ง วางนิ้วทั้งสี่ไว้ด้านบนโดยเรียงไปตามแนวของคันทวนไปด้านหลัง และใช้นิ้วหัวแม่มือคียบคันทวนรับน้ำหนักของตัวทวนเอาไว้ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 2

ผู้แสดงถือทวนไว้ด้านข้างขวาของลาตัว พร้อมกับการก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง (ก้าวข้าง) กิ่งน้ำหนักตัวไปตามเท้าที่ก้าว เอียงศีรษะด้านขวา

วิธีใช้ทวนประกอบการถืออาวุธทวน 2 มือ วิธีที่ ๕

การใช้ทวนในลักษณะนี้ จัดเป็นท่าฉายอาวุธด้วยทวนอีกแบบหนึ่ง นายธงไชย พงษ์อารมย์ อธิบายว่า เป็นการฉายอาวุธท่าที่ 1 หมายถึง ในการฉายอาวุธเพื่อจะเข้าตีหรือเข้ารบ ต้องปฏิบัติทั้งหมด 3 ท่าด้วยกัน คือ

ท่าที่ 1 ถือทวน 2 มือ วิธีที่ 2 คือกลับปลายทวนไว้ด้านหลัง พร้อมกับการก้าวเท้าไปด้านข้างด้านเดียวกันกับด้านที่ถือทวนอยู่ ได้แก่ ถ้าถือทวนอยู่ด้านขวาข้างลาตัวก็จะก้าวขวาไปด้านข้าง (ก้าวข้าง) นั้นเอง (ดังภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 2)

ท่าที่ 2 กลับปลายทวนมาไว้ด้านหน้า ด้วยการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง (ก้าวข้าง)

ท่าที่ 3 ถือทวนเช่นเดียวกับท่าที่ 2 แต่ให้ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า พร้อมขยับทวนเล็กน้อย ให้ได้จังหวะพอดีกับการก้าวหน้า

การถือทวนวิธีนี้ มีที่ใช้เพียงกรณีเดียวก็คือ ในการฉายอาวุธท่าที่ 1 เท่านั้น ส่วนการจะเข้าตีกับฝ่ายตรงข้าม ต้องกลับปลายทวนมาด้านหน้า

ดังได้กล่าวมาแล้วจากวิธีถือทวน 2 มือ วิธีที่ 1 และวิธีที่ 2 ซึ่งใช้ประกอบกับการแสดงท่าที่เรียกว่า การฉายอาวุธด้วยทวน เช่นเดียวกัน น่าจะกล่าวได้ว่า การฉายอาวุธด้วยทวนสามารถปฏิบัติได้ 2 แบบ ซึ่งทั้ง 2 แบบนี้ต่างกันเฉพาะในท่าที่ 1 เท่านั้น คือ แบบที่ 1 จะถือทวน 2 มือ วิธีที่ 1 ให้ปลายทวนพุ่งไปด้านหน้า ส่วนแบบที่ 2 จะถือทวน 2 มือ วิธีที่ 2 ให้ปลายทวนพุ่งไปด้านหลัง ส่วนท่าที่ 2 และ 3 ปฏิบัติเช่นเดียวกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิธีที่ 3 กาดำทวนตรงส่วนโคนด้วยมือซ้าย ยกขึ้นระดับอกด้านหน้า งอข้อศอก แล้วยกทวนขึ้นให้ปลายทวนพุ่งขึ้นด้านบนในแนวเฉียง หงายมือขวา ยกขึ้น รองรับคันทวนส่วนบนไว้ ด้านข้างขวา ระดับศีรษะ ตั้งปลายนิ้วมือด้านขวา ดังภาพ

ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 3

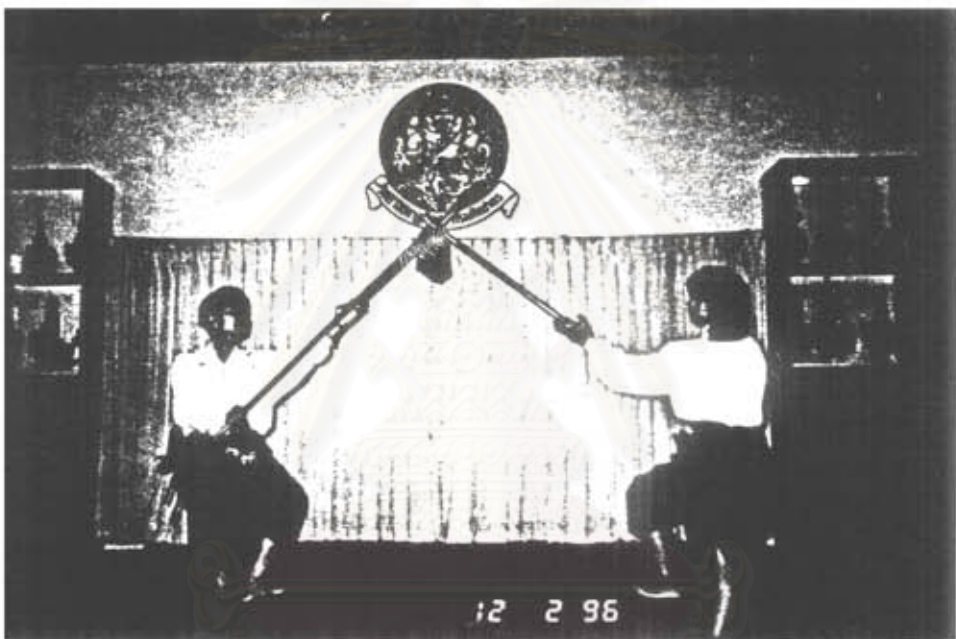
การถือทวน 2 มือ วิธีที่ 3 นี้ สามารถปฏิบัติได้ทั้ง 2 ซ้าง ในภาพเป็นการยกทวนให้ปลายทวนพุ่งขึ้นด้านขวามือ ถ้าต้องการให้ปลายทวนพุ่งขึ้นด้านซ้ายมือให้ปฏิบัติตรงกันข้ามกับในภาพ

การใช้ทวนตามวิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 3

การใช้ทวนตามวิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 3 นี้ มักใช้ประกอบในการรำทวนตามกระบวนท่าและในระหว่างการรบ ดังต่อไปนี้

1. ในการรำทวนตามกระบวนท่าที่เรียกว่า "หงส์สองคอ" ตามจังหวะเพลงพญาเคิน และตามบทละครที่ระบุชื่อท่าของการประอาวุธว่า "เวียนวงเป็นหงส์สองคอ" ในการรบ

ระหว่างอิเหนาและระตูปุสลิทมา ผู้แสดงจะใช้วิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 3 ประกอบกับการใช้ท่าทางในส่วนองลาตัวอื่น ๆ การใช้ทวนในลักษณะนี้ นายอุดม อังสุธร ได้อธิบายว่า เป็นการร่ายทวนเพื่อศูทาที่ของคู่ต่อสู้แบบของการประอาวธเบา ๆ ก่อนการต่อสู้จริง เพื่อให้ผู้ฝีมือของคู่ต่อสู้ว่ามีจุดบกพร่องส่วนใดที่จะเข้าสู้โจมตี ดังภาพต่อไปนี้

ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 3 ตามลักษณะของท่า "หงส์สองคอ"

ผู้แสดง 2 คนจะหันหน้า 1 คน และหันหลัง 1 คน ทั้ง 2 จะยืนยกเท้าซ้ายเมื่อจะเริ่มต้นร่ายท่าหงส์สองคอ พร้อมกับจับทวน 2 มือ วิธีที่ 3 โดยให้ปลายทวนของผู้แสดงทั้ง 2 คนไขว่กันตรงส่วนคม เขียงศีรษะด้านซ้าย เมื่อจะเคลื่อนที่เข้าหาเท้าตามจังหวะเพลง พร้อมกับการใช้ตัวหน้าหนึ่งเป็นวงกลม ดังนี้

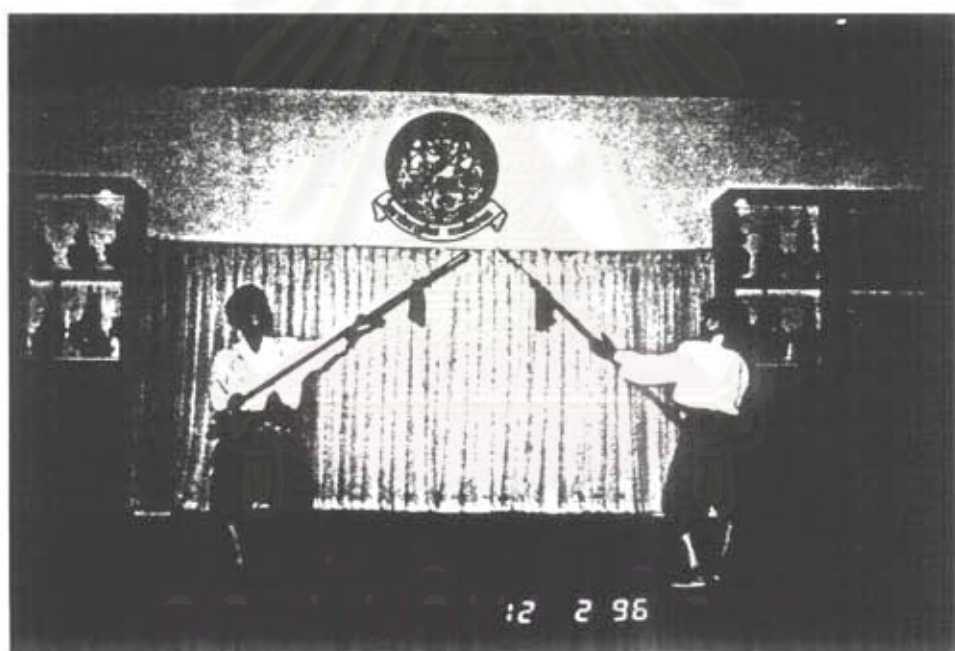

เมื่อผู้แสดงเคลื่อนที่ตามแผนผังที่ 1 แล้ว ให้ต่างคนต่างกลับหลังหัน ทำท่าหงส์สองคออีกครั้งหนึ่ง แล้วเดินเข้าท่าตามจังหวะย้อนกลับในทิศทางเดิมของตน ตามแผนผังที่ 2

แต่ถ้าเป็นการทำท่าตามคาร็องที่ระบุเป็นชื่อท่าหงส์สองคอ ผู้แสดงจะทำท่าตามภาพนิ่ง ๆ ก่อนจะทำท่าตามบทร้องต่อไป หรืออาจเคลื่อนที่เป็นวงกลมก็ได้ แต่การเคลื่อนที่ตามบทร้องที่ใดมากจะเป็นเพลงร่าย ผู้แสดงจะเคลื่อนที่อย่างรวดเร็ว ไม่เคลื่อนที่ช้า ๆ อย่างการทำท่าหงส์สองคอในการรำตามเพลงพญาเดิน ทั้งนี้เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการรำต่างกัน เพราะการรำในเพลงพญาเดินจะเป็นเพียงการดูท่าของผู้ต่อสู้ จึงเคลื่อนที่อย่างสง่าและค่อนข้างช้า แต่ถ้าเป็นการรำตามบทในเพลงร่ายจะเป็นการรบจริง ดังนั้นการเคลื่อนที่จึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

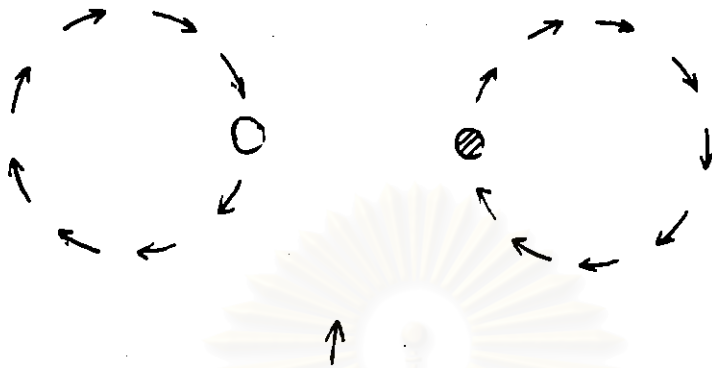
2. ในการแยกออกจากกันหลังจากการเข้ารับหรือหลังจากการรับแบบประอาฐ ทำหนึ่ง ๆ ผู้แสดงจะวัดทวนโดยการใช้วิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 3 นี้ ให้ปลายทวนเคลื่อนที่ จากต่ำไปถึงสูง โดยการใช้มือใดมือหนึ่งที่แบไว้คั่นทวนส่วนบนเป็นมือบังคับให้ทวนเคลื่อนที่ นาย ชงไชย โพธิยารมย์ อธิบายว่า การทำท่าวัดทวน เพื่อแยกออกจากคู่ต่อสู้นี้ เรียกกันโดยทั่วไปว่า "วัดทวนหมุนตัวกลับ" เนื่องจากว่าเมื่อวัดทวนแล้ว ผู้แสดงจะต้องเคลื่อนที่หมุนเป็นวงกลมเพื่อ กลับมาประจันหน้ากับคู่ต่อสู้อีกครั้งหนึ่ง และการวัดทวนนี้สามารถปฏิบัติได้ทั้งด้านซ้ายและขวา ดัง ภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 3 ตามลักษณะการวัดทวนหมุนตัวกลับ

ในภาพผู้แสดง 2 คน หน้าหน้า 1 คน หลัง 1 คน ถือทวน 2 มือ วิธีที่ 3 โดยใช้ มือซ้ายเป็นมือวัดทวน พร้อมกับการก้าวเท้าขวา (ก้าวข้าง) จากนั้นจึงต่างเคลื่อนที่เป็นวงกลม โดยหมุนไปทางขวา ดังนี้

3. ในการรบ เมื่อมีการประอาวุธหรือเข้ารบกัน จะมีการใช้อาวุธหน้ากระบะทบกันในลักษณะการรบ การถืออาวุธทวน 2 มือ วิธีที่ 3 นี้จะนำมาใช้ในการรบในลักษณะ "ตีบน" หมายถึง การนำอาวุธมากระทบกัน โดยยกอาวุธขึ้นให้ปลายอาวุธอยู่ด้านบน และนำมากระทบกันในลักษณะไขว้กัน ส่วนขาและลำตัวของนักแสดงอาจใช้การก้าวเท้าหรือยกเท้าก็ได้แล้วแต่ผู้ฝึกซ้อมจะเห็นสมควร

วิธีที่ 4 กวาดำทวนส่วนโคนด้วยมือข้างใดข้างหนึ่ง ในที่นี้กำหนดให้ใช้มือซ้ายกวาดำทวนส่วนโคนแล้วยกขึ้นให้คันทวนอยู่เหนือไหล่ แล้วปล่อยปลายทวนลงล่าง ใช้มือขวาแบหงายรับคันทวนส่วนปลายไว้ แขนตึง กางแขนออกให้ปลายมืออยู่ในระดับสะโพก ทวนจะอยู่ในแนวเฉียงดังภาพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

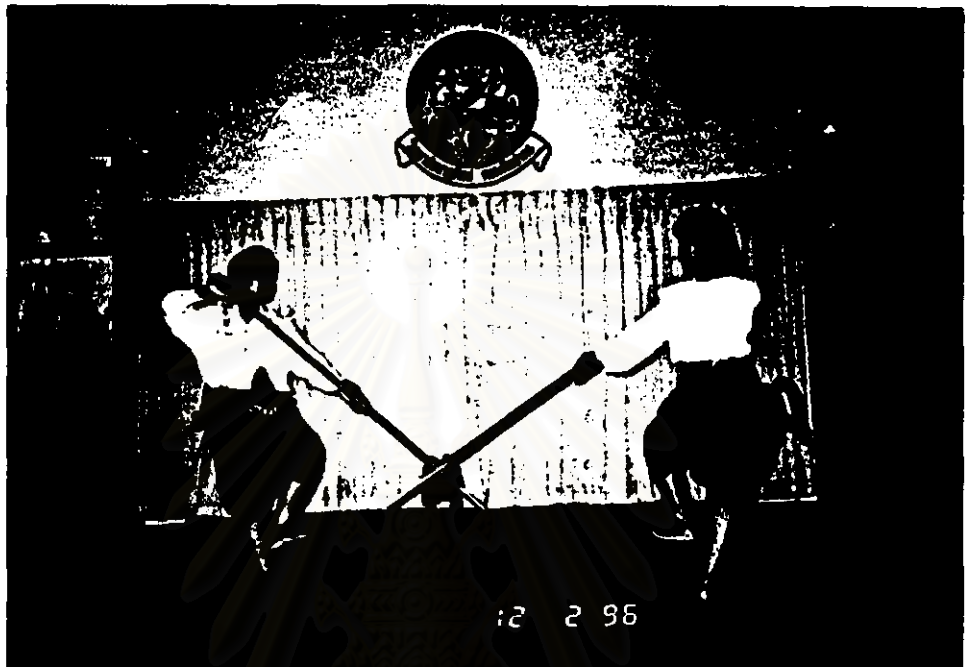
ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4

ในภาพผู้แสดงใช้มือซ้ายจับด้ามทวน และใช้มือขวาประคองทวนส่วนปลาย การถือทวนวิธีนี้ สามารถปฏิบัติได้ทั้ง 2 ช้าง

การใช้ทวนตามวิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4

การใช้ทวนตามวิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4 สามารถนำมาใช้ประกอบการแสดงในบทร้องซึ่งเป็นการบรรจง และการรำทวนตามกระบวนท่าได้ในความหมายต่อไปนี้

1. ในการรำทวนตามกระบวนท่า "นาคเกี้ยว" ซึ่งเป็นท่าหนึ่งของการรำทวนในเพลงพญาเดินเช่นเดียวกับท่าสรเสวีตุศูร โคมสามใบ และหงส์สองคอ การรำทวนในท่านาคเกี้ยวนี้ มีความหมายเช่นเดียวกับการรำทวนในท่าอื่น ๆ ได้แก่ การดูท่าทีของผู้ต่อสู้ในการจู่โจมเพื่อรบในโอกาสต่อไป ซึ่งใช้การถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4 ประกอบกับการใช้ลำตัวส่วนอื่น ๆ ประกอบ ดังภาพ

ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4 ในท่าขนาดเกี้ยว

ผู้แสดง 2 คน หันหน้า 1 คน หันหลัง 1 คน ยืนยกเท้าซ้าย ถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4 ไม้ปลายทวนตกลงมาไขว้กันตรงส่วนของคมทวน จากนั้นผู้แสดงจะก้าวเท้าที่ยกลงและเดินถัดเท้า ไม้ตัวหน้าหนึ่ง ตามจังหวะเพลงพญาเดิน เป็นวงกลม ตามแผนผังเช่นเดียวกับท่าหงส์สองคอ คือ เมื่อผู้แสดงเคลื่อนที่ไปแทนที่ของกันและกันแล้ว จะกลับตัวมาทำท่าขนาดเกี้ยวอีกข้างหนึ่ง แล้วเคลื่อนที่ย้อนกลับมาตามตำแหน่งเดิมของตน

ถ้าเป็นการทาบตามบทร้องในระบกัน เช่น "เปลี่ยนท่าผ่าหมากเป็นขนาดเกี้ยว" งานการรบระหว่างฮีเทนาและระตูปศลิทนา ผู้แสดงก็จะปฏิบัติทำนี้เช่นเดียวกัน แต่อาจจะปฏิบัติทำนี้่งหรือหมุนตัวกลับไปท่าทำอื่นตามบทร้องจะกำหนดต่อไปได้

2. ในการรบ สามารถนำวิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4 มาใช้ได้ 2 โอกาส ดังนี้

- ในการประอาวุธ หมายถึง ในการรบกันด้วยอาวุธ จะมีการตีหรือนำอาวุธ มากระทบกัน การถือทวนแบบนี้จะใช้ในโอกาส "ตีล่าง" หมายถึง การประอาวุธโดยนำทวนมากระทบกันให้ปลายทวนอยู่ด้านล่าง

- ในการแทงคู่ต่อสู้ จะนำการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4 มาใช้โดยกำมือที่รองรับคันทวนส่วนบน และเลือกปลายทวนใบที่คู่ต่อสู้หรือมกกับก้าวเท้าเข้าหาคู่ต่อสู้ในจังหวะเดียวกัน ดังภาพ

ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4 ในลักษณะการแทง

ผู้แสดงจะก้าวเท้าขวาเข้าหาคู่ต่อสู้ พร้อมถ่ายน้ำหนักตัวมาตามเท้าที่ก้าวยกขึ้น เท้าซ้ายขึ้น ถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4 แต่ให้กำคันทวนส่วนปลายแทนที่จะแบงายรองรับคันทวนส่วนบน ตามปกติ เพื่อให้การถือทวนกระชับขึ้น คู่ทะมัดทะแมงและเอาจริงเอาจังมากขึ้นด้วย

การถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4 ในลักษณะการแทงคู่ต่อสู้ นายทงศักดิ์ เมษะมาน ได้อธิบายว่า คล้ายกับการใช้อาวุธทวนพื้นชาเป็นเป้าหมายในการต่อสู้ด้วยอาวุธจริง การพื้นชา เป็นเป้าหมายสำคัญอย่างหนึ่งในการรบหรือต่อสู้กันเพื่อกำจัดคู่ต่อสู้

3. ในการทาบตามบร็องหรือรบในบทที่กล่าวถึงกรายทวน ดังเช่น การรบระหว่างสังคามาระตากับวิหยาสะกา ในศึกกะหมิงกุกหนึ่งระบุว่า "ว่าพลางทางกรายปลายทวน" จะใช้การถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4 นี้ แต่ลดแขนที่กำด้ามทวนส่วนโคนลงมาเล็กน้อย และให้เดินมือ (การเคลื่อนมือจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง) ที่เบี่ยงรายรองรับด้ามทวนส่วนปลายจากด้านนอกลาตัว เข้ามาหาลาตัวด้านหน้าของผู้แสดง ได้แก่ ถ้ากำด้ามทวนส่วนโคนด้วยมือซ้าย ใช้มือขวารองรับด้ามทวนส่วนปลายให้กางแขนขวาเล็กน้อย จากนั้นจึงเดินมือขวาเข้ามาหาลาตัวด้านหน้าการกรายปลายทวนนี้มักจะปฏิบัติทั้ง 2 ด้าน

การใช้อาวุธด้วยทวนนี้ มักจะอยู่ในบร็องหรือเรียกว่า รบในบท เป็นส่วนใหญ่ หรือปฏิบัติก่อนจะควัดทวนหมุนตัวกลับก็ได้ ทำการกรายอาวุธด้วยทวนนี้ สามารถนำมาใช้กับอาวุธชนิดอื่นได้ เช่น การกรายอาวุธกระบี่ เป็นต้น และการกรายอาวุธนี้ใช้ในละครพันทางและละครนอกด้วย เช่น การรบระหว่างสมิงพระรามกับกามนีในเรื่องราชาธิราช ในบทว่า "รำรายกรายทวนตามกระบวณยุทธ" เป็นต้น

สรุปว่า ถ้าบร็องในละครระบุว่ามีการกรายอาวุธ ไม่ว่าจะ เป็นละครประเภทใดก็ตาม ก็จะใช้วิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 4 ในลักษณะการกรายทวนได้ทั้งสิ้น

วิธีที่ 5 ยกทวนขึ้นระดับไหล่ ถือด้ามทวนส่วนโคนด้วยมือขวาในลักษณะหงายมือ กำคันทวนไว้ในอุ้งมือ งอข้อศอกขวา ยกมือขึ้นเหนือไหล่ ส่วนแขนซ้ายตั้งระดับไหล่ ตั้งข้อมือซ้ายขึ้น วางคันทวนส่วนปลายไว้ที่ง่ามนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ ตั้งนิ้วที่เหลือดังภาพ

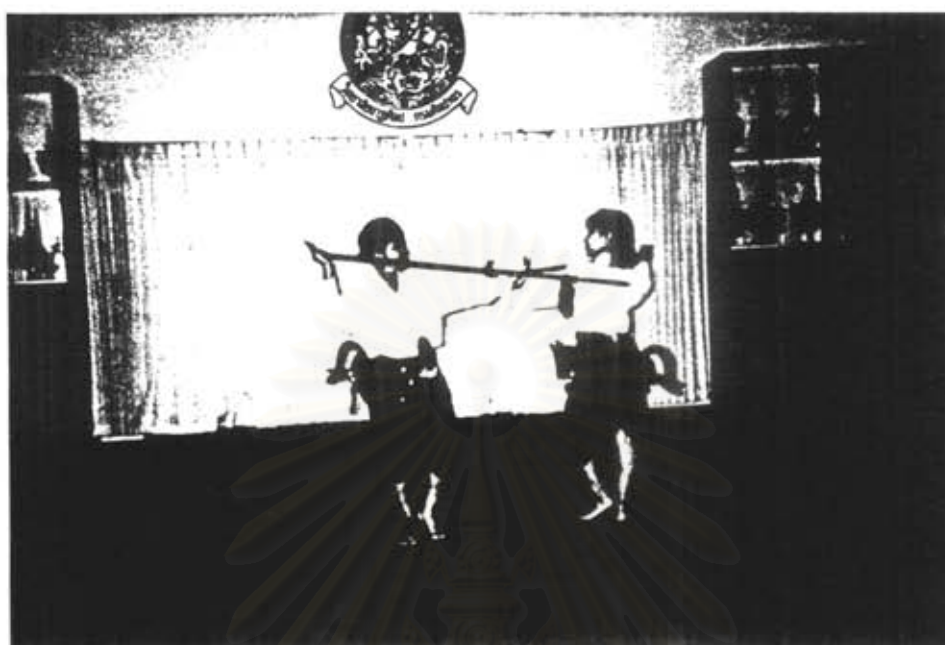

ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 5

การใช้ทวนตามวิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 5

การใช้ทวนตามวิธีการถือทวนแบบนี้ จะใช้ได้มีโอกาสทวนตามกระบวนท่าที่เรียกว่า "บล็อกข้าง" ในเพลงพญาเดิน หรือจะเป็นการทวนทวนเพลงร้ายที่กล่าวถึงท่าทวนเพลงทวนว่า "บล็อกข้าง" เช่นเดียวกัน เช่น ในการรบระหว่างอิเหนากับระตูปุศลิษา มีคำร้องกล่าวไว้ว่า "วงเวียนเข้าออกเป็นบล็อกข้าง" เป็นต้น ก็จะถือทวน 2 มือ วิธีที่ 5 เช่นเดียวกัน

การทวนท่า "บล็อกข้าง" นี้ นายอุดม อังสุธร อธิบายว่า "การที่ผู้แสดงทวนท่านี้ หมายถึง การหาโอกาสเพื่อจะเข้าแทงโดยมีเป้าหมายอยู่ที่คอของคู่ต่อสู้ และเป็นการต่อสู้ที่เริ่มจะพัลวันหรือใกล้ชิดคู่ต่อสู้มากยิ่งขึ้น เช่น ในการรำเพลงทวนในเพลงพญาเดิน เริ่มจากสรรเสริญครู หงส์สองคอ นาคเกี้ยว และบล็อกข้าง แสดงให้เห็นว่าเริ่มต้นจากการอู้งเชิงคู่ต่อสู้ห่าง ๆ ก่อนแล้วค่อยใกล้ชิดคู่ต่อสู้มากขึ้นจนถึงขนาดเตรียมจ่อแทงคู่ต่อสู้ในลักษณะของท่าทวนบล็อกข้าง

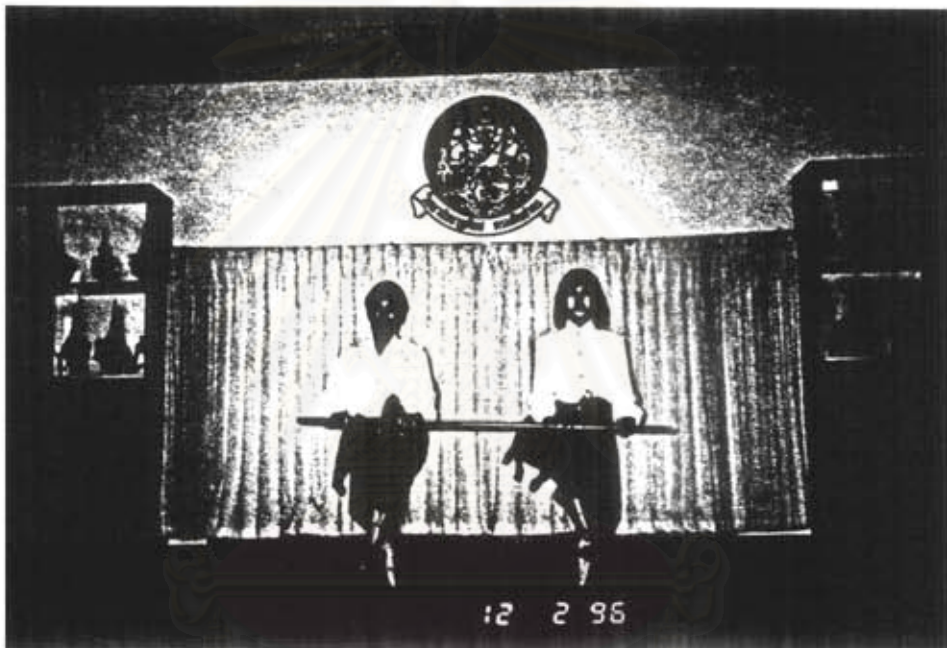

ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 5 ในลักษณะของท่ารำชื่อ "บล็อกข้าง"

ผู้แสดงจะยืนด้วยเท้าขวา แล้วจรดเท้าซ้ายด้วยปลายเท้า ยกส้นเท้าขึ้น มือถือทวนทั้ง 2 มือ วิธีที่ 5 โดยให้ปลายทวนอยู่ในระดับคอของคู่ต่อสู้ ดังนั้นผู้แสดงทั้ง 2 ต้องเข้ามาให้ใกล้ชิดกัน และหันหน้า 1 คน หันหลัง 1 คน จากนั้นจึงเคลื่อนที่เป็นวงกลม โดยการโยกเท้าในลักษณะของการขี้น้ำ ในขณะที่เคลื่อนที่เป็นวงกลม ผู้แสดงจะต้องดันปลายทวนเข้าในลักษณะจะแทง และดึงออกที ๆ จนกระทั่งการเคลื่อนที่สิ้นสุดลง จึงหยุดการเคลื่อนไหวทวน

นายธงไชย โพธิยารมย์ อธิบายว่า ในการเคลื่อนที่ระหว่างท่าบล็อกข้างนี้ ให้ผู้แสดงกำด้ามทวนในลักษณะหงายมือหนึ่ง (มือขวา) และคว่ำมือหนึ่ง (มือซ้าย) โดยเฉพาะมือซ้ายให้กำด้ามทวนส่วนปลายแบบหลวม ๆ เพื่อที่จะแทงทวนผ่านเมื่อกำนั้นไว้ตลอดเวลา คล้ายกับการเล็งอาวุธเพื่อจะแทงคู่ต่อสู้นั่นเอง และการที่ต้องกำอาวุธก็เพื่อให้การเคลื่อนไหวทวนสามารถทำได้ถนัดมากยิ่งขึ้น

วิธีที่ 6 นาทวน 2 อัน มาวางซ้อนกัน ำให้ปลายทวนสลับข้างกัน หมายถึง ทวน
ของฝ่ายชายให้ปลายทวนพุ่งไปด้านขวา ส่วนทวนของฝ่ายขวาให้พุ่งไปที่ฝ่ายซ้าย เมื่อนาทวนมา
ซ้อนกันแล้ว ำให้ต่างฝ่ายต่างกำทวนในส่วนรองทวนที่อยู่ด้านหน้าของตน โดยการคว่ำมือทั้ง 2 กำที่
ค้ำทวนทั้ง 2 อัน ดังภาพ

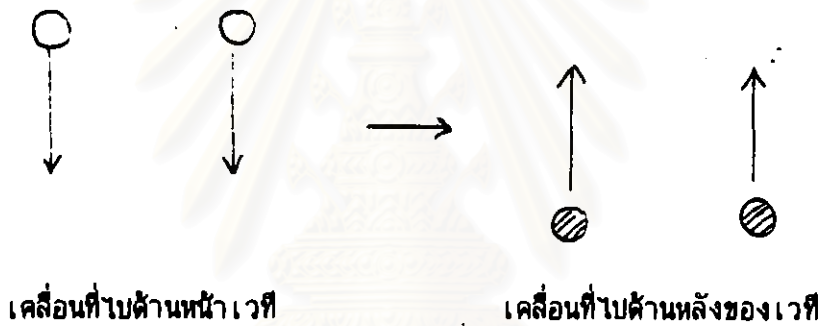

ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 6 สำหรับผู้แสดง 2 คน

ผู้แสดง 2 คน ยืนเรียงหันหน้าตรงห่างกันเล็กน้อยเพื่อให้ผู้แสดงทั้ง 2 คน สามารถ
ถือทวนได้ทั้ง 2 คนพร้อมกัน ด้วยการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 6

การใช้ทวนตามวิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 6

การใช้ทวนตามวิธีนี้ใช้เมื่อผู้แสดงรำทวนบนหลังม้าด้วยท่า "ชิงคลอง" ซึ่งเป็นชื่อท่าหนึ่งในการรำทวนในเพลงพญาเดิน โดยผู้แสดงยืนยกเท้าด้านใน หมายถึง เมื่อผู้แสดงหันหน้าตรง ผู้แสดงที่อยู่ซ้ายมือของเวทียกเท้าขวา ผู้แสดงที่อยู่ขวามือของเวทียกเท้าซ้าย กล่าวคือ ยกเท้าที่อยู่ใกล้กันขึ้นนั่นเอง ตัวตรง มือถือทวน 2 มือ วิธีที่ 6 จากนั้นจึงเคลื่อนที่โดยการกระโดดรวมเท้าแล้วโยยกเท้าขึ้นมาด้านหน้าทั้งคู่พร้อม ๆ กัน จากนั้นจึงกลับตัวหันหลังให้กับผู้ชม แต่ยังคงจับและถือทวนตามวิธีเดิม แล้วยกเท้าในขึ้นเช่นกัน เป็นการเตรียมพร้อม แล้วจึงกระโดดวางเท้าลงพร้อมกัน เคลื่อนที่ลงไปยังหลังเวทีพอประมาณด้วยการโยยกเท้า ตามแผนผังดังนี้

เมื่อเคลื่อนที่ไปด้านหลังเล็กน้อยแล้ว ผู้แสดงทั้ง 2 จะต้องดึงทวนแยกออกจากกัน โดยการก้าวเท้าแยกออกจากกันให้ฝ่ายซ้ายมือของเวทีก้าวขวา (ก้าวข้าง) ฝ่ายขวามือของเวทีก้าวซ้าย (ก้าวข้าง) แล้วพลิกมือใน หมายถึง มือที่อยู่ใกล้กันมาจับทวนหงายมือ จากนั้นจึงยืด-ยุบ แล้วดึงทวนของตนออกจากกันพร้อมกับขอยเท้าวิ่งออกเป็นวงกลมขึ้นมาประจันหน้ากัน เพื่อรับหรือท่าทำอันต่อไป ดังภาพต่อไปนี้

ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ ในลักษณะสิ้นสุดของท่า "ชิงคลอง"
หรือการแยกออกจากกันของท่าชิงคลอง

นอกจากการทำท่าชิงคลองในการร่ายทวนตามกระบวนท่าในเพลงพญาเดินแล้ว ท่าชิงคลองนี้ยังปรากฏในการร่ายทวนด้วย ดังเช่น ท่าร่ายทวนท่าอื่น ๆ เช่น ในการร่ายด้วยทวนของอิเหนากับท้าวกะบาทสัน มีทรวานเพลงว่า "ชักอาชาวกริ่งชิงคลอง" เป็นต้น และการทำท่าร่ายทวนท่านี้ มักจะต้องปฏิบัติให้เร็วกว่าการทำท่าในเพลงรา

สำหรับการทำท่าชิงคลองนี้ นายทงศักดิ์ เมฆะมาน ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ในการร่ายทวนหลังม้า และต่างคนต่างจับทวนของกันและกันไว้ดังนี้ สิ่งสำคัญที่สุดคือมือเท้าและกำลังของม้า อาจทราเห็นการร่ายทวนหลังม้าเพียงพล้ำได้ ถ้ากำลังม้าของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ดีพอ และอาจทราให้อารุชด้านคมที่อยู่บนมือของคู่ต่อสู้ที่กำลังม้าต่ำกว่า ถูกดึงออกไปและคมของทวนอาจบาดมือถึงมือขาดได้

ดังนั้นถ้างานการรบจริงมีการใช้การรบเช่นนี้คงเป็นการคู่ชั้นเชิงของคู่ต่อสู้และคู่มือเท้าม้าของฝ่ายตรงข้ามด้วย

งานการแสดงผู้แสดงที่รบบนหลังม้าด้วยอาวุธทวน สมมติให้ผู้แสดงที่รบบนนั้น ๆ มีความชัดเจนในอาวุธทวน ดังเช่นที่อิเหนาได้กล่าวกับสังคามาระดา ไว้ว่า

แต่อย่าลงจากพาสี เพลงกระปี่ยังหาชานาญณ์

เพลงทวนสั้นทัดชัดเจนาใจ เห็นจะมีชัยแก่ไพร่

ดังนั้นเมื่อคาดว่าตัวละครนั้นมีความชำนาญในเพลงทวน ทำการการรบด้วยทวนท่าชิงคลอง จึงปฏิบัติเช่นเดียวกัน เคลื่อนที่ไปพร้อมกัน และแยกออกจากกันอันจังหวะเดียวกัน ทั้งนี้ย่อมแสดงว่าคู่มือเท้าม้า คู่มือ และชั้นเชิงของคู่ต่อสู้ ต่างฝ่ายต่างเท่าเทียมกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิธีที่ 7 ยกปลายทวนขึ้นสูง ใช้มือซ้ายกด้ามทวนส่วนโคนด้วยการคว่ำมืออยู่ด้านหน้า แขนขวายกขึ้นสูง หงายมือจับด้ามทวนส่วนปลาย ลักษณะของทวนจะอยู่ในแนวเฉียงดังภาพ

ภาพแสดงวิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 7 แสดงวิธีฟันและรับอาวุธด้วยทวน

การใช้ทวนตามลักษณะการใช้ทวน 2 มือ วิธีที่ 7

ลักษณะการถือทวนแบบนี้ นามาช้าในโอกาสที่ตัวละครทำการรบกันจะรบกันในเพลงหรือรบกันในบทก็ได้ สามารถใช้ได้ 3 โอกาส คือ

1. งานการฟันคู่ต่อสู้ ผู้แสดงจะต้องก้าวเท้าไปข้างหน้าพร้อมกับกดมือขวาที่หงายไว้คว่ำลง จนกระทั่งปลายทวนฟันถูกคู่ต่อสู้ ซึ่งมักจะรับด้วยคันทวน ลักษณะการฟันเช่นนี้ มีเป้าหมายคือกลางศีรษะของคู่ต่อสู้ ดังภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 7 ของผู้แสดงด้านซ้ายของภาพ

2. งานการรับอาวุธ ผู้แสดงจะต้องก้าวเท้าไปด้านข้าง หรือถอยไปข้างหลังก็ได้ (ในภาพผู้แสดงก้าวข้าง) ยกมือที่ถือทวนขึ้นระดับหน้าให้ทวนอยู่ในลักษณะเฉียงและรับทวนของคู่ต่อ

ผู้ที่จะหันลงมา ดังภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 7 ของผู้แสดงด้านขวาของภาพ และในการรับให้รับอาวุธทวนตรงกลางด้ามทวนระหว่างมือทั้ง 2 ของผู้แสดงที่เป็นฝ่ายรับ

3. ในการประอาวุธเพื่อเปลี่ยนที่กันและกัน ผู้แสดงทั้ง 2 ต้องหันมาประจันหน้ากัน โดยฝ่ายหนึ่งอยู่ด้านในและอีกฝ่ายหนึ่งอยู่ด้านนอก (ด้านที่มีผู้ชม) แล้ววิ่งเข้ามาประอาวุธกัน โดยใช้ทวนส่วนปลายกระทบกัน 1 ครั้ง เอียงศีรษะด้านซ้าย หน้าจะต้องมองไปทางปลายทวนที่กระทบกัน จากนั้นจึงวิ่งเปลี่ยนที่กัน ดังภาพ

ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 7 ในลักษณะการประอาวุธเพื่อเปลี่ยนที่กันและกัน

การประอาวุธในลักษณะดังกล่าวนี้สามารถเรียกได้ 2 ชื่อ คือ ตีผ่านและฝ่าหมาก ทั้ง 2 ชื่อนี้มีชื่อแตกต่างกันดังนี้

ตีผ่าน เมื่อประอาวุธ 1 ครั้งแล้ว เปลี่ยนที่กันและกัน เพื่อเข้ารบในลักษณะอื่น ๆ ต่อไป แล้วจึงตีผ่านกลับไปอยู่ที่เดิมของตน

ฝ่าหมาก เมื่อประอาวุธ 1 ครั้ง และเปลี่ยนที่กันและกันแล้ว ต้องกลับมาประอาวุธอีกครั้งหนึ่งในลักษณะเดิม เพื่อกลับมาอยู่บ้านหลังของตนดั้งเดิมทันที

วิธีที่ 8 ครวมือทั้ง 2 แล้วกาค้ำทวนส่วนโคนและปลายกะประมาณให้เหลือส่วน
โคนและปลายเท่า ๆ กัน ให้นำปลายทวนพุ่งไปด้านซ้ายมือ คล้าย ๆ กับการจับและถือทวนวิธีที่ 6
แต่ไม่ได้ค้ำทวนของทั้ง 2 ฝ่ายมารวมกันเท่านั้น และการถืออาวุธทวนวิธีที่ 8 นี้จะถือทวนคนเดียว
ดังภาพ

ภาพแสดงการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 8

การใช้ทวนตามวิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 8

การถือทวนลักษณะนี้ ใช้ได้ในโอกาสเดียว คือ ในการรับอาวุธของศัตรูที่จะหันมา
เข้าเป้าหมายคือศีรษะ ดังนั้นเมื่อจะรับทวนของศัตรูด้วยทวนนี้ จะต้องยกทวนขึ้นมาในระดับศีรษะ
หนึ่ง การรับทวนของศัตรมี 2 แบบคือ

1. แบบวิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 8 คือ กาค้ำทวนด้วยการครวทั้ง 2 มือ
2. แบบวิธีการถือทวน 2 มือ วิธีที่ 7 ที่กล่าวถึงแล้ว เป็นการกาค้ำทวนด้วย

การครว 1 มือ และหงาย 1 มือ

การใช้อาวุธทวนเป็นอาวุธที่ใช้รบกันบนหลังม้าในเรื่องอิเหนา มีวิธีการถือทั้งหมด 13 แบบ แยกเป็นการถืออาวุธทวนมือเดียว 5 แบบ และการถือทวน 2 มืออีก 8 แบบ ทั้งหมดนี้ นำมาใช้ในการรบด้วยทวนทั้งในบทร้องที่เป็นการรบจริงและในเพลงราซึ่งเปรียบเป็นการต่อสู้เชิงของคู่ต่อสู้ ดังนั้น การใช้รบทั้ง 2 วิธีนี้จึงแตกต่างกันในเรื่องของความเร็วเท่านั้น กล่าวคือ ถ้าเป็นการรบในบทหรือรบตามบทร้องจะมีการเคลื่อนที่รวดเร็วกว่าการท่าทางรบในเพลง ส่วนการใช้อาวุธนั้นมีลักษณะการถือและจับเช่นเดียวกัน

2. หอกซัด

หอกซัดเป็นอาวุธที่มีรูปร่างคล้ายกับทวนหรือหอก แต่สั้นกว่า มีจุดมุ่งหมายในการพุ่งไปหาศัตรู ใช้เป็นคู่ ในการแสดงละครเรื่องอิเหนา หอกซัด จะต้องใช้คู่บนหลังม้า (ม้าแฉง) เช่นเดียวกับทวน ตัวละครที่ใช้หอกซัดในการสู้รบกัน ได้แก่ อิเหนากับกะหมิงกุหนิงในศึกกะหมิง-กุหนิง อุฎการรบกับจะมาทรา ในศึกจะมาทรากะปาหลัน และย่ำหรักับมะงาดานในศึกมะงาดาน

การใช้หอกซัดในการสู้รบบนหลังม้า โดยการถือหอกซัดทั้ง 2 มือนั้น นายทงศักดิ์เมฆะมาน มีความเห็นว่า น่าจะปฏิบัติได้ยากมาก เนื่องจากมือทั้ง 2 ที่จะต้องบังคับม้านั้น ต้องมาถือหอกซัดเสียแล้ว ดังนั้น การบังคับม้าไปในทิศทางที่ต้องการจะกระทำได้ยาก เช่น เมื่อต้องการให้ม้าวิ่ง ต้องปล่อยปาก ถ้าจะให้หยุดต้องดึงปาก หรือถ้าต้องการให้วิ่งอย่างเดียวต้องกดคอมาให้ ส่วนการบังคับม้าให้เลี้ยวขวาและซ้าย อาจบังคับด้วยการใช้เท้าตบที่ท้องม้าได้ ดังนั้นการที่มือต้องถือหอกซัดเพื่อต่อสู้กัน และพุ่งหอกไปยังทิศทางที่ต้องการ น่าจะกระทำได้ยาก หรือคนขี่ม้าต้องมีความชำนาญมาก และต้องรู้ใจม้าเป็นอย่างดี จึงสามารถบังคับม้าได้โดยไม่ต้องใช้มือ

สำหรับการแสดง สิ่งที่น่าจะเป็นไปได้สามารถกระทำได้โดยการจินตนาการ และใช้อุปกรณ์เข้าช่วย ดังเช่น การใช้ม้าแฉงสำหรับการสู้รบบนหลังม้า และใช้มือทั้งสองถือหอกซัดสำหรับต่อสู้กัน ซึ่งการใช้หอกซัดเพื่อต่อสู้กันจะกระทำรวดเร็วและผู้ใช้ต้องมีความคล่องตัวและฝึกซ้อมมาเป็นอย่างดี เพื่อให้การรุกและการรบมีความสมจริงตามลักษณะการรบ ทำให้ผู้ชมชมละครอย่างสนุกและตื่นเต้น

การจับหอกชัตในละครเพื่อการทาบและการรับ มีวิธีการจับและถือเพียง 2 วิธีเท่านั้น คือ การถือหอกชัต 2 เล่ม ด้วยมือข้างเดียว และการถือหอกชัตด้วยมือข้างละ 1 เล่ม การจับหอกชัตทั้ง 2 วิธีนี้ วิธีแรกสามารถนำมาใช้เมื่อผู้แสดงที่ใช้หอกชัตทาบทำได้เพียงอย่างเดียว ส่วนวิธีที่ 2 สามารถนำมาใช้ประกอบในการทาบตามคำร้องและการสู้รบกันด้วย ซึ่งจะได้อธิบายถึงวิธีการจับและถือหอกชัตพร้อมกับวิธีใช้โดยละเอียดดังต่อไปนี้

- การถือหอกชัต 2 เล่ม ด้วยมือข้างเดียวและวิธีใช้
- การถือหอกชัตด้วยมือข้างละ 1 เล่ม
- การเก็บหอกชัตจากพื้นเวที

การถือหอกชัต 2 เล่ม ด้วยมือข้างเดียว

การถือหอกชัต 2 เล่ม ด้วยมือข้างเดียว หมายถึง การรวมหอกชัต 2 เล่มไว้ด้วยกัน และใช้มือข้างใดข้างหนึ่งเป็นมือถือหอกชัต โดยให้ปลายหอกชัตทางด้านแหลมอยู่ข้างหน้า 2 เล่ม ใช้มือกำตรงกลางของด้ามหอก

การใช้หอกชัตด้วยวิธีการถือเช่นนี้ สามารถนำมาใช้ดำเนินการทาบตามบทร้องและทาบทำนองเพลงเป็นการใช้ภาษาท่าทางนาฏศิลป์อย่างหนึ่ง ได้แก่

1. เมื่อตัวละครปฏิบัติท่าตามทำนองเพลงจนหมดกระบวนการทำแล้ว จะทาบตามเพลงร้อง ตัวละครจะป้องกัน เพื่อให้หนักดนตรีหยุดบรรเลงเพลง ในการป้องกันนี้ ตัวละครจะรวมหอกชัตไว้ในมือข้างขวาและใช้มือซ้ายเป็นมือป้องกัน* ดังภาพ

*ในการป้องกันเป็นท่าบังคับทางนาฏศิลป์ไทย ให้ใช้มือซ้ายเท่านั้นเป็นมือป้องกัน เพื่อให้ดนตรีหยุดบรรเลงเพลง เพื่อเข้าดำเนินเรื่องตามบทร้องต่อไป

ภาพแสดงการถือหอกชนิด 2 เล่ม ด้วยมือข้างเดียวในท่าบ้องหน้า

ผู้แสดงก้าวเท้าขวา (ก้าวข้าง) ถือหอกชนิด 2 เล่ม ด้วยมือขวา ระดับสะโพก ยกมือซ้ายขึ้นระดับตาด้านหน้า แล้วหักข้อมือลง ดึงปลายนิ้วทั้ง 5 ำให้เรียงชิดกัน เอียงศีรษะขวา

2. เมื่อตัวละครทาบทโนความหมายต่อไปนี้

2.1 การเรียกฝ่ายตรงข้าม ผู้แสดงจะก้าวเท้าเข้าโบหาผู้ที่จะพูดด้วยแล้ว ำให้มีเอามือหนึ่งรวมหอกชิดไว้ ส่วนอีกมือหนึ่งเป็นมือที่จะกวัก เรียกอีกฝ่ายหนึ่ง ได้แก่ ถ้าผู้แสดงที่อยู่ด้านขวาของเวทีหันด้านหน้า ก็จะใช้มือขวารวมอาวุธ ำมือซ้ายยื่นออกไปเรียกอีกฝ่ายหนึ่ง ตรงกันข้าม ถ้าหันหลังให้ผู้ชมก็จะต้องำมือซ้ายถืออาวุธ และำมือขวาเป็นมือเรียกฝ่ายตรงข้าม ทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสม

2.2 การฟัง ผู้แสดงจะยืนฟังฝ่ายตรงข้ามมาพูดหรือแสดงท่าทาง โดยการรวมอาวุธไว้ที่มือขวาถือไว้ข้างตัวระดับสะโพก และำมือซ้ายวางบนหน้าขาซ้ายของตน ซึ่งจะหันหน้าฟังหรือหันหลังฟังก็ได้

ลักษณะการฟังคู่ต่อสู้พูดหรือแสดงท่าทางนี้ อาจใช้ได้ในการยืนคอยบท ในระหว่างที่ตัวแสดงอื่นทาบทอยู่ก็ได้

2.3 ตัวเรา ผู้แสดงจะรวมทอกซัดไว้ด้วยมือขวา และใช้มือซ้ายจับหางยตรงหว่างอกของตน

2.4 ท่าน ผู้แสดงจะรวมทอกซัดไว้ด้วยมือข้างใดข้างหนึ่งก็ได้ แล้วใช้มือที่เหลือ ชีหรือตั้งมือไปทางฝ่ายที่ต้องการจะพูดด้วย

ภาพแสดงการถือทอกซัด 2 เล่ม ด้วยมือข้างเดียวในลักษณะการเรียกและฟังฝ่ายตรงข้าม

ผู้แสดงด้านซ้ายมือของภาพ (ขวามือของเวที) จะหันหน้า ก้าวเท้าซ้ายเข้าไบทาฝ่ายตรงข้าม รวมทอกซัดไว้ที่มือข้างขวา แล้วยื่นมือซ้ายออกไปก้มมือเรียกในระดับอก เอียงศีรษะขวา ส่วนผู้แสดงด้านขวามือของภาพ จะหันหลัง ก้าวเท้าซ้ายเข้าไบทาฝ่ายตรงข้าม รวมทอกซัดไว้ที่มือขวาเช่นกัน แล้ววางมือซ้ายไว้ที่หน้าขาซ้ายของตน เอียงศีรษะขวา แสดงถึงการฟัง

*ท่านาฏศิลป์ไทยที่ใช้แทนการสื่อความหมายว่า "ตัวเรา, ฉัน" เป็นท่าบังคับทำใช้มือซ้ายเท่านั้นจับเข้าอก แต่ถ้าเป็นการชี้เข้าตัวสามารถใช้นิ้วชี้มือขวาและซ้ายก็ได้

3. เมื่อตัวละครจะลงจากม้า หลังจากทาบทาบด้วยอุปกณ์บนหลังม้าแล้ว จะเปลี่ยนอาวุธหรือทาบทาบอื่นบนพื้นราบ ผู้แสดงจะรวมทอกซ์ไว้บนมือข้างขวาแล้วยกมือขึ้นเหมือนตั้งวงสูง มือซ้ายจับหลัง พร้อมกับก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า จากนั้นจึงหมุนตัวไปทางขวา 1 รอบจนหันมาด้านหน้าอย่างเดิม ระหว่างที่ตัวละครหมุนตัวจะมีผู้แสดงเป็นทหารมาถอดม้าแผงออกจากผู้แสดงเป็นนาย (เหมือนกับทาลงม้า แต่ถืออาวุธเท่านั้น) ดังภาพ

ภาพแสดงการถือทอกซ์ 2 เล่ม ด้วยมือข้างเดียว ตามลักษณะการลงจากม้า

ผู้แสดงด้านซ้ายมือของภาพ กำลังทาบทาลงจากม้า ทำนี้ปฏิบัติก่อนการหมุนตัวและถอดม้าแผงออก ส่วนผู้แสดงด้านขวามือของภาพทาบทาบยื่นคอยบทและฟังบทของผู้แสดงฝ่ายซ้ายมือของภาพ

านการลงจากม้าด้วยทำนี้ นามมาใช้ประกอบกับการทาบทาบตามเนื้อร้องที่กล่าวถึงการลงจากหลังม้า ดังเช่น เมื่ออิเหนาทาบทาบด้วยทอกซ์กับท้าวกะหมิงกฤษณีจนหมดกระบวนท่า แต่ไม่สามารถรู้แพ้ชนะกันได้ อิเหนาจึงชวนลงมาจากหลังม้า เพื่อต่อสู้ด้วยอาวุธอื่นต่อไป ดังบทร้องที่ว่า

เราารกันบนหลังอาชา

ต่างกล้าสามารถไม่ถอยหนี

มาจะลงยังพื้นปกติ

ตีกระบี่ให้เห็นฝักมือกัน

เมื่อถึงคำร้องว่า "มาจะลงยังพื้นปกติ" อีเทนา ก็จะทาท่าดังภาพการถือ

ทอกซ์ 2 เส่ด ด้วยมือข้างเดียว ทาลงม้าดังกล่าวด้วย

4. การทาทตามเนื้อเรื่อง การทาทตามเนื้อร้องที่นำเซการรบ แต่เป็นการแสดงทาทประกอบคำร้องที่หมายถึงการเจรจาชิ่งกันและกัน ผู้แสดงมักจะรวมอาวุธไว้แในมือข้างเดียว และใช้มือที่เหลือทาทประกอบไปด้วย ดังเช่น กรณีที่อีเทนาเจรจากับท้าวกะหมังกุหนิงให้ลงจากหลังม้าเพื่อมารบด้วยกระบี่ ที่อีเทนาคิดว่าจะสามารถเอาชนะท้าวกะหมังกุหนิงได้ อีเทนาจะรวมอาวุธไว้ด้วยมือข้างขวาและใช้มือซ้ายทาทประกอบหรือบางทีใช้ 2 มือ ถืออาวุธรวมกันบ้างก็ได้ เช่น

ตัวอย่างที่ 1 การทาทตามเนื้อร้องด้วยการรวมอาวุธ 2 เส่ดไว้ด้วยกันนภาพอีเทนา (ผู้แสดงด้านซ้ายของภาพ) กำลังทาทว่า "ตีกระบี่" ผู้แสดงจะรวมอาวุธ 2 เส่ดไว้ด้วยกัน และใช้มือซ้ายคว้ามือ กาด้ามทอกส่วนโคนไว้ด้วยกัน ส่วนมือซ้ายยื่นออกมาหางมือรับด้ามทอกส่วนปลายไว้ ส่วนท้าวกะหมังกุหนิง (ผู้แสดงด้านขวาของภาพ) ทาท่ายืนคอบทของตน ในลักษณะการฟังการเจรจาทของอีเทนา

ตัวอย่างที่ 2 การทบทวนเนื้อเรื่อง ด้วยการรวมอาวุธ 2 เล่มไว้ด้วยกัน

นางภาพิเหนา (ผู้แสดงด้านซ้ายของภาพ) กำลังทบทวนว่า "ให้เห็นฝีมือกัน" ผู้แสดง
จะรวมอาวุธไว้บนมือขวา แล้วใช้ปลายหอกชี้ไปที่ฝ่ามือซ้ายที่แบหงายไว้ด้านหน้าระดับเอว ส่วน
ผู้แสดงด้านขวาของภาพทำายืนฟังและคอยบทของตน

การใช้หอกชี้ในลักษณะใช้มือข้างเดียวถือหอกชี้ 2 เล่มนั้น จะใช้เฉพาะในบท
ที่แสดงท่าทางที่หมายถึง การเจรจาระหว่างตัวละคร ไม่ว่าจะมืบทหรือมืบทไม่ ส่วนในการรบจะ
มาใช้การถือหอกชี้ด้วยวิธีนี้

การถือหอกชั้ดด้วยมือข้างละ 1 เ้ลม

การถือหอกชั้ดด้วยมือข้างละ 1 เ้ลม หมายถึง การถือหอกชั้ดทั้ง 2 มือ ข้างละ 1 เ้ลม การถือหอกชั้ดด้วยวิธีนี้มีการจับและถือเพียงวิธีเดียวเท่านั้น แต่สามารถพลิกข้อมือแสดงท่าทางต่าง ๆ กัน ทั้งในด้านกรรบและการทาบตามเนื้อร้อง ด้วยการที่ผู้แสดงก้าด้ามหอกไว้ประมาณตรงกลางของด้ามหอก และใช้นิ้วหัวแม่มือยื่นไว้กับด้ามหอก ดังภาพนี้

ภาพแสดงการถือหอกชั้ดด้วยมือข้างละ 1 เ้ลม

ผู้แสดงจะก้าด้ามหอกไว้ตรงกลางของด้าม พร้อมทั้งใช้นิ้วหัวแม่มือแนบไปกับด้ามหอก เพื่อจะได้สามารถบังคับหอกได้ตามต้องการ เช่นเดียวกับการถืออาวุธชนิดอื่น ๆ ในละคร

การใช้หอกชั้ดด้วยวิธีถือหอกชั้ดด้วยมือข้างละ 1 เส้น

การใช้หอกชั้ดด้วยการถือวิธีนี้ จะแตกต่างกันเฉพาะตรงชั้ดมือของผู้แสดงเท่านั้น คือ ถ้าผู้แสดงพลิกชั้ดมืออย่างหนึ่งจะมีความหมายอย่างหนึ่ง ถ้าเปลี่ยนวิธีการพลิกชั้ดมือ ความหมายก็จะเปลี่ยนไป ดังนี้

1. ถ้ายกแขนขึ้นระดับไหล่ งอข้อศอกหงายมือระดับศีรษะ บลายหอกพุ่งออกไป จากตัวผู้แสดง คือ พุ่งไปด้านหน้า แสดงถึงความหมายว่าผู้แสดงต้องการพุ่งหอกไปที่ศัตรู ดังภาพนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการใช้หอกชั้ดด้วยวิธีถือหอกชั้ดด้วยมือข้างละ 1 เส้น ในลักษณะ "พุ่งหอก"

2. เมื่อยกมือขึ้นมาด้านหน้าระดับศีรษะ บลาย่อกจะพุ่งออกไปด้านข้างตัว แขนงอเป็นวงโค้ง ด้ามหอกจะขนานกับพื้นอยู่ในบริเวณศีรษะของผู้แสดง จะหมายถึงการรับอาวุธของผู้ต่อสู้ที่จะพิชิตที่เป้าหมายคือศีรษะ การปฏิบัติทำนี้จะต้องใช้ลำตัวของผู้แสดงร่วมด้วย คือ ถ้ารับด้วยมือขวาจะต้องถอยเท้าซ้ายลงหลังเพื่อรับน้ำหนัก แต่ถ้ารับด้วยมือซ้ายจะต้องถอยเท้าขวาลงหลังเพื่อรับน้ำหนักด้วย ดังภาพนี้

ภาพแสดงการถือหอกชิดด้วยมือข้างละ 1 เส้น ในลักษณะของการรับอาวุธของผู้ต่อสู้

ในภาพผู้แสดงใช้มือขวายกขึ้นรับอาวุธ จึงต้องถอยเท้าซ้ายลงหลัง และถ่ายน้ำหนักตัวไปด้านหลังด้วย

3. เมื่อผู้แสดงยกแขนข้างหนึ่งระดับไหล่ งอศอก หายมือถือดอกชดระดับศีรษะ ให้ปลายดอกพุ่งไปที่ศัตรู ใช้มือซ้ายพลิกคว่ำอยู่ด้านหน้าระดับอก ปลายดอกจะพุ่งไปด้านข้างซ้ายของผู้แสดง จะมีความหมายดังนี้

3.1 เจื่อหอก การเจื่อหอกจะต้องปฏิบัติทั้งด้านขวาและซ้าย ซึ่งจะต้องมีส่วนของลาตัวอื่นมาช่วยด้วย ได้แก่ ผู้แสดงต้องก้าวเท้า (ก้าวข้าง) ไปทางมือที่เจื่อหอกขึ้นสูง เช่น ถ้าเจื่อหอกขึ้นสูงด้วยมือขวา ต้องก้าวขวาไปด้านข้าง ถ้าเจื่อหอกขึ้นสูงด้วยมือซ้าย ต้องก้าวซ้ายไปด้านข้าง เป็นต้น ดังภาพ

ภาพแสดงการถือดอกชดด้วยมือข้างละ 1 เส้น ในท่าเจื่อหอก

หมายเหตุ ผู้แสดงเจื่อหอกด้วยมือขวา ดังนั้นจึงต้องก้าวเท้าขวาไปด้านข้างและการเจื่อหอกนี้ ต้องปฏิบัติข้างขวาก่อน แล้วตามด้วยการเจื่อข้างซ้าย

ภาพแสดงการเจ้ฮอกด้วยผู้แสดง 2 คน ท้าท้าเจ้ฮอกพร้อม ๆ กัน ในภาพเป็นการเจ้ฮอกข้างขวาเช่นกัน แสดงว่า ผู้แสดงทั้ง 2 คน กำลังจะสู้กันในโอกาสต่อไป

3.2 ในการศึกษาหรือทบทวนตามบทร้องว่า "มาสู้กัน" ได้แก่ เมื่อตัวละครจะเริ่มรบกันต้องมีการทำรบก่อน ในเนื้อความที่ว่า "เรา ท่าน มาสู้กัน" ด้วยการที่ตัวละครจะต้องทำทำในเพลง โดยการ

- ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายเรียกด้วยการกวักมือ อีกฝ่ายเป็นผู้ฟัง
- ฝ่ายที่เรียกจะทาบทต่อว่า "เรา" ด้วยการจับมือซ้ายเข้าอก อีกฝ่ายยังคงเป็นผู้ฟังอย่างเดิม
- ฝ่ายที่เรียกจะทาบทต่อว่า "ท่าน" ด้วยการชี้ใบที่คู่ต่อสู้ อีกฝ่ายยังคงเป็นผู้ฟังอย่างเดิม
- เมื่อถึงบทว่า "มาสู้กัน" ทั้งสองฝ่ายจะต้องก้าวมาด้านหน้าเข้ามาหาซึ่งกันและกัน และท้าท้าเจ้

ในการปฏิบัติทำนี้ ในความหมายว่า "มาสู้กัน" กับการปฏิบัติทำนี้เพียง
ครั้งเดียว ซึ่งจะยกมือซ้ายหรือยกมือขวาเป็นมือเจ็อกก็ได้ ทั้งนี้ต้องก้าวเท้าให้สัมพันธ์กับมือโดย
คำนึงถึงความสมดุลของร่างกายด้วย ดังภาพต่อไปนี้

ภาพแสดงการถือหอกชิดด้วยมือข้างละ 1 เส้น ในความหมายว่า "มาสู้กัน"

การทำทำนี้ในความหมายว่า "มาสู้กัน" กับ "การเจ็อก" มีชื่อแตกต่างกันอยู่

1. ถ้าเป็นการเจ็อกต้องปฏิบัติทั้ง 2 ข้าง โดยมักเริ่มด้วยการเจ็อกข้างขวา ก่อน แล้ว
จึงเจ็อกมือซ้าย และการเจ็อกผู้แสดงต้องก้าวเท้าไปด้านข้างเท่านั้น

2. ถ้าเป็นการปฏิบัติในความหมายว่า "มาสู้กัน" ผู้แสดงจะปฏิบัติเพียง 1 ครั้ง ซึ่ง
มักจะเป็นการเจ็อกมือขวาและต้องก้าวเท้าไปด้านหน้าเท่านั้น

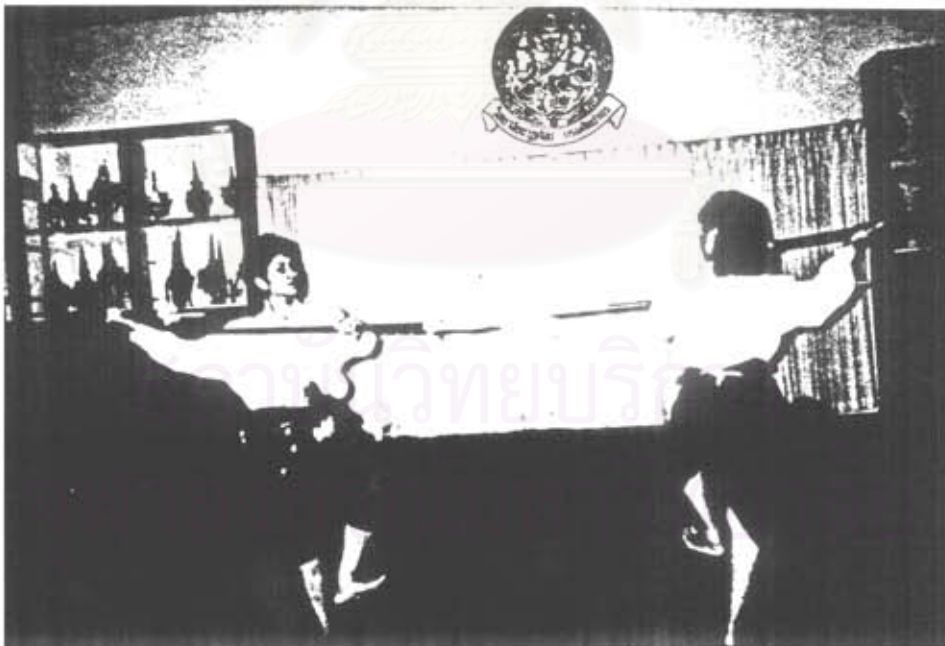
4. ถือหอกชิดด้วยการหงายข้อมือหนึ่งและคว่ำข้อมือหนึ่ง แต่ให้ปลายหอกชิดพุ่ง
ไปด้านหน้าแนวเดียวกัน สามารถถือได้ทั้งด้านข้างขวาและข้างซ้าย ถ้าถือด้านขวาให้ข้อมือขวา
หงายมือกำค้ำมหอกชิดยกขึ้นระดับหูของผู้แสดง งอศอกขวา ส่วนมือซ้ายให้คว่ำมือแล้วกำค้ำมหอกชิด

อยู่ด้านหน้าค่อนไปทางขวาระดับไหล่ งอศอกเล็กน้อย ปลายแหลมของหอกจะพุ่งไปด้านหน้าทั้ง 2
เส้น

การถือหอกชนิดด้วยวิธีนี้ สามารถนำมาใช้ประกอบท่าราเป็นท่าต่าง ๆ และ
ประกอบการทำท่าได้ดังนี้

4.1 ในการท่าท่า "สรรเสริญครู" ในเพลงพญาเดิน ซึ่งเป็นการรำตาม
ทำนองเพลง ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับการรำทวนตามกระบวนท่าต่าง ๆ ในเพลงเดียวกัน คือ
เพื่ออุทาคีของคู่ต่อสู้ว่ามีข้อบกพร่องในการใช้อาวุธชนิดนี้อย่างไรบ้าง เพื่อการเอาชนะคู่ต่อสู้

การทำท่านี้ ผู้แสดงจะถือหอกชนิดลักษณะที่ 4 นี้ ทั้ง 2 ฝ่าย แต่ละ
ฝ่ายจะต้องพุ่งปลายหอกไปยังคู่ต่อสู้ โดยให้ผู้แสดงฝ่ายขวาของเวทีหันด้านหน้า ผู้แสดงฝ่ายตรง
กันข้ามกันหลัง จากนั้นให้เดินถัดเท้าพร้อมกับการใช้ตัวหน้าหนึ่งเป็นวงกลมเหมือนกับการเคลื่อนที่
ในท่าสรรเสริญครูของอาวุธทวน และในขณะที่เคลื่อนที่ไม่ต้องขยับข้อมือกับแขนที่ถือทวนเลย ดังภาพ

ภาพแสดงการถือหอกชนิดด้วยมือข้างละ 1 เส้น ในลักษณะที่ 4 ท่า "สรรเสริญครู"

ผู้แสดงหันมาประจันหน้ากัน ถือหอกชนิด 2 มือ ให้มือขวาหงายข้อมือ มือซ้ายคว่ำมือ
ปลายหอกพุ่งไปยังคู่ต่อสู้ แล้วจึงเคลื่อนที่เป็นวงกลม

4.2 งานการทำท่า "บล็อกข้าง" ในเพลงพญาเดิน ซึ่งเป็นการร่ายตามทำนองเพลงเช่นเดียวกับท่า "สรรเสริญครู" การถือหอกซัดใช้วิธีเดียวกัน แต่การเคลื่อนที่ต่างกันกล่าวคือ เริ่มจากผู้แสดงยืนยกเท้าซ้าย ผู้แสดงด้านขวามือหันด้านหน้า ผู้แสดงด้านซ้ายมือหันด้านหลัง จากนั้นให้กระโดดรวมเท้า แล้วเคลื่อนที่เป็นวงกลมด้วยการโยกเท้า ส่วนมือและแขนที่ถือหอกซัด ให้ขยับเข้า-ออกในลักษณะจะแทงหลังกันขณะเคลื่อนที่ด้วย

4.3 งานการทำท่าแยกออกจากกัน หลังจากที่ทำท่าอาดท่าหนึ่งหรือรบกัณฑ์อยู่ ต้องการจะแยกออกจากคู่ต่อสู้ เพื่อเข้ารบกันใหม่หรือทำท่าอื่น ๆ ให้ผู้แสดงถืออุปกรณ์ในวิธีเดียวกัน ซึ่งจะยกมือซ้ายสูงหรือยกมือขวาสูงก็ได้ เพียงแต่ถ้ายกมือขวาสูงต้องหมุนตัวไปทางซ้าย ถ้ายกมือซ้ายสูงต้องหมุนไปทางขวา ดังภาพต่อไปนี้

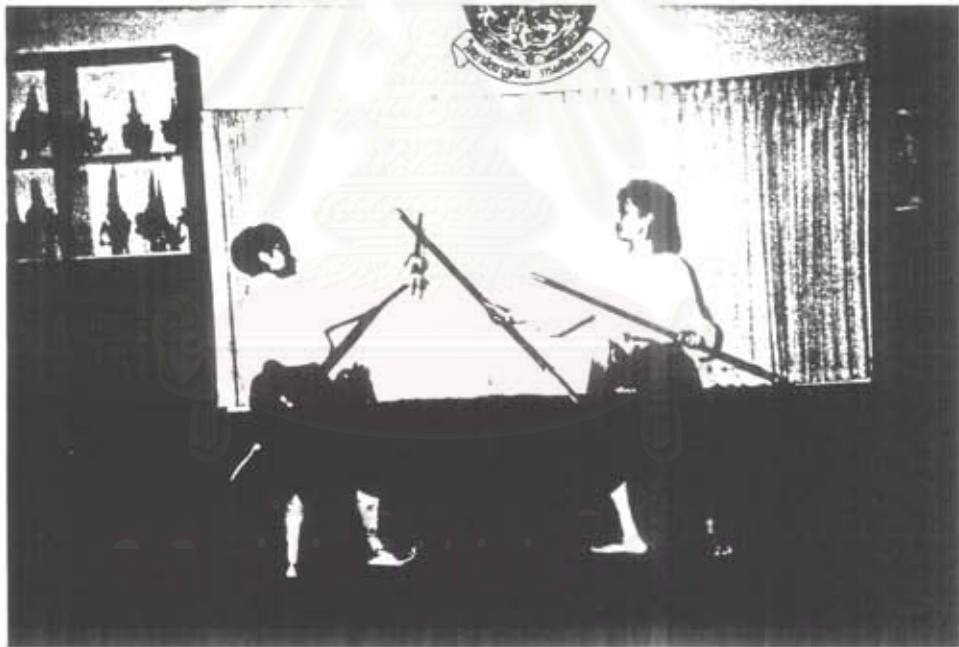

ภาพแสดงการถือหอกซัดด้วยมือข้างละ 1 อัน ในลักษณะจะแยกออกจากคู่ต่อสู้ ผู้แสดงด้านขวา (ซ้ายมือของภาพ) หันด้านหน้าและจะหมุนไปทางขวา ผู้แสดงด้านซ้าย (ขวามือของภาพ) หันด้านหลังและจะหมุนไปทางขวาเช่นเดียวกัน ผู้แสดงทั้ง 2 จะก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง ยกมือซ้ายสูงกว่ามือขวา ปลายหอกจะพุ่งออกจากกัน จากนั้นจึงเคลื่อนที่เป็นวงกลม จนกระทั่งกลับมาประจันหน้ากันใหม่ ขณะที่แยกออกจากกันให้มองหน้าซึ่งกันและกันดังภาพด้วย เมื่อผู้แสดงทั้ง 2 เคลื่อนที่เป็นวงกลมให้ดวงหอกซัดด้วยทั้ง 2 มือ

5. การถือหอกชัตด้วยการคว่ำทั้ง 2 มือ คือ การถือหอกชัตในแบบเดิม แต่พลิกช้อมือคว่ำลงทั้ง 2 มือ ลักษณะของหอกชัตจะอยู่ในทิศทางที่ด้ามหอกชัตอยู่บน และปลายหอกชัตจะอยู่ล่าง

การใช้หอกชัตด้วยการพลิกช้อมือคว่ำทั้ง 2 มือ สามารถนำมาใช้ได้ในการรบทั้งในบทและรบบนเพลงซึ่งเป็นการทวนบท ในโอกาสต่าง ๆ ดังนี้

5.1 การตีฝ่ายตรงข้าม ผู้แสดงจะตีครั้งละ 1 ช้าง โดยการใช้อ้อมหอกชัต ส่วนโคนเป็นฝ่ายตี และถ้าฝ่ายหนึ่งตี อีกฝ่ายหนึ่งจะเป็นผู้รับ ดังภาพ

ภาพแสดงการถือหอกชัตในลักษณะการตีและการรับ

ในภาพผู้แสดงฝ่ายซ้าย (ด้านขวาของภาพ) เป็นฝ่ายตี ฝ่ายขวา (ด้านซ้ายของภาพ) ซึ่งเป็นผู้รับ ฝ่ายตีจะใช้ด้ามหอกส่วนโคนตีฝ่ายรับและจะต้องก้าวเท้าไปด้านหน้าด้วยเพื่อเพิ่มน้ำหนักในการตี ส่วนฝ่ายรับยกมือขึ้นระดับหน้าเพื่อใช้อ้อมหอกเป็นที่รับอาวุธพร้อมกับถอยหลังด้วยเท้าข้างซ้ายพร้อม ๆ กัน การตีลักษณะนี้มีเป้าหมายที่ศีรษะ

5.2 การแทงและการปิด ในระหว่างการรบจะมีการแทงคู่ต่อสู้และปิดอาวุธที่แทงมา หมายความว่า เมื่อฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายแทง อีกฝ่ายจะต้องปิดออก (ถ้ายังไม่รู้แพ้รู้ชนะ)

ฝ่ายแทงจะต้องก้าวเข้าปะทะอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วคว่ำมือถือหอกชิดยกขึ้นแทงฝ่ายตรงข้าม ส่วนอีกมือหนึ่งมักจะตั้งวงสูง

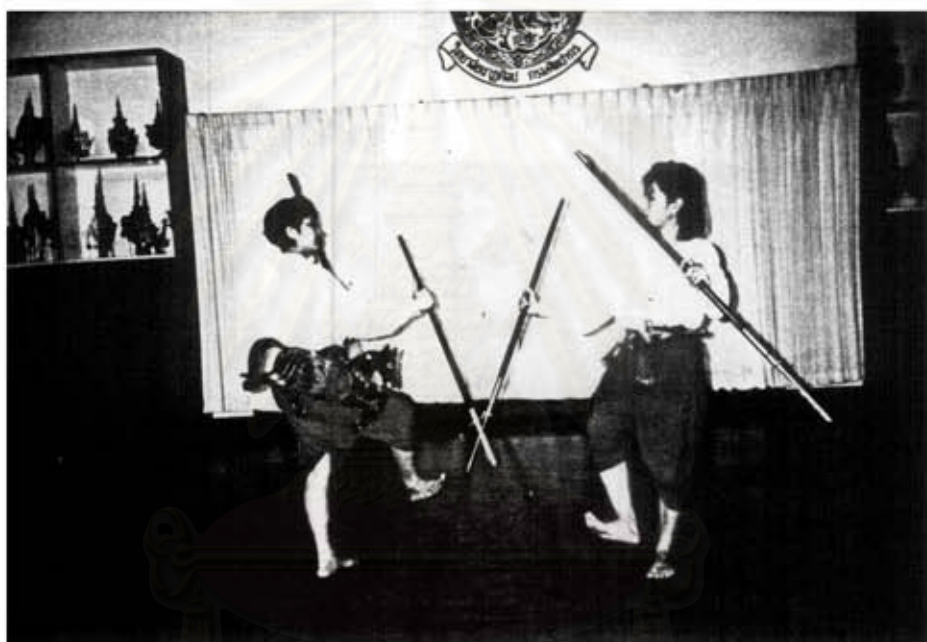
ฝ่ายรับจะต้องก้าวแยกออกไปอีกทางหนึ่ง แล้วคว่ำมือปิดอาวุธของฝ่ายตรงข้ามที่แทงมาด้วยปลายหอก ส่วนอีกมือหนึ่งจะตั้งวงสูงเหมือนกัน ดังภาพ

ภาพแสดงการถือหอกชิดด้วยมือข้างละ 1 เล่ม ในโอกาสการแทงและการปิด

ภาพฝ่ายซ้าย (ด้านขวาของภาพ) เป็นฝ่ายแทงฝ่ายขวา (ด้านซ้ายของภาพ) ซึ่งเป็นฝ่ายปิด ฝ่ายแทงก้าวเท้าซ้ายเข้าปะทะฝ่ายตรงข้าม และใช้มือซ้ายยกขึ้นแทงในเป้าหมาย คือ ขาของคู่ต่อสู้ ส่วนฝ่ายปิดจะก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง แล้วใช้มือซ้ายปิดปลายหอกชิดที่ฝ่ายตรงข้ามแทงมา ส่วนมือขวายกขึ้นตั้งวงสูงทั้งคู่ เพื่อให้เกิดความสมดุลของภาพบนเวที

5.3 การประอาวุธด้วยปลายทอก ในบทที่ว่าด้วยการรบด้วยทอกชนิดแบบ ประชิดตัวจะมีการนำอาวุธมากระทบกัน การประอาวุธนี้มักจะทำในบทที่เรียกว่า "รบในบท" คือ การรบตามเนื้อร้องและการรบทวนบท เป็นการรบตามทำนองเพลง แต่ปฏิบัติท่าทางเลียนแบบ คาร้องที่เพิ่งจบไป ดังภาพ

ภาพแสดงการถือทอกชนิดด้วยการคว่ำทั้ง 2 มือ ในลักษณะการประอาวุธด้วยปลายทอก

ในภาพผู้แสดงทั้ง 2 หันมาประจันหน้ากัน ยืนยกเท้าขวา ถือทอกชนิดด้วยการคว่ำมือทั้งคู่ ใช้มือซ้ายยกขึ้นประอาวุธด้วยปลายทอกที่อยู่ด้านล่าง มือซ้ายยกขึ้นตั้งวงสูง

5.4 การประอาวธด้วยค้ำมทอกซัด เป็นการสู้แบบประชิดตัว เช่นเดียวกัน แต่จะนำอาวธมากระทบกันที่ส่วนค้ำมของทอกซัด เป็นการรบแบบและรบทวนบทเช่นเดียวกับการประอาวธด้วยปลายทอก ดังภาพ

ภาพแสดงการถือทอกซัดด้วยการคว่ำทั้ง 2 มือ ในลักษณะการประอาวธด้วยค้ำมทอก

ในภาพผู้แสดงทั้ง 2 หันมาประจันหน้ากัน ต่างฝ่ายต่างก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง (ก้าว-ข้าง) ยกมือขวาขึ้นประอาวธด้วยค้ำมทอกที่อยู่ด้านบน มือซ้ายก้าอาวธตั้งวงต่ำ เอียงศีรษะซ้าย

ลักษณะการประอาวธเหล่านี้ ไม่จำเป็นต้องใช้ลักษณะของลาตัวเหมือนกันทุกครั้ง เช่น อาจใช้การยกเท้า ก้าวเท้า หรือขอยเท้าไปรอบ ๆ ก็ได้ ตามแต่บทต่อไปจะต้องปฏิบัติทำอะไร หรือตามความเห็นของผู้ประดิษฐ์ท่ารำ

การประอาวธเช่นนี้สามารถปฏิบัติติดต่อกันตั้งแต่ 1 ครั้งหรือ 2 ครั้ง ด้วยมือข้างเดียวกัน หรือเปลี่ยนมือประอาวธก็ได้ เช่น ในครั้งแรกอาจประอาวธด้วยมือขวา ครั้งต่อไปอาจจะใช้มือซ้ายยกอาวธขึ้นมากกระทบกันก็ได้

5.5 ถือหอกชัด้วยการคว่ำมือทั้ง 2 และรวมอาวุธของทั้ง 2 ฝ่ายไว้ด้วยกัน ในท่าที่เรียกว่า "ชิงคลอง" การรวมอาวุธไว้ด้วยกันนี้ใช้หลักเดียวกับการรวมอาวุธทวนในท่าชิงคลองเหมือนกัน คือ ต้องนำทวนคมไว้ด้านฝ่ายตรงข้าม ดังนั้นทั้ง 2 ฝ่ายจะต้องถือค้ำคมเช่นเดียวกัน การรวมหอกชัทั้ง 4 เส่มไว้ด้วยกัน และต่างฝ่ายต่างต้องคว่ำมือจับและถือหอกชัทั้งหมดไว้ค่อนข้างจะลำบาก เนื่องจากว่าหอกชั 4 เส่ม ผู้แสดงไม่สามารถกำได้รอบ ดังนั้นต่างฝ่ายต่างต้องช่วยกันประคองให้หอกชัอยู่ในมือของตน ดังภาพ

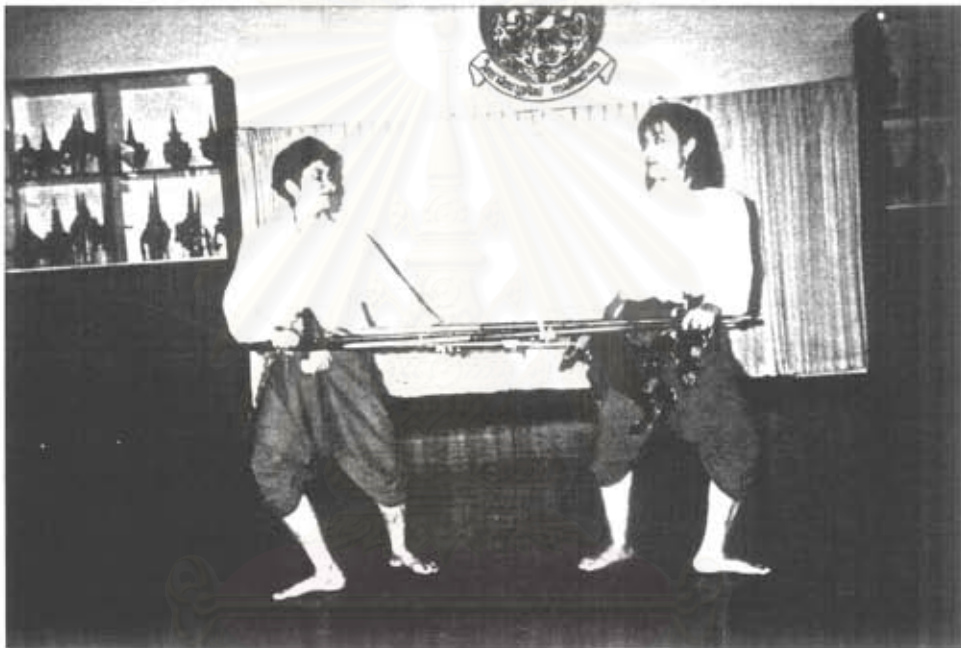
สถาบันวิทยบริการ

ภาพแสดงการรวมหอกชัไว้ในท่า "ชิงคลอง"

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้แสดงยืนเรียงกันหันหน้าไปทางผู้ชม นำหอกชัมาเรียงชิดกันทั้ง 4 เส่ม ให้ทวนคมของหอกชัของตนไปอยู่ที่ฝ่ายตรงข้าม กำค้ำหอกชัด้วยมือทั้ง 2 ของผู้แสดงโดยการคว่ำมือ จากนั้นจึงเคลื่อนที่เริ่มจากการยกเท้าหน้าแล้วกระโดดรวมเท้า รุ่งขึ้นเฝ้าด้านหน้า แล้วจึงหันหลังทั้งคู่ จับหอกชัไว้ด้วยวิธีเดิม ยกเท้าในเช่นกัน แล้วกระโดดรวมเท้าวิ่งไปด้านหลังเวที แล้วจึงแยกออกจากกัน

เมื่อแยกออกจากกันในท่าซิงคลอง ผู้แสดงจะหันหลังให้ผู้ชม แล้วดึงหอกชืดของตนออกมา ในการดึงหอกชืดให้ผู้แสดงก้าวเท้านอกใบด้านข้าง (ก้าวข้าง) แล้วคว่ำมือนอกที่ถือหอกชืดของตน ส่วนมือในให้หงายข้อมือกด้ามหอกชืด เมื่อจะแยกออกจากกันให้ยืดยุบ แล้ววิ่งกลับไปเพื่อประจันหน้ากันอีกครั้ง ดังภาพ

ภาพแสดงการแยกออกจากกัน ในท่า "ซิงคลอง"

ในการแสดงถึงท่านี้ ผู้แสดงต้องหันหลังให้ผู้ชมเช่นเดียวกับทวน แต่เพื่อให้เห็นถึงวิธีการดึงหอกชืดออกจากกัน จึงถ่ายภาพด้านหน้า

จากภาพจะเห็นได้ว่า เมื่อจะแยกออกจากกัน ต่างฝ่ายต่างกด้ามหอกชืดไว้คนละ 2 เส้น ด้วยการคว่ำมือ ส่วนมือในหงายรองรับปลายหอก แล้วจึงดึงออกจากกัน ข้อสำคัญในระหว่างการแยกออกจากกันหน้าจะต้องมองกันตลอดเวลา

การเก็บหอกชัตจากพื้นเวที

หอกชัตเป็นอาวุธที่ใช้สำหรับพุ่ง มีปรากฏานบทละครเรื่องอิเหนา ตอนศึกกะหมิง-
กุหนิง ระบุว่าผู้แสดงต้องพุ่งหอกชัตไปหาคู่ต่อสู้ ดังนี้

ชยับกรผ่อนพุ่งข้างละที

ระเด่นแมนตรีบ้องบัด

ระชูดตามติดพันด้วยสันทัด

ผันผัดอาวุธกันไปมา ฯ

ดังนั้นในการแสดงการเก็บหอกชัตที่พุ่งไปที่คู่ต่อสู้แล้ว พลาดไปตกอยู่ที่พื้นเวที จึง
ต้องมีท่าพิเศษสำหรับเก็บหอกชัตขึ้นมาใช้รบต่อด้วยการใช้เท้าคีบค้ำหอกขึ้นมา แล้วจึงใช้มือหยิบ
มาใช้รบต่อ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพแสดงการเก็บหอกชัตจากพื้นเวที ด้วยการใช้เท้าคีบค้ำหอกขึ้นมา

ขั้นตอนการสืบค้นหาดอกไม้มาเพื่อเซรับต่อ มีดังนี้

1. เมื่อผู้แสดงพุ่งดอกไม้ออกไปด้วยมือข้างขวา แล้วพลาดไปตกอยู่ที่พื้นเวที ดังนี้

ภาพแสดงการพุ่งดอกไม้ขวาฝ่ายตรงข้าม แล้วพลาดไปตกอยู่ที่พื้นเวที

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ผู้แสดงทั้ง 2 ต่างวิ่งไปที่หอกซัดของตน ดังนั้นผู้แสดงทั้ง 2 จะต้องหันหลัง
 ากัน ก้าวเท้าขวา แล้วใช้เท้าซ้ายศีบด้ามหอกขึ้นมา มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาดังวงต่ำ เพื่อเตรียม
 หยิบหอกซัดขึ้นมา ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ภาพแสดงการใช้เท้าซ้ายศีบด้ามหอกขึ้นมา

3. ผู้แสดงจะเอี้ยวตัวไปด้านขวา เพื่อใช้มือขวาหยิบด้ามหอกขึ้นมาสับ หรือ ทาฟ่าอื่นต่อไป ดังนี้

ภาพแสดงการใช้มือขวาหยิบด้ามหอกขึ้นมาสับหรือทาฟ่าอื่นมาจากพื้นเวที

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การจะใช้เท้าคีบหอกชดขึ้นมาจากพื้นเวทีดังที่กล่าวมานี้ มีผู้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ กัน ดังนี้

นายประเมษฐ์ บุญะชัย กล่าวว่า การคีบหอกชดด้วยเท้านี้ น่าจะเป็นท่าละครคิดขึ้นมา เพื่อหยิบหอกชดขึ้นมาจากพื้นเวที โดยที่านความเป็นจริง หอกชดน่าจะมีไซหรือเชือกผูกติดกับข้อมือไว้ เมื่อพุ่งหอกออกไปแล้วพลาด หรือแม้ถูกศัตรูก็ตามสามารถชักกลับมาจับได้ด้วยมือ

นายทองศักดิ์ เมฆะมาน มีความเห็นคล้าย ๆ ท่านแรก กล่าวคือ ท่านี้น่าจะเป็นท่าเฉพาะละคร แต่ความจริงไม่สามารถปฏิบัติได้ เนื่องจากผู้ช้หอกชดอยู่บนหลังม้า ซึ่งเมื่อขึ้นขี่บนหลังม้าแล้ว เท้าของผู้ช้มีจะอยู่เพียงห้องม้าเท่านั้น ไม่สามารถจะคีบอาวุธที่ตกอยู่ที่พื้นได้ นอกจากผู้ช้มีนั้นจะเบี่ยงตัวมาอยู่ที่ตัวม้าข้างใดข้างหนึ่ง แล้วยื่นเท้าลงไปคีบขึ้นมา ซึ่งก็เป็นเรื่องเหลือเชื่อ นอกจากนี้กษัตริย์ในสมัยโบราณจะใส่รองเท้า ดังนั้นการคีบอาวุธจึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นในความเป็นจริง นอกจากจะใช้เท้าคีบขึ้นมา แล้วใช้มือรับอีกที่เท่านั้น และในกรณีที่ว่าไซผูกติดไว้ นั้น น่าจะเป็น เชือกหรือด้ายมัดเป็นห่วงกลมหนาพอสมควรผูกติดไว้ตรงกลางของค้ำม หอก เรียกกันว่า "ตราสังข์" เมื่อจะใช้หอกจะใช้มือสอดเข้าไปในห่วงนั้นและจับหอกไว้อีกที่หนึ่ง ทั้งนี้ตราสังข์จะช่วยซับเลือดของศัตรูและเหงื่อที่เกิดจากการรบได้ ทำให้สามารถจับหอกได้อย่างกระชับมือเท่านั้น

นายอุดม อังศุธร ได้กล่าวถึงค้ำบอกล่าของนางละมุล ยมะคุปต์ว่า ในอดีตเคยมีการแสดงละครในเรื่อง อิเหนา ตอนศึกกะหมิงกุหนิง แสดงโดย หม่อมครูแยม เป็นอิเหนา และหม่อมครูอึ้ง เป็น กะหมิงกุหนิง ได้แสดงการต่อสู้บนหลังม้าจริง หม่อมครูจะถือหอกชดที่มีเชือกหนึ่งผูกติดกับข้อมือผู้แสดง เมื่อพุ่งหอกออกไปแล้ว จะชักกลับมาถือใหม่ เพื่อใช้บหรือทำการรบต่อไป นอกจากนี้ นายอุดม อังศุธร ได้ให้ความเห็นว่า การที่ต้องใช้เท้าคีบหอกชดที่พุ่งไปตกที่พื้นนั้น เนื่องจากการแสดงมีเชือกหรือไซลากหอกชดมาผูกที่ข้อมือผู้แสดง อาจทำให้ผู้แสดงทาบทวนสะดุ้งและตุงรัง ดังนั้นจึงคิดท่าเก็บหอกชดที่พุ่งออกไป ด้วยการจะใช้เท้าคีบขึ้นมา ดังได้อธิบายถึงวิธีเก็บหอกชดแล้วข้างต้น

รศ.ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ให้ความเห็นว่า การเก็บหอกชดด้วยวิธีนี้น่าจะได้เสียแบบมาจากกราราชจริง เนื่องจากม้าไทยโบราณตัวไม่สูงนัก เมื่อผู้ช้มีนั้นนั่งบนหลังม้าแล้ว เท้าของผู้ช้มีจะ

ไม่ห่างจากพื้นมากนัก ดังนั้นการที่ผู้ขีมี่าจะเก็บหอกชืดด้วยวิธีใช้เท้าเหยี่ยวให้หอกชืดหลุดจากพื้น และใช้มือรับอีกต่อหนึ่ง น่าจะเป็นไปได้

ดังนั้นจากการศึกษาถึงวิธีการเก็บหอกชืดคนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ยังไม่สามารถสรุปให้ ชัดเจนได้ว่า การเก็บหอกชืดด้วยวิธีนี้มีส่วนแบบมาจากที่ใดแน่ แต่ความน่าจะเป็นของการเก็บหอกชืด ด้วยวิธีนี้น่าจะสรุปเป็นแนวทางได้ 2 ประการคือ

1. เป็นท่าเลียนแบบมาจากการรำจริง
2. เป็นท่าที่ครูทางนาฏศิลป์ไทยคิดประดิษฐ์ขึ้นมา

สรุปว่า การรำใช้หอกชืดเป็นอาวุธที่สู้กันบนหลังม้า นั้น สามารถถือได้เพียง 2 วิธีคือ รวมอุปกรณ์ 2 เล่มไว้บนมือข้างเดียว มักใช้ในการตีบทตามทวนองเพลงหรือตีบทตามเนื้อร้อง และการถืออุปกรณ์ด้วยมือข้างละ 1 เล่ม จะจับอยู่วิธีเดียว แต่ท่าทางและความหมายจะแตกต่างกันด้วยการพลิกข้อมือคว่ำและหงาย ประกอบกับการรำใช้ลาตัวส่วนอื่นประกอบด้วย ซึ่งจะใช้ทั้งในการตีบทตามเนื้อร้อง ทวนอง และการรบบนพ ส่วนการเก็บหอกชืดขึ้นมาจากพื้นเวที เมื่อพุ่งออกไป แล้วพลาด มืออยู่วิธีเดียวคือการรำให้หอกชืดขึ้นมาแล้วใช้มือหยิบขึ้นมาใช้รำหรือรบต่อไป

3. กระบี่

กระบี่เป็นอาวุธสำหรับฟันและแทง โดยส่วนาหุจะรบกัันด้วยกระบี่บนพื้นราบ แต่ อาจมีการใช้กระบี่รบบนหลังม้าได้บ้าง สำหรับการแสดงละครเรื่องอิเหนา ใช้กระบี่เป็นอาวุธในการรบอยู่ 2 ครั้ง ครั้งแรก อิเหนาสู้กับกระหมังกุหนิง เป็นอาวุธชนิดที่ 3 ที่นำมาต่อสู้นศึกนี้ ต่อ จากหอกชืดซึ่งรบบนหลังม้า เมื่อจะรบด้วยกระบี่ อิเหนาชวนกระหมังกุหนิงให้ลงมารบด้วยกระบี่บนพื้นราบว่า "มาจะลงยังพื้นบถพี ตีกระบี่ให้เห็นฝีมือกัน" ทั้งนี้อิเหนามีความคิดว่ากระหมังกุหนิงมีความชำนาญในการรบบนหลังม้ามาก ไม่สามารถจะเอาชนะได้ จึงชวนลงมารบที่พื้นดินแทน ส่วนครั้งที่ 2 ย่าหวันสู้กับมะงาดาคา เป็นอาวุธชนิดที่ 3 ที่นำมาต่อสู้นศึกนี้เช่นกัน แต่ในครั้งนี้อาวุธที่ ย่าหวันกับมะงาดาคาใช้นั้น สู้กันบนหลังม้าทั้งสิ้น รวมทั้งกระบี่ด้วย ดังนั้นในละครเรื่องนี้กระบี่จึง เป็นอาวุธที่ใช้ได้ทั้งบนหลังม้าและบนพื้นราบ

การถือ การจับกระบี่มีอยู่เพียงไม่กี่วิธี แต่สามารถนำมาพลิกแพลงใช้ในการรบ และการร่ายตามตนเองและเนื้อเรื่องได้มากมาย และนอกจากทำการจับกระบี่แบบนาฏศิลป์แล้ว ทำกระบี่ที่ใช้ในการตีกระบี่กระบองทั่วไป ยังมีที่ใช้เพิ่มขึ้นจากท่าที่นาฏศิลป์นำมาเลียนแบบอีกหลายท่าอีกด้วย ดังจะได้พรรณนาตามหัวข้อการถือและการใช้กระบี่ดังต่อไปนี้

- วิธีถือ-จับกระบี่
- วิธีใช้กระบี่ในละคร

วิธีถือและจับกระบี่

การถือและจับกระบี่ในการร่ายและการรบในละคร สามารถจับและถือได้ 2 วิธี ซึ่งสามารถนำมาพลิกแพลงเพื่อการใช้ได้ในหลายความหมาย วิธีถือทั้ง 2 วิธีนั้น ได้แก่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิธีที่ 1 สอดมือขวาเข้าบานเกรงกระบี่ แล้วจึงกด้ามกระบี่ไว้ด้วยนิ้วทั้ง 5 ที่
สำคัญในการจับกระบี่ต้องเอาคมออกจากตัว การจับแบบนี้แม้จะไม่สามารถจับได้กระชับมือ แต่
เหมาะสำหรับการควงกระบี่ ส่วนการตั้งรับและการฟันคู่ต่อสู้จะกระทำได้ดีเท่าที่ควร ดังภาพ

ภาพแสดงการจับและถือกระบี่ วิธีที่ 1

การจับกระบี่แบบนี้ใช้สำหรับการควงกระบี่โดยเฉพาะ ไม่เหมาะในการรบหรือรับอาวุธ
จากคู่ต่อสู้ เนื่องจากการจับแบบนี้ทำให้มีแรงในการรับและรับไม่พอ

ตัวอย่างท่าร่าในการใช้วิธีถือกระบี่ วิธีที่ 1

ภาพแสดงการควงกระบี่ ตามวิธีการถือกระบี่ แบบที่ 1

ภาพผู้แสดง 2 คน นั่งหันหน้ามาทางผู้ชม ด้วยวิธีนั่งตั้งเข่าใน มือซ้ายเท้าเอว มือขวาถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 1 ชูกระบี่ขึ้นสูงแล้วจึงควงกระบี่ ด้วยการปล่อยกระบี่ให้ตกลงล่าง พร้อมกับปล่อยมือที่กำเท้าหงาย เหลือเพียงนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้เท่านั้นคืบด้ามกระบี่ไว้ จากนั้นหมุนข้อมือขึ้นตั้งให้ปลายกระบี่หมุนขึ้นมาตั้ง แล้วกำด้ามกระบี่ไว้ดังเดิม

การควงกระบี่นี้จะปฏิบัติติด ๆ กัน โดยการควงหลาย ๆ ครั้งก็ได้ หรือควงทีละรอบช้า ๆ ก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสมและความชำนาญของผู้ใช้

วิธีที่ 2 สอดมือขวาเข้าบานเกรงกระบี่ แล้วจึงกด้ามกระบี่ไว้ด้วยนิ้วทั้ง 4 ส่วนนิ้วหัวแม่มือยกขึ้นยันด้ามกระบี่ไว้ได้เกรงกระบี่ ที่สำคัญในการจับด้ามกระบี่ต้องเอาคมออกจากตัว การจับกระบี่ด้วยวิธีที่ 1 นี้ จะสามารถบังคับกระบี่ให้อยู่ในทิศทางที่ต้องการได้ด้วยการใช้นิ้วหัวแม่มือยันไว้ที่ด้ามกระบี่ ดังเช่นการจับอาวุธชนิดอื่น ดังภาพ

ภาพแสดงการจับและถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 2

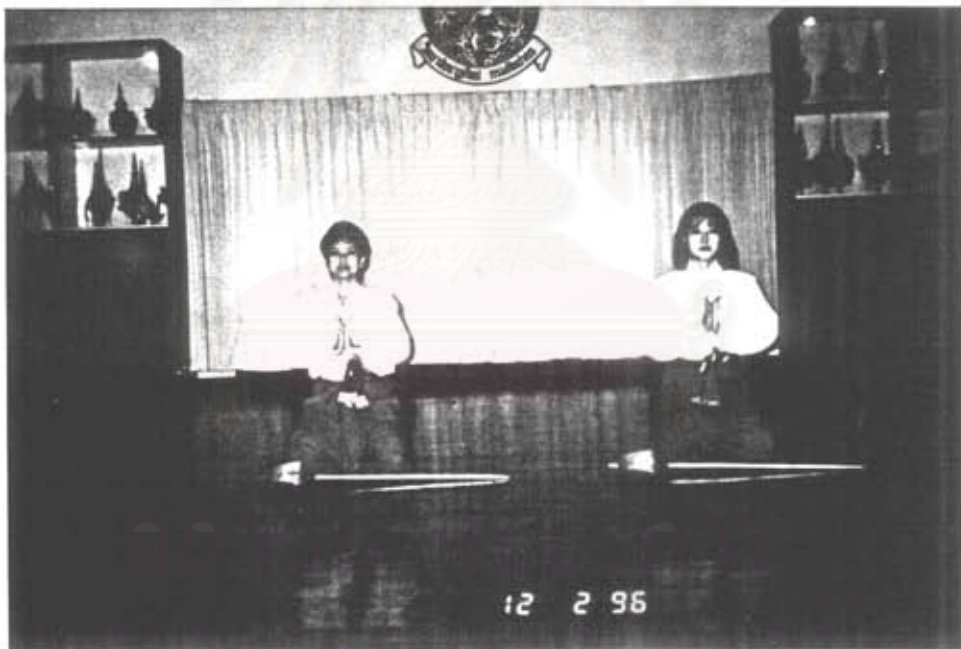
การจับกระบี่ด้วยวิธีที่ 2 นี้ สามารถนำไปพลิกเพลงใช้ได้ทั้งการรบและการรำอาวุธตามทำนองเพลงและในบทร้อง

วิธีใช้กระป๋านละคร

การใช้กระป๋านละครก็เช่นเดียวกับการใช้อาวุธชนิดอื่น ๆ คือ ใช้ประกอบในการรำตามบทและทำนองเพลง ก็มาใช้ประกอบการร่ายนาท และร่ายนาททำนองเพลงด้วยการถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 1 และ 2 โดยการเคลื่อนที่กระบี่ไว้บน ลำง ขวา และซ้าย ประกอบกับอวัยวะส่วนอื่นๆ ของร่างกาย ทำให้เกิดความหมายต่าง ๆ ทางนาฏศิลป์ใช้ในโอกาสต่าง ๆ กัน ดังนี้

1. การวางกระบี่ที่พื้น ก่อนการรำไหว้ครูหรือการร่ายจะต้องวางกระบี่ไว้ที่พื้น ขณะที่ตัวละครนั่งคุกเข่า การวางกระบี่ไว้ที่พื้นสามารถปฏิบัติได้ 2 แบบ คือ

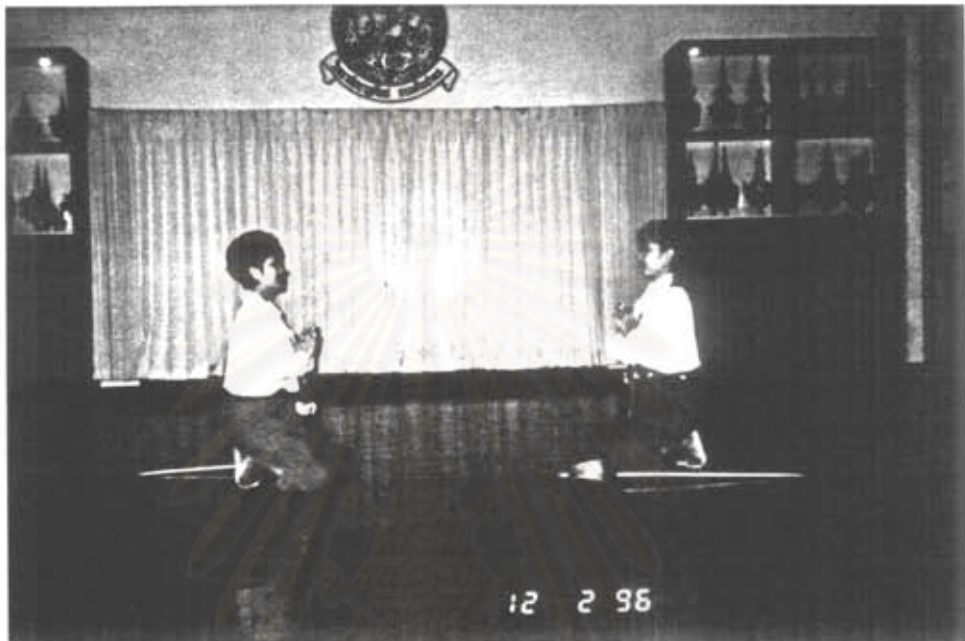
แบบที่ 1 วางกระบี่ไว้ด้านหน้าของผู้แสดงที่นั่งคุกเข่า การวางกระบี่ให้วาง โกร่งกระบี่ไว้ทางด้านขวามือของผู้แสดง ปลายกระบี่อยู่ทางด้านซ้าย การวางกระบี่ก็เช่นเดียวกับการจับกระบี่ก็คือ ต้องนำคมกระบี่ออกจากตัว ดังภาพ

ภาพแสดงการวางกระบี่ที่พื้น แบบที่ 1

ผู้แสดงทั้ง 2 นั่งคุกเข่าหันด้านหน้า ทน่มือไว้หว่างอกเตรียมถวายบังคม ตัวตรง กระบี่วางไว้ด้านหน้าของผู้แสดงที่พื้นเวที โกร่งกระบี่จะอยู่ใกล้เข้าขวา ปลายกระบี่จะอยู่ทางซ้าย ส่วนระยะห่างของกระบี่กับเข่าผู้แสดง แล้วแต่ความถนัดของผู้แสดงที่จะสามารถหยิบกระบี่ขึ้นมาใช้ได้ถนัด

แบบที่ 2 วางกระบี่ไว้ด้านข้างตัวผู้แสดงที่นั่งคุกเข่า การวางกระบี่ไว้ด้าน-
ข้างนี้ จะต้องวางไว้ข้างตัวด้านซ้าย ให้กรังกระบี่อยู่ด้านหน้า บลายกระบี่อยู่ด้านหลัง โดยให้คม
กระบี่อยู่นอกตัวเช่นเดียวกับแบบที่ 1 ดังภาพ

ภาพแสดงการวางกระบี่ที่พื้น แบบที่ 2

ผู้แสดงนั่งคุกเข่าหันมาประจันหน้ากับ นิ่งพนมมือไว้หว่างอก เตรียมกราบกับด้ามกระบี่
ตัวตรง กระบี่วางไว้ด้านข้างซ้ายของลาตัวผู้แสดง กรังกระบี่จะอยู่ด้านหน้า ำหรับลายกระบี่อยู่
ด้านหลัง

การวางกระบี่ทั้ง 2 แบบนี้ งานการแสดงละครเรื่องอิเหนาในโอกาสที่เข้ารับ
บนพื้นราบสำหรับการรบระหว่างอิเหนากับกะหมังกุนั้นนั้น แบบที่ 1 ใช้เมื่อจะรำไหว้ครูก่อนการ
รบด้วยกระบี่ ส่วนแบบที่ 2 ใช้เมื่อจะกราบกระบี่ก่อนการรบจริง

การวางกระบี่ทั้ง 2 แบบนี้สามารถนำไปใช้กับการวางอาวุธชนิดอื่นได้ด้วย
ในขณะที่ตัวละครนั่ง ซึ่งอาจจะนั่งคุกเข่าอย่างานภาพหรือนั่งพับเพียบก็ได้

2. การหยิบกระบี่จากพื้นเวที จากการทำนากกระบี่มาวางไว้ที่พื้นเวทีทั้งงานแบบที่ 1
และแบบที่ 2 ดังได้กล่าวแล้วนั้น เมื่อถึงบทที่จะต้องหยิบกระบี่ขึ้นมาใช้รำหรือใช้รบก็ตาม ผู้แสดง

จะต้องใช้มือซ้ายจับหงายอยู่ในระดับวงต่ำ แล้วใช้มือขวาหยิบอาวุธขึ้นมาโดยการคว่ำมือและสอดนิ้วทั้ง 4 เข้าไปกด้ามกระบี่ตรงส่วนที่มีโกร่งบังอยู่ จากนั้นจึงหยิบกระบี่ขึ้นมาถือไว้ เพื่อทำท่าทางอื่นต่อไป ดังภาพ

ภาพแสดงวิธีการหยิบกระบี่ขึ้นมาจากพื้นเวที

ในภาพผู้แสดงวางกระบี่ไว้ด้านข้างตัว เมื่อจะหยิบจะใช้มือซ้ายจับหงายที่ชายพก เอี้ยวตัวไปทางซ้าย คว่ำมือขวา สอดนิ้วทั้ง 4 เข้าไประหว่างโกร่งกระบี่กับด้าม แล้วกด้ามกระบี่ ใช้นิ้วหัวแม่มือยันด้ามกระบี่ไว้ เพื่อบังคับทิศทางของกระบี่ และเมื่อยกกระบี่ขึ้นตั้งแล้ว คมของกระบี่จะอยู่ด้านนอก

ถ้ากระบี่วางไว้ด้านหน้า ก็ปฏิบัติกรหยิบกระบี่ขึ้นมาเช่นเดียวกับการหยิบกระบี่จากด้านข้างตัว และแม้ว่าตัวละครจะนั่งพับเพียบ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นการนั่งพับเพียบข้างขวาก็ตาม ก็จะใช้วิธีการหยิบอาวุธขึ้นมาเช่นเดียวกับการหยิบกระบี่นั่นเอง

3. การถือกระบี่เตรียมตั้งท่า ผู้แสดงใช้มือขวาถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 1 ในระดับ สะโพก ปลายกระบี่อยู่สูงกว่าด้าม ในลักษณะแนวเฉียง การถือกระบี่เช่นนี้จะใช้เมื่อเตรียมตั้งท่า เพื่อจะรบ ดังภาพ

ภาพแสดงการถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 1 ในลักษณะการเตรียมตั้งท่า

ในภาพผู้แสดงยืนถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 1 อยู่ในระดับสะโพก ปลายกระบี่เฉียงขึ้นด้านบน ส่วนมือซ้ายกำมือหลวม ๆ ยกขึ้นระดับเอว

นายธงไชย โพธิ์ยามย์ อธิบายว่า ถ้ายกมือซ้ายในกรณีนี้เป็นท่าเตรียมตั้งท่าก็จริง แต่ในการแสดงไม่มีที่ใช้ มักจะใช้สำหรับการฟันด้วยกระบี่กระบองจริง ๆ ถ้านำมาใช้ในการแสดงละคร มือซ้ายจะต้องเป็นทำนากฎศิลป์ ประกอบกับการใช้เท้าและลำตัวเพื่อให้เกิดเป็นความหมายทางนาฏศิลป์ เช่น

ตัวอย่างที่ 1 การถือกระบี่ในท่าเตรียม พร้อมกับการยกมือซ้ายขึ้นตั้งวงสูง ยกเท้าขวาในลักษณะยกหน้า ให้ความหมายว่า ผู้แสดง 2 คน กำลังล่อคู่ต่อสู้ เพื่อหาหนทางเข้าชิงชัย หรือเป็นการดูชั้นเชิงของคู่ต่อสู้ก่อนการเข้ารบ นายอุดม อังสุธร เรียกว่า "ท่าล่อ" ซึ่งก็คือการล่อลวงคู่ต่อสู้นั่นเอง ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการถือกระบี่ใน "ท่าล่อ"

ผู้แสดง 2 คน หันหน้ามาปะจันกัน ยืนยกเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 1 ในระดับสะโพก เอียงศีรษะซ้าย จากนั้นจึงเคลื่อนที่เป็นวงกลม หน้าต้องมองคู่ต่อสู้ตลอดการเคลื่อนที่นั้น และในการเคลื่อนที่จะใช้การก้าวเท้าที่ยกลงกับพื้น แล้วยกเท้าใหม่ขึ้นมาแทนกลับเอียงศีรษะทางด้านขวา และขยับข้อมือเป็นจังหวะเพื่อให้ดูจริงจังมากขึ้น

ตัวอย่างที่ 2 ในการฉายอาวุธท่าที่ 2 และ 3 หมายถึง ในการจะเข้าสู่ผู้แสดง
ฉายอาวุธก่อนเช่นเดียวกับอาวุธทวน เพียงแต่เป็นการฉายอาวุธกระบี่แทนเท่านั้น ในการฉาย
กระบี่จะมีทั้งหมด 3 ท่า การท่าท่าที่จะกล่าวถึงนี้เป็นการฉายอาวุธในท่าที่ 2 และ 3 กล่าวคือ
ผู้แสดงยกแขนซ้ายขึ้นตั้งวง มือขวาถือกระบี่ในระดับสะโพก แต่ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง (ก้าวข้าง)
เอียงศีรษะซ้าย เป็นลักษณะการฉายกระบี่ท่าที่ 2 และผู้แสดงปฏิบัติท่าแขนและมือเหมือนเดิม แต่
ให้ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้าในลักษณะประจันหน้ากัน พร้อมกับการสะอึกตัวเข้าไปด้วย เป็นท่าที่ 3
ดังภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการถือกระบี่ในท่าฉายอาวุธกระบี่ ท่าที่ 2

ผู้แสดงทั้ง 2 หันมาประจันหน้ากัน ยกมือซ้ายขึ้นตั้งวง มือขวาถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 1 ใน
ระดับวงต่ำ แต่การก้าวเท้าเปลี่ยนไป จะให้ความหมายเป็นการฉายกระบี่เป็นการเตรียมพร้อม
ที่จะเข้าสู่ต่อสู้ พร้อมกับคู่ท่ายี่ของผู้ต่อสู้ไปด้วยพร้อม ๆ กัน

4. การรับกระบี่ ผู้แสดงจะถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 2 และยกขึ้นมาตั้งขวางกับลาตัว ด้านหน้าในระดับศีรษะ แขนของผู้แสดงจะอยู่ในลักษณะโค้ง การถือกระบี่ในลักษณะนี้เป็นท่ารับเมื่อ ถูกศัตรูฟันมาในเป้าหมายคือศีรษะที่กลางแสกหน้า ดังภาพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพแสดงการรับกระบี่จากฝ่ายตรงข้าม

การตั้งท่ารับกระบี่ของฝ่ายตรงข้าม นอกจากจะใช้มือหงายกระบี่ขึ้นรับแล้วยังต้องใช้ ลาตัวและขาช่วยด้วย เพื่อให้รับกระบี่ฝ่ายตรงข้ามได้มั่นคงยิ่งขึ้น โดยมากจะถอยเท้าขวาหรือซ้าย ลงหลัง และถ่ายน้ำหนักตามเท้าที่อยู่ข้างหลังไปด้วย ถ้าทำเช่นนี้เท้าที่อยู่ข้างหลังจะเป็นส่วนช่วย ยืนร่างกายของผู้รับไว้กับพื้นได้ดี

5. การฉายกระบี่ เป็นท่าเตรียมพร้อมในการที่จะเข้าต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม หมายความว่า ก่อนการเข้าต่อสู้กันจะต้องฉายกระบี่ก่อนทุกครั้ง การฉายกระบี่ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นจะต้องปฏิบัติติดต่อกัน 3 ท่า ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดดังนี้

ท่าที่ 1 ผู้แสดงก้าวขวาไปด้านซ้าย (ก้าวซ้าย) มือซ้ายจับหงายที่ชายพก มือขวาถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 1 หรือ 2 ก็ได้ ยกขึ้นตั้งกระบี่ระดับศีรษะ แขนตั้งวงโค้ง ดังนี้

ภาพแสดงการฉายกระบี่ ท่าที่ 1

ในภาพผู้แสดงก้าวเท้าขวา (ก้าวซ้าย) มือซ้ายจับหงายที่ชายพก มือขวาถือกระบี่ตามวิธีที่ 1 ยกขึ้นระดับศีรษะ หักข้อมือขึ้นด้วย

การฉายกระบี่ในท่าที่ 1 นี้ ถ้ากระทาลงจากนั่งคุกเข่าอยู่ แล้วทาท่าหยิบกระบี่จากบนเวทีแล้ว จะทาท่าฉายกระบี่ ท่าที่ 1 ผู้แสดงจะนั่งตั้งเข่า ทาท่าฉายกระบี่ ท่าที่ 1 เพื่อจะลุกขึ้นในการทาท่าฉายกระบี่ท่าที่ 2 ต่อไป ดังภาพต่อไปนี้

ภาพแสดงการฉายกระบี่ท่าที่ 1 ด้วยการนั่งตั้งเข่า

ผู้แสดง 2 คน หันมาประจันหน้ากัน ลุกขึ้นนั่งตั้งเข่าขวา มือซ้ายจับทงายที่ซ้ายพก มือขวาถือกระบี่วิธีที่ 1 ยกขึ้นตั้งกระบี่ระดับศีรษะ เอียงศีรษะขวา

ท่าที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง (ก้าวข้าง) มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาถือกระบี่ไว้ในระดับสะโพก เอียงศีรษะซ้าย ดังภาพแสดงการถือกระบี่ในท่าฉายอาวุธกระบี่ท่าที่ 2 ในหัวข้อที่ 3 ตัวอย่างที่ 2

ท่าที่ 3 ลักษณะของมือและแขนปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าที่ 2 แต่ให้ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า (ก้าวหน้า) ในลักษณะประจันหน้ากัน พร้อมกับก้าวเท้าหน้าสะเอี่ยงเข้าไปด้วยการกดไหล่ขวา แล้วคืนกลับไปเอียงศีรษะซ้ายดั้งเดิม และยื่นแขนขวาที่ถือกระบี่ลำดับสะเอี่ยงนั้น ยื่นออกมาข้างหน้าเล็กน้อย ดังภาพต่อไปนี้

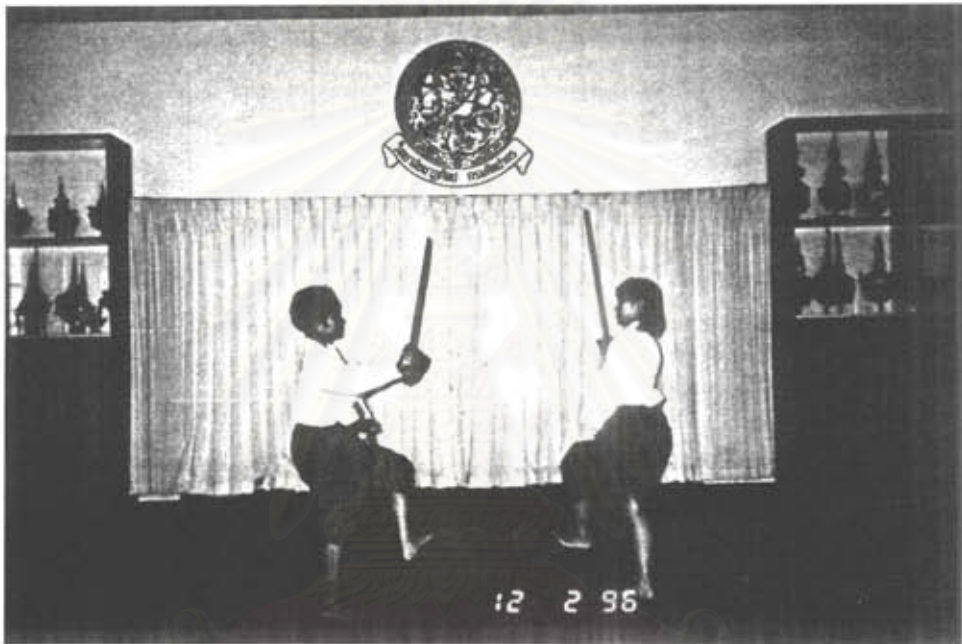

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการฉายกระบี่ ท่าที่ 3

เมื่อฉายกระบี่ครบ 3 ท่าแล้ว ผู้แสดงอาจจะทาท่าส่อหรือเข้าរបกันก็ได้ตามบท หรือตามที่ผู้ฝึกซ้อมต้องการ .

ลักษณะท่ามือที่ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าฉายกระบี่นี้ ถ้าเรียกเป็นชื่อท่า โดยไม่ถือกระบี่แล้วจะเรียกว่า "ท่าสอดสร้อยมาลา" และทำนี่นอกจากจะปฏิบัติเพื่อฉายกระบี่ก่อนการเข้ารบและเตรียมตัวแล้ว ถ้าเปลี่ยนลักษณะของลำตัวและเท้าจะกลายเป็นท่ารำกระบี่ท่าหนึ่งๆ ฐานการรำกระบี่ประกอบเพลง ดังภาพ

ภาพแสดงท่ารำกระบี่ ชื่อท่า สอดสร้อยมาลา

งานการรำกระบี่ท่านี้ จะต้องปฏิบัติสลับกัน 2 ท่า สำหรับผู้แสดง 2 คน หันหน้าประจันกัน ดังนี้

ท่าที่ 1 ยืนยกเท้าซ้าย มือซ้ายจับหงายที่ชายพก มือขวาถือกระบี่ยกขึ้นตั้งระดับศีรษะ เอียงขวา

ท่าที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายที่ยกลง พร้อมทั้งยกเท้าขวาขึ้น มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาถือกระบี่ระดับสะโพก เอียงศีรษะซ้าย

ขณะที่ปฏิบัติท่ารำกระบี่ 2 ท่าสลับกันนี้ ให้เคลื่อนที่สวนกัน คือ ฝ่ายขวาเดินไปแทนที่ฝ่ายซ้าย และฝ่ายซ้ายเดินไปแทนที่ฝ่ายขวา

6. ท่าหมด หมายความว่า เมื่อผู้แสดงร่ำท่าใดท่าหนึ่งเสร็จแล้ว จะต้องท่าร่ำที่เรียกว่า "ท่าหมด" ก่อน แล้วจึงท่าร่ำอื่นต่อไป การท่าร่ำหมดจะมีอยู่ 2 ท่าปฏิบัติติดต่อกัน

ท่าที่ 1 ผู้แสดงจะก้าวเท้านอกานลักษณะก้าวข้าง มือซ้ายจับหงายที่ชายพก มือขวาถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 1 หรือ 2 ก็ได้ แล้วปักกระบี่ลงใบที่พื้นทางด้านซ้ายของลำตัว ให้มือขวาที่ถือกระบี่อยู่ในระดับต่ำกว่าอกเล็กน้อย เอียงศีรษะทางเท้าที่ก้าว ดังภาพ

ภาพแสดงการท่าร่ำท่าหมด ท่าที่ 1

ผู้แสดง 2 คน หันหน้า 1 คน หันหลัง 1 คน ก้าวเท้านอกานภาพผู้แสดงทั้ง 2 ก้าวเท้าซ้ายใบด้านข้าง (ก้าวข้าง) มือซ้ายจับหงายระดับชายพก มือขวาถือกระบี่ปักลงที่พื้นด้านซ้ายของลำตัว มือขวาอยู่ระดับต่ำกว่าอกเล็กน้อย เอียงศีรษะซ้าย

ท่าที่ 2 ผู้แสดงจะพลิกตัวกลับมาประจันหน้ากัน โดยการพลิกเท้าให้น้าหนักมาอยู่ที่เท้าหน้า (เท้าขวา) แล้วพลิกกระบี่ขึ้นตั้งอยู่ด้านหน้า มือซ้ายบปล่อยจับออกมาตั้งวงสูงเช่นเดียวกับท่าลายกระบี่ท่าที่ 3

7. ท่าผาลา เป็นชื่อท่ารำกระบี่อีกท่าหนึ่ง โดยการใช้ท่ารำมาตรฐานทางนาฏศิลป์ไทยมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ ท่าผาลา โดยผู้แสดงตั้งวงมโหรีชาย แขนขวาทอดลาแขนลงข้างตัวระดับเอว มือขวาถือกระบี่หงายมือให้ปลายกระบี่ตกลงพื้น ท่านี้ผู้แสดงต้องใช้การกระดกเท้าหลังประกอบด้วย ดังภาพ

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการถือกระบี่ ท่าผาลา

ผู้แสดง 2 คน หันหน้า 1 คน หันหลัง 1 คน ยืนกระบี่ค้ำซ้าย ย่อเข้า มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาหงายมือก้าดำกระบี่ปล่อยปลายกระบี่ตกลงพื้น ล่าแขนงอเล็กน้อย เอียงศีรษะขวา ท่ารำกระบี่ ท่าผาลานี้ ผู้แสดงจะรำสวนกันเช่นเดียวกับท่าสอดสร้อยมาลา โดยการทาสลับกันระหว่างท่าผาลาและท่าหมดท่าที่ 1 ซึ่งเมื่อท่าผาลาจบแล้ว ผู้แสดงจะต้องปฏิบัติท่าหมดอีกครั้ง เพื่อจะได้ปฏิบัติท่ารำต่อไป

8. ท่าเชิดเทียน เป็นท่ารำกระบี่ท่าหนึ่ง ผู้แสดงใช้มือขวาถือกระบี่ยกขึ้นตั้งด้านหน้าระดับเอว ด้วยวิธีถือแบบที่ 2 ลักษณะของกระบี่จะตั้งตรงทำให้คนกระบี่ตั้งบนมือซ้ายที่แบงายอยู่ในระดับเอว ลักษณะการนำกระบี่ที่ถือด้วยมือขวามาตั้งไว้บนฝ่ามือซ้ายนั้น นายอุดม อังสุธาธิบายว่า เป็นท่าเชิดเทียน ด้วยลักษณะการต่อมือที่ถือกระบี่กับมือที่แบรับ มีลักษณะคล้ายเชิดเทียนแต่นางพินดา สิทธิวรรณ ได้อธิบายในรายการรักษารำไทย วันที่ 4 ตุลาคม 2537 ว่า ลักษณะการท่าท่าเช่นนี้ เรียกว่า "ท่าเชิดกระบี่" ดังภาพนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพแสดงการท่าท่าเชิดเทียนหรือเชิดกระบี่

ผู้แสดงยืนหันมาประจันหน้ากัน ยกเท้าซ้าย ย่อเข่า มือซ้ายแบงหางอยู่ด้านหลังระดับเอว มือขวาถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 2 ตั้งกระบี่บนฝ่ามือซ้ายที่แบงหางอยู่ ลำตัวตรง

งานการเคลื่อนที่ท่าเชิงเทียน ผู้แสดงต้องปฏิบัติดังนี้

เริ่มด้วยการยืนยกเท้าและปฏิบัติท่ามือ ดังภาพแสดงการทำท่าเชิงเทียน

จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายที่ยกลง แล้วขยับเท้าเคลื่อนที่ มือซ้ายกางออกไปตั้งวงระดับเอวด้านซ้าย มือขวาถือกระบี่ไว้ด้านขวาข้างลำตัว

จังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาซ้ำอีกครั้งหนึ่ง แล้วยกเท้าขวาขึ้น รวมมือในท่าเชิงเทียนหรือเชิดกระบี่ดังเดิม

จังหวะที่ 3 ก้าวเท้าขวาที่ยกลง แล้วขยับเท้าเคลื่อนที่ มือทั้ง 2 กางออกไปตั้งวงด้านข้างระดับเอว

จังหวะที่ 4 ก้าวเท้าขวาซ้ำอีกครั้งหนึ่ง แล้วยกเท้าซ้ายขึ้น รวมมือเช่นเดียวกับท่าเริ่มต้น

ปฏิบัติตั้งแต่จังหวะที่ 1-4 สลับกันไป และเคลื่อนที่สวนกันไป-กลับ เมื่อทำท่านี้ครบแล้ว จะต้องทำท่าหมัดตั้งกล่าวมาแล้ว เพื่อจะเริ่มปฏิบัติท่าใหม่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

9. ท่าป้อง เป็นชื่อท่ารำกระบี่อีกท่าหนึ่ง ผู้แสดงใช้มือซ้ายแบในลักษณะตบอก มือขวายกขึ้นด้านหน้า บ้ายลานเช่นขวาไปทางซ้ายให้พ้นใบหน้า ถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 1 และ 2 ก็ได้ หักข้อมือหงายขึ้น ท่าปลายกระบี่ขนานกับพื้น ตัวกระบี่จะอยู่เหนือศีรษะ หน้ามองลอคออกมาตรงช่อง ระหว่างช่วงแขนผู้แสดงกับตัวกระบี่ ดังภาพ

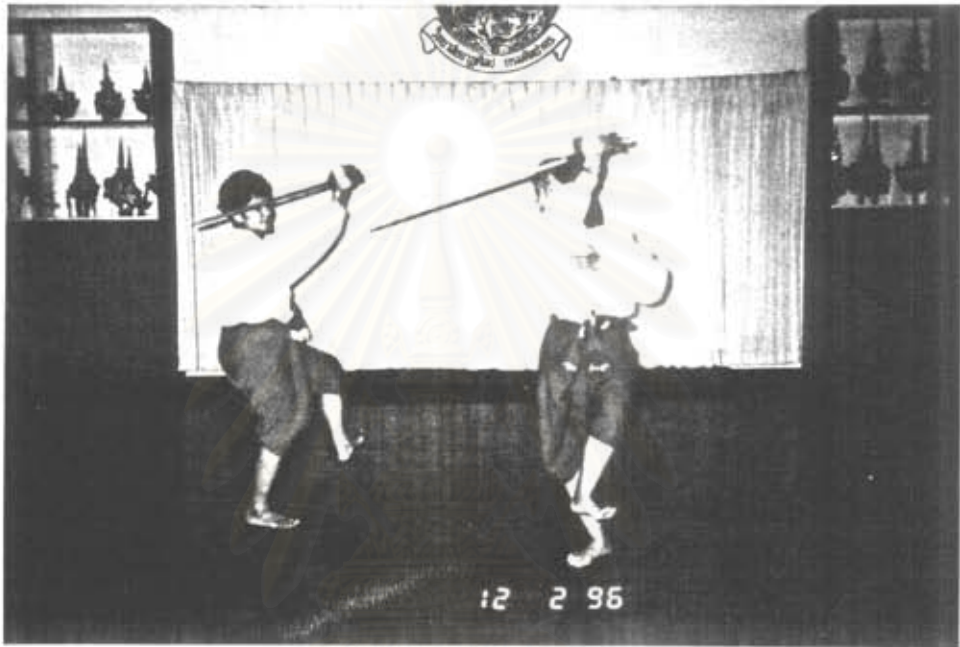

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการรำกระบี่ "ท่าป้อง"

ผู้แสดง 2 คน หน้าหน้า 1 คน หลัง 1 คน ก้าวเท้าซ้ายในลักษณะก้าวข้าง มือทำท่าป้องด้วยกระบี่ แล้วจึงเคลื่อนที่สวนกันไป-กลับ ขณะเคลื่อนที่ให้ดวงกระบี่ตั้งวงมือซ้าย สลับกับการทำท่าป้องไปโดยตลอด และเมื่อปฏิบัติท่าป้องจนครบแล้ว ผู้แสดงต้องทำท่าหมอค็อก เพื่อทำท่าอื่นต่อไป

การยกกระบี่ในลักษณะท่าป้องนี้ สามารถนำมาใช้เป็นท่ารุกกระบี่อีกท่าหนึ่ง เรียกว่า ท่าส่อ โดยการเปลี่ยนลักษณะของลำตัวส่วนล่าง และปฏิบัติสลับกับท่าสอดส้วยมาลา คังภาพ

ภาพแสดงการใช้ท่าป้องหน้า ในลักษณะท่าส่อ ท่าที่ 1

ในภาพผู้แสดงทั้ง 2 หันมาประจันหน้ากัน ยืนยกเท้าซ้าย มือท่าท่าป้อง หน้ามองลอดคม กระบี่ไปทางคู่ต่อสู้ เป็นการปฏิบัติท่าส่อ ท่าที่ 1

จากนั้น ผู้แสดงก้าวเท้าซ้ายที่ยกลง แล้วยกเท้าขวาขึ้นมาแทน มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวา กุมกระบี่ไว้ในระดับสะโพก เป็นการปฏิบัติท่าส่อ ท่าที่ 2

ท่านี้เป็นการส่อวงคู่ต่อสู้ เคลื่อนที่เป็นวงกลมคนละ 1 รอบ เพื่อดูจุดบกพร่องของฝ่าย ตรงข้าม ในการเอาชนะในการรบ

10. ท่าถือกระบี่ไว้ข้างตัว เป็นท่ารำกระบี่ท่าหนึ่ง ใช้เมื่อจะลุกขึ้นจากการนั่งกับพื้น ในการแสดงละครเรื่องอีเหนา ตอนศึกกระหมังกุหนิง ขณะจะใช้กระบี่รบกัน อีเหนาและกระหมังกุหนิงจะรำกระบี่ ซึ่งเป็นการเตรียมตัวและคู่ขึ้นเชิงคู่ต่อสู้ก่อนการรบจริง จะเริ่มด้วยการนั่งถวายบังคม จากนั้นจึงลุกขึ้นด้วยวิธีถือกระบี่ไว้ข้างตัว และรำกระบี่ด้วยท่านี้ด้วย ดังภาพ

สถาบันวิทยบริการ

ภาพแสดงการถือกระบี่ไว้ข้างตัว เมื่อจะลุกขึ้นจากการนั่งคุกเข่า

ในภาพผู้แสดงหันมาประจันหน้ากัน ด้วยการตั้งเข่าซ้ายขึ้นในลักษณะการนั่งตั้งเข่า มือขวาถือกระบี่ในลักษณะที่ 1 หรือ 2 ก็ได้ มาทางเอดด้านซ้ายให้ตัวกระบี่ขนานกับพื้นเวที ปลายกระบี่พุ่งไปด้านหลัง ยกมือซ้ายขึ้นวางบนกระบี่ข้างตัวด้านซ้าย ให้ฝ่ามือวางทาบกับตัวกระบี่ ดึงปลายนิ้วขึ้น ทรงตัวตรง ไม่เอียงศีรษะ

เมื่อผู้แสดงทาท่าถือกระบี่ไว้ข้างตัว ในลักษณะการนั่งตั้งเข่า เพื่อเตรียมจะลุกขึ้นยืนและผู้แสดงจะลุกขึ้นยืนรำกระบี่ต่อไปด้วยการถือกระบี่ท่าเดิม แต่เปลี่ยนแปลงลักษณะของท่า และทิศทางของการแสดง ได้แก่

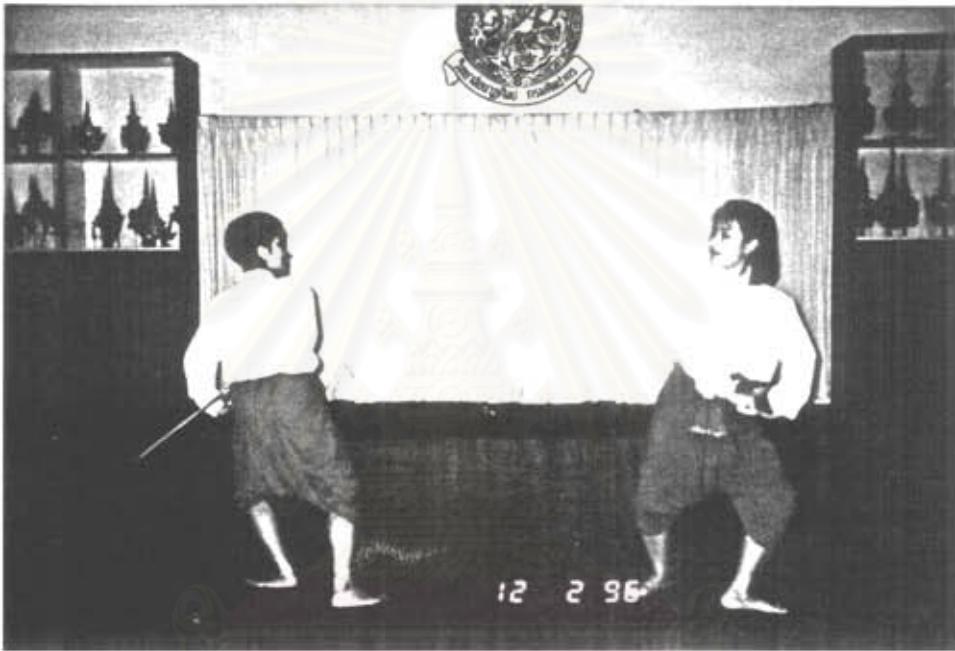
ภาพแสดงการถือกระบี่ไว้ข้างตัว ขณะยืนหลังจากการนั่งตั้งเข่า

เมื่อผู้แสดงเปลี่ยนแปลงลักษณะของการใช้เท้า ก็สามารถใช้ท่าการถือกระบี่ไว้ข้างตัวรำกระบี่ได้ต่อไป โดยผู้แสดงทั้ง 2 ทิศมาประจันหน้ากัน ยืนยกเท้าซ้าย ลำตัวตรง

จากนั้นผู้แสดงจะเคลื่อนที่โดยใช้ทิศทางของเวทีเป็นเกณฑ์ เรียกว่า ชยับเท้าเคลื่อนที่ 4 ทิศ หมายถึง ด้านหน้าของเวที ด้านขวาของเวที ด้านหลังของเวที และด้านซ้ายของเวที ผู้แสดงจะต้องหันไปตามทิศต่าง ๆ ให้ครบ ด้วยการถือกระบี่ไว้ข้างลำตัว และชยับเท้าเคลื่อนที่เพียงอย่างเดียว เมื่อปฏิบัติครบแล้วผู้แสดงจะทาท่าหมด

ลักษณะการปฏิบัติท่ายี่ นายทองศักดิ์ เมฆะมาน กล่าวว่ คล้ายกับการรำไหว้ครูกระบี่-กระบอง ในท่าพรหมยืน

11. การแยกออกจากคู่ต่อสู้ขณะทำการรบ เมื่อผู้แสดงปฏิบัติท่ารบท่าใดท่าหนึ่ง หรือหลายท่าในชุดเดียวกัน ผู้แสดงจะกระโดดหลบออกจากกัน เป็นการแยกออกจากคู่ต่อสู้หลังจาก รบในท่าใดท่าหนึ่งอยู่ โดยการที่ผู้แสดงใช้มือขวาถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 1 หรือ 2 ก็ได้ อ้อมตัวมาทาง ด้านซ้ายของลำตัว ให้ปลายกระบี่พุ่งไปด้านหลัง และใช้มือซ้ายลอดใต้คมกระบี่มาเท้าเอว ดังนั้น กระบี่จะอยู่เหนือมือซ้ายของตนเอง ดังภาพ

ภาพแสดงการกระโดดหลบออกจากคู่ต่อสู้ เป็นการแยกออกจากกัน

หลังการรบในท่าหนึ่งหรือชุดหนึ่ง

ผู้แสดงทั้ง 2 คน จะยืนหันหลัง 1 คน หันหน้า 1 คน กระโดดด้วยเท้าขวาและก้าวเท้าซ้าย (ก้าวข้าง) เพื่อแยกตัวออกจากกัน มือขวาถือกระบี่อ้อมมาไว้ที่ด้านข้างซ้ายของลำตัวระดับเอว มือซ้ายเท้าเอวโดยลอดใต้คมกระบี่เข้ามา เอียงศีรษะด้านเท้าที่ก้าว หน้ายังคงต้องมองคู่ต่อสู้ตลอดเวลา

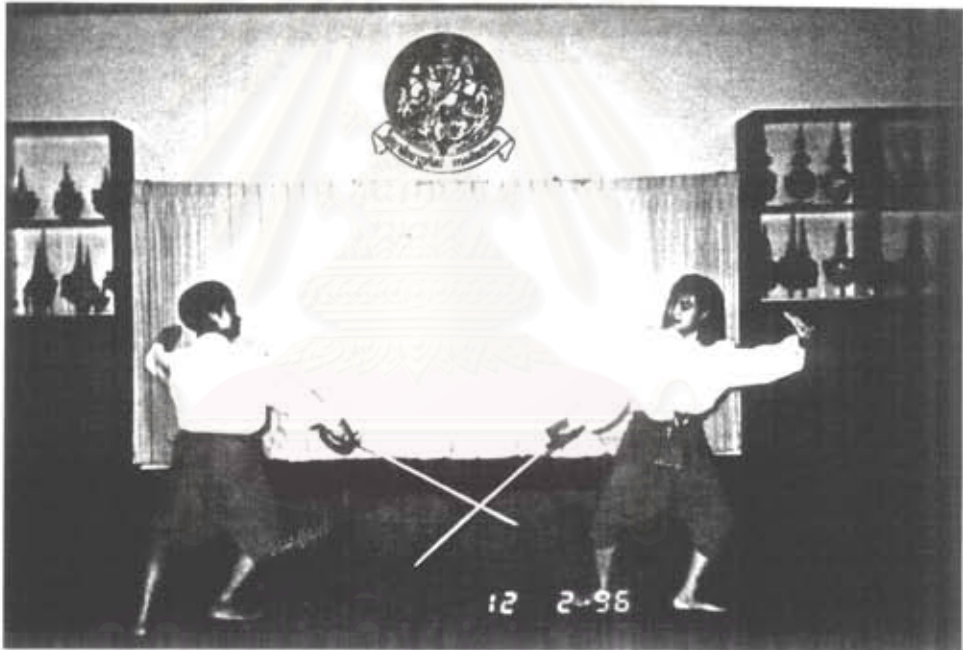
งานการปฏิบัติหน้านี้ อาจจะเปลี่ยนเท้าในการก้าว เป็นการกระโดดแยกออกจากกันด้วยเท้าซ้ายและก้าวเท้าขวาก็ได้ แล้วแต่ว่าฝ่ายใดจะหันหน้าหรือหันหลัง

12. ในการรบทันด้วยกระบี่ เมื่อการแสดงถึงบทรบทัน ผู้แสดงจะนำกระบี่ของตนมากระทบกัน เรียกว่า การประกระบี่ เช่นเดียวกับอาวุธอื่น ๆ ที่ได้กล่าวถึงแล้ว การรบทันด้วยกระบี่สามารถปฏิบัติได้ดังนี้

12.1 การแทงและการปัก

ผู้แสดงที่เป็นฝ่ายแทงจะถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 2 แล้วคว่ำมือขวาที่ถือกระบี่เลือกปลายกระบี่เข้าใบที่คู่ต่อสู้ การแทงด้วยกระบี่มักจะแทงโดยใช้ขาเป็นเป้าหมาย นำเท้าแทงที่อื่น

ผู้แสดงที่เป็นฝ่ายปัก จะถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 2 เช่นกัน แล้วคว่ำมือถือกระบี่ยกขึ้นปักปลายกระบี่ของฝ่ายตรงข้ามไปด้านหลัง โดยใช้ทางคมกระบี่เป็นส่วนที่ใช้ปัก ดังภาพ

ภาพแสดงการแทงและการปักในการรบทันด้วยกระบี่

ผู้แสดงที่หันหลัง เป็นฝ่ายแทงจะต้องก้าวเข้าหาคู่ต่อสู้ แล้วจึงเลือกปลายกระบี่เข้าใบมือซ้ายตั้งวงสูง เอียงศีรษะซ้าย

ผู้แสดงหันหน้า เป็นฝ่ายปักจะต้องก้าวเท้าซ้ายในลักษณะก้าวข้าง เปรียบเหมือนการก้าวหลบคู่ต่อสู้ ใช้มือขวาถือกระบี่ปักปลายกระบี่ของฝ่ายตรงข้าม มือซ้ายตั้งวงเช่นเดียวกัน

12.2 การคว่ำมือประปลายกระบี่ ผู้แสดงจะถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 2 แล้วคว่ำมือ
ใช้ทางคมกระบี่กระทบกัน ดังภาพ

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการคว่ำมือประปลายกระบี่ ในการรบ

ผู้แสดง 2 คน หันหน้า 1 คน หันหลัง 1 คน ยืนยกเท้าขวาในลักษณะยกหน้า มือซ้าย
ตั้งวางสูง มือขวาถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 2 คว่ำมือแล้วยกกระบี่ขึ้นพาดใบข้างหลัง ใช้คมกระบี่กระทบกัน
เสียงศีรษะทางมือที่ถือกระบี่ ในที่นี้เสียงขวา ลักษณะการประปลายกระบี่เช่นนี้ เรียกว่า "ตีล่าง"

12.3 การหಾಯมือประปลายกระบี่ ผู้แสดงจะถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 2 แล้วหಾಯ
มือใช้ทางคมของกระบี่กระทบกัน ดังภาพ

ภาพแสดงการหಾಯมือประปลายกระบี่ ในการรบ

ผู้แสดง 2 คน ด้านหน้า 1 คน ด้านหลัง 1 คน ยืนก้าวเท้าขวาในลักษณะก้าวหน้า น้าหนัก
ตัวมาทางเท้าที่ก้าว มือซ้ายตั้งวงสูง มือขวาถือกระบี่ด้วยวิธีที่ 2 แล้วยกขึ้นพาดกระบี่ไปด้านหน้า
ของผู้แสดง ยื่นแขนออกไปด้านหน้าด้วย ำให้คมกระบี่กระทบกันด้านล่าง เรียกว่า "ตีล่าง" เช่น
เดียวกัน

ในการรบกันด้วยกระบี่ มักใช้วิธีจับกระบี่วิธีที่ 2 เนื่องจากผู้ใช้สามารถบังคับกระบี่ได้
ตามที่ต้องการ และทำให้การกระทบกันของกระบี่มีน้ำหนักมากขึ้น ส่วนในระหว่างการรบด้วยกระบี่
นั้นอาจปฏิบัติท่าฉายกระบี่ ท่าส่อ และท่ากระโดดหลบออกจากกัน คั่นเป็นระยะ ๆ ไปด้วย

การใช้กระป๋องละครสามารถนำวิธีการถือกระป๋อง ซึ่งมีเพียง 2 แบบมาประยุกต์ใช้เป็นท่าต่าง ๆ มากมายในละครถึง 12 ท่า ซึ่งจะสังเกตได้ว่า ท่าทั้ง 12 ท่านี้บางท่าใช้ลักษณะการถือและส่วนประกอบบางส่วนเหมือนกัน แต่ถ้าเปลี่ยนองค์ประกอบของร่างกายบางส่วนทำให้ความหมายและโอกาสที่ใช้กระป๋องนั้นเปลี่ยนไป การใช้กระป๋องละครก็จะนำวิธีการถือและวิธีการใช้กระป๋องในโอกาสต่าง ๆ มาใช้ในการทาบทรบและรำกระป๋อง ซึ่งจะได้ชี้แจงการรบรวมระหว่างอิเหนากับกะหมังกฤษณบนพื้นราบ ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาค้นคว้าเรื่องอิเหนา

นอกจากการถือกระป๋อง 2 แบบนี้ นำมาประยุกต์ใช้ในการแสดงแล้ว ยังนำไปใช้ในการต่อสู้แบบกระบี่กระบองทั่วไป ซึ่งเป็นการสู้รบกันจริง ๆ ด้วย และบางท่านการรำไหว้ครูและการรบรวมกระบี่กระบองนี้ได้ถูกนำมาปรับปรุงให้เป็นท่านาฏศิลป์ใช้ในการรบรวมและการรำกระป๋องละครอีกด้วย

4. กริช

กริชเป็นอาวุธสั้นเช่นเดียวกับมีด มักจะสู้กันในลักษณะตะลุมบอน คือคู่ต่อสู้อยู่ใกล้ชิดกันมาก นายทงศักดิ์ เมษะมาน กล่าวไว้ว่า "การต่อสู้ด้วยกริช คงจะมีลักษณะเช่นเดียวกับการสู้ด้วยมีด คือ ใช้แทงประกบกับการใช้เพลงมวย เพื่อหลบหลีกหรือบดบัง แต่ในการแสดงละครซึ่งมีอยู่เพียงเรื่องเดียวที่ตัวละครใช้กริชเป็นอาวุธคืออิเหนา และกริชที่ตัวละครเอกราชในอิเหนาใช้ จะมีขนาดยาวประมาณ 1 ฟุตเศษ เมื่อถอดออกมาจากฝักแล้ว นายทงศักดิ์ เมษะมาน ได้ให้ความเห็นว่า "ถ้ากริชที่ใช้มีความยาวได้ถึงขนาด 1 ฟุตเศษแล้วเท่ากับ การใช้ดาบสั้น ดังนั้นการใช้กริชในละครจึงสามารถสู้ด้วยการฟัน และป้องกันตัวด้วยกริชได้"

ในการแสดงละครเรื่องอิเหนา ที่เห็นความสำคัญของกริชมาก ถึงขนาดต้องพกพาเป็นอาวุธประจำกายของผู้แสดงชายที่เป็นตัวละครเอกของเรื่อง จนถึงทหารเมื่อจะออกรบจะต้องพกกริชด้วยทุกคน (สัมภาษณ์นางศิริวิรัตน์ ดิษยนันท์) ดังนั้น การใช้ การถือ ตลอดจนการพกพากริชจึงใช้ได้หลายโอกาส ได้แก่

1. การพกพากริชเป็นอาวุธประจำตัว ประกอบกับการแต่งกายของตัวละครชาย
2. ใช้กริชในการรำอาวุธ โดยใช้กริชทั้งฝัก

3. ใช้กริชเมื่อจะเข้ารบ โดยการใช้งริชที่ถอดออกจากฝักแล้ว

4. ใช้กริชเพื่อทำกิจกรรมตามเนื้อเรื่องที่ต้องอาศัยคมของกริช ได้แก่ การตัดดอกไม้และการฉายกริช โดยการใช้งริชที่ถอดออกจากฝักแล้ว

ดังนั้นการใช้งริชในโอกาสต่าง ๆ กันนี้ ในการแสดงละครเรื่องอิเหนาได้มีวิธีการใช้งริชตามโอกาสต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นจารีตปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน โดยการถ่ายทอดกันมาโดยลำดับ จนถึงปัจจุบันนี้ กรมศิลปากรเป็นผู้สืบทอดท่ารำต่าง ๆ ในการใช้งริชไว้เพื่อถ่ายทอดแก่ศิลปินและนักเรียนจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร ลักษณะการใช้งริชนั้น จะลำดับขั้นตอนในการอธิบายดังนี้

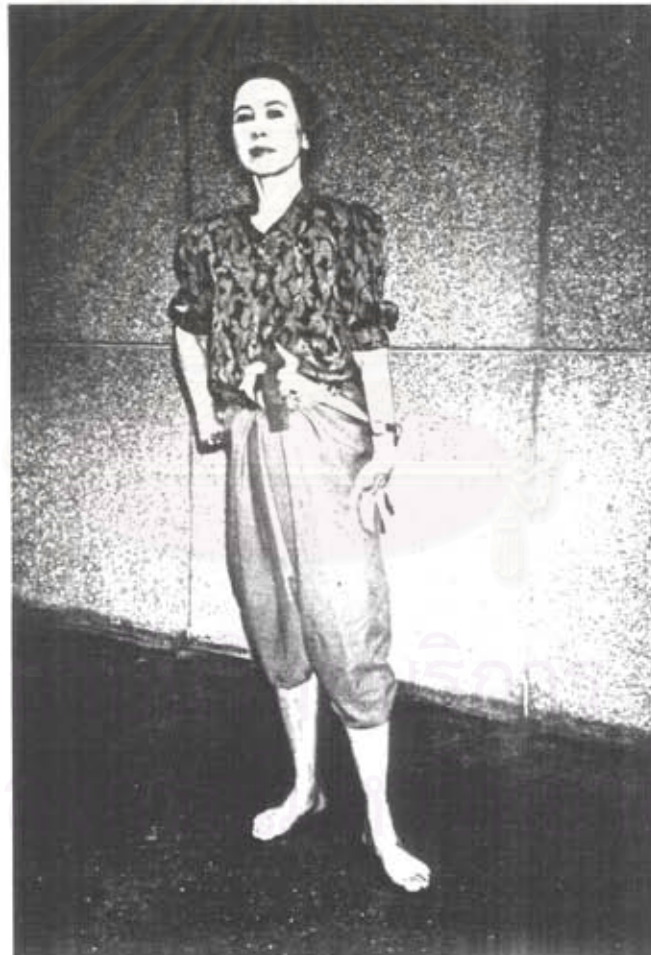
1. การพกกริชเป็นอาวุธประจำตัว
2. วิธีการดึงกริชออกจากฝัก
3. การถือกริช
4. การนำไปใช้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. การพกกฤษเป็นอาวุธประจำตัว

การแสดงเรื่องอิเหนา ผู้แสดงที่แต่งกายเป็นชายหรือตัวพระ มักจะต้องพกกฤษเป็นอาวุธติดกายเกือบทุกคน โดยเฉพาะตัวเอกจะมีกฤษพกดัดตัวทุกคน และใช้กฤษทำหน้าที่อื่นด้วย แทนที่จะพกกฤษติดตัวเพียงอย่างเดียว

วิธีการพกกฤษติดตัวนั้น ผู้แสดงต้องนำกฤษทั้งฝัก เหน็บที่เอวด้านซ้ายบนแนวเฉียง โดยสอดเข้าพานเข็มขัดจนแน่นพอที่จะไม่หลุดออกมา เหลือด้ามกฤษอยู่ด้านบน ให้ส่วนงอของด้ามกฤษตกลงล่าง คล้ายการเหน็บปืนสั้น ดังภาพ

ภาพแสดงการเหน็บกฤษที่เอว เป็นการพกกฤษเป็นอาวุธประจำตัว

ผู้แสดงเหน็บกฤษไว้ที่เอวด้านซ้ายบนแนวเฉียง โดยสอดฝักกฤษเข้าพานเข็มขัดให้ฝักกฤษโผล่ออกมานอกเข็มขัดส่วนล่าง ด้ามกฤษอยู่เหนือเข็มขัด ให้ด้ามกฤษส่วนที่งอตกลงล่าง

2. วิธีการดึงกริชออกจากฝัก

เมื่อผู้แสดงจะทำการรบด้วยกริช หรือใช้กริชเพื่อกิจกรรมอย่างอื่น ได้แก่ การตัดดอกไม้และการฉายกริช ผู้แสดงจะดึงกริชออกมาใช้ โดยหงายมือขวาสอดเข้าไปใต้ด้ามกริชที่ปักอยู่ตรงเอวด้านซ้าย จากนั้นให้กำด้ามกริชในลักษณะหงายมือดั้งเดิม แล้วจึงชักหรือดึงกริชขึ้นมาจากฝักเพื่อใช้แสดงในโอกาสต่อไป ดังภาพ

ภาพแสดงการสอดมือเข้าไปใต้ด้ามกริชที่งอโค้งลง เพื่อจะดึงกริชออกมาจากฝัก

เมื่อผู้แสดงที่เหน็บกริชไว้ที่เอวด้านซ้ายแล้ว จะชักกริชออกมาใช้แสดง จะต้องหงายมือขวาสอดเข้าไปใต้ด้ามกริช แล้วกำด้ามกริชเพื่อชักออกมาใช้ และเมื่อชักหรือดึงกริชออกมาด้วยวิธีนี้แล้วจะเป็นการถือกริชที่ถูกต้องไปพร้อมกัน ซึ่งจะใช้พลิกแพลงไปได้ตามความต้องการ

3. การถือกริช

การถือกริชเพื่อใช้ในโอกาสต่าง ๆ สำหรับการแสดงละครเรื่องอิเหนานันเหตุการณ์ที่ต้องใช้กริชมาเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง ไม่ใช่เป็นการพกพาอย่างเดียวนั้น จะมีอยู่ด้วยกัน 2 แบบด้วยกัน คือ

3.1 การถือกริชทั้งฝัก หมายถึง การนำกริชมาใช้ว่า โดยไม่ดึงเฉพาะตัวกริชออกมาใช้ แต่จะนำกริชมาเป็นอุปกรณ์ใช้ถือราวโดยที่กริชยังคงอยู่ในฝักอย่างเดิม การถือกริชทั้งฝักนี้ จะใช้ในโอกาสที่นำกริชมาเป็นอุปกรณ์ใช้ถือราวในการตรวจพล และผู้แสดงจะถือกริชทั้งฝักออกมาวางตั้งแต่ปรากฏตัวต่อหน้าผู้ชม จนถึงเหน็บกริชไว้ที่เอวด้านซ้าย การดึงกริชทั้งฝักออกมาใช้ว่า ขณะอยู่บนเวทีเพื่อแสดงจะไม่กระทำกัน ดังภาพ

ภาพแสดงการถือกริชทั้งฝักเพื่อใช้ว่าตามบทบาท

ผู้แสดงถือกริชให้ด้ามกริชหันออกไปด้านนอกลำตัว ใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วก้อยรองรับใต้ฝักกริชตอนบนทั้ง 2 ข้าง ส่วนนิ้วทั้ง 3 ที่เหลือจับกริชอยู่เหนือฝักกริชตรงส่วนที่ตัวกริชเสียบอยู่กับฝัก ใช้นิ้วชี้บังคับฝักกริชด้านเดียวกับนิ้วหัวแม่มือ ส่วนนิ้วกลางและนิ้วนางบังคับฝักกริชด้านเดียวกับนิ้วก้อย ใช้ประกอบกริหารাত্রาตรวจผล

3.2 การถือเฉพาะตัวกริชที่ดึงออกมาจากฝัก หรือการถือ "กริชเบส่า" โดยไม่มีฝักสวม หมายถึง เมื่อเหตุการณ์ในเรื่องละครระบุให้ใช้กริชเป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องใช้คมของกริชในการทำกิจกรรมนั้น เช่น ในการรบเพื่อให้รู้ผลแพ้ชนะ การตัดดอกไม้ และการดึงกริชออกมาให้กระทบแสงแดดเพื่อให้เกิดแสงในตอนที่เหน่าฉายกริช เป็นต้น ตัวละครจะดึงกริชออกจากฝักที่เหน็บไว้ที่เอวของผู้แสดง ด้วยวิธีการดึงกริชออกจากฝักดึงใต้คางมาแล้ว เมื่อพลิกมือขึ้นมากำด้ามกริชใช้ร่าเพื่อรับตามเนื้อเรื่อง

ในการร่ากริชเฉพาะตัวกริชนั้น ผู้แสดงจะไม่ถือกริชที่ไม่มีฝักสวมออกมาจากประตูเวทีเพื่อร่าหรือรบเลย แต่ผู้แสดงจะชักหรือดึงกริชออกมาถือร่าต่อหน้าผู้ชม การถือกริชเบส่าที่ไม่มีฝักสวมเช่นนี้ใช้ในโอกาส

- รบหรือสู้กับฝ่ายตรงข้าม ในเรื่องอีเหน่าสู้กริชเพื่อรบกัน คือ อีเหน่ากับกะหมังกุหนึ่ง อีเหน่ากับย่าหวัน และย่าหวันกับมะงาดาค่า เท่านั้น

- ตัดดอกไม้ เมื่ออีเหน่าจะตัดดอกปาทันผากนางค่อมไปให้บุษบา อีเหน่าจะร่าเชิดดึงตัดดอกไม้ เมื่อถึงตอนตัดไม้จริง จึงชักกริชออกมาใช้

- ฉายกริช อีเหน่าต้องการให้บุษบาเห็นตัว จึงออกอุบายนำกริชออกมาต้องแสงอาทิตย์ให้เกิดแสงแปลบปลาบขึ้นมา

- สุหรานางร่ากริช เมื่อท้าวดาหาให้เหล่าขันตริย์แสดงฝีมือในการร่าเพื่อเชิดสุหรานางร่ากริชโดยชักกริชออกมาร่า

- ครสาแบหลา เมื่อระตุบุศลินาสิ้นชีวิต นางครสาซึ่งเป็นพระมเหสีจึงทำพิธีแบหลา (ตาย) ตามพระสวามี

งานการรำและการรบด้วยกริช เมื่อดึงออกจากฝักแล้ว มักจะดึงฝ่าแดงที่ผูกไว้ตรง
ข้อต่อระหว่างด้ามกับตัวกริชมาสวมไว้ที่นิ้วกลางข้างซ้าย หรือใช้ถือเพื่อใช้ฝากรำแสดงฝีมือประกอบ
ด้วย แต่ถ้าเป็นการตัดดอกไม้หรือฉายกริชจะไม่ดึงฝ่าออกมาใช้

ภาพแสดงการถือ เฉพาะตัวกริชที่ดึงออกมาจากฝักหรือการถือ "กริชเบส่า"

ผู้แสดงยกแขนขึ้นระดับสูง กวาดตามกริชตรงส่วนงอของด้ามด้วยมือขวา ให้ตัวกริช
อยู่ทางนิ้วก้อยของผู้แสดง ประกอบกับการก้าวเท้าขวา (ก้าวข้าง) และมือซ้ายเท้าเอว เอียง
ศีรษะซ้าย

การถือกริชรำแสดงฝีมือโดยใช้เฉพาะกริชที่ไม่มีฝักสวม จะมียู่ 2 เหตุการณ์ คือ
ตอนสุหรานากงรำกริชหน้าพระที่นั่งของท้าวคานาและตอนนครสาแบหลา ส่วนการรำกริชหน้าพระ
ที่นั่งจริง ๆ ไม่นิยมมาใช้

4. การนาใบไม้

จากวิธีการถือกริชทั้ง 2 วิธี ได้แก่ การถือกริชทั้งฝักและการถือเฉพาะตัวกริชที่ดึงออกจากฝักแล้ว สามารถนาใบไม้ได้ในหลายโอกาส และการถือกริชทั้ง 2 วิธีนี้ มีการนาใบไม้ต่างกัน ได้แก่ การถือกริชทั้งฝักจะนาใบไม้เมื่อตัวละครวาดตรวจพล และจะถือกริชวิธีนี้ออกมาจากในโรงละครเลย ส่วนการถือกริชวิธีที่ 2 คือ การถือเฉพาะกริชที่ดึงออกมาจากฝักจะนาใบไม้ได้หลายโอกาสมากกว่า ได้แก่ การรบบ การตัดดอกไม้ การฉายกริช และการร่ายวงสรวงเฉพาะสุหรานากง ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไป ดังนี้

1. การนากริชที่ถือทั้งฝักมาใช้ประกอบการร่ายและทบทวนการแสดงละคร ดังมีการใช้ได้ในโอกาสต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การเดิน เมื่อตัวละครเดินออกจาก (เดินออกมาจากภายในโรงละครมาสู่เวทีแสดง) ด้วยการถืออาวุธ ในการตรวจพลของตัวนายทัพ ผู้แสดงจะถือกริชทั้งฝักและท่าฝ่าเดินตามแบบวิธีการทางนาฏศิลป์ไทย ได้แก่

จังหวะที่ 1 เริ่มด้วยการเตรียมจะก้าวเท้าซ้าย โดยการจรดเท้าซ้ายไว้ข้าง ๆ เท้าขวาที่ยืน มือซ้ายจับคว่ำอยู่ข้างตัวระดับสะโพก มือขวาถือกริชทั้งฝัก หักข้อมือเข้าคล้ายจะทามือจับ ย่อเข้า เอียงศีรษะซ้าย

จังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายเป็นก้าวแรกในการเดินตามแบบนาฏศิลป์ไทยเสมอ ในลักษณะก้าวหน้า เคลื่อนมือซ้ายโอบสอยจับอยู่ข้างตัวค่อนข้างหลัง แขนเหยียด มือขวาถือกริชทั้งฝักมาตั้งข้อมือขึ้นอยู่ด้านหน้าระดับต่ำกว่าเอวเล็กน้อย เอียงศีรษะขวา

จังหวะที่ 3 ลากเท้าขวาที่อยู่ข้างหลังมาจรดอยู่ข้างเท้าซ้ายที่กลายเป็นเท้าที่รับน้ำหนักยืนย่อเข้า มือท่าฝ่าลักษณะเดียวกับท่ามือในจังหวะที่ 1 แต่เอียงศีรษะขวา

จังหวะที่ 4 ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า (ก้าวหน้า) เคลื่อนมือซ้ายที่จับคว่ำมาบสอยตั้งมือด้านหน้า ในลักษณะของวงดำ มือขวาที่ถือกริชเคลื่อนไปด้านข้างลำตัวค่อนข้างด้านหลัง หักข้อมือขึ้น แขนเหยียด เอียงศีรษะซ้าย

การเดินตามแบบนาฏศิลป์ไทยต้องปฏิบัติตามให้ครบ 4 จังหวะ และท่าสลับกันไปเรื่อยตามต้องการ สำหรับการเดินออกจากในการตรวจพลต้องการเพียงการเดิน 3

ก้าว ดังนั้นเมื่อปฏิบัติครบถึงจังหวะที่ 4 แล้วต้องย้อนขึ้นแบบปฏิบัติท่าเดิมในจังหวะที่ 1 และ 2 อีกครั้ง จึงจะครบ 3 ก้าว

1.2 เมื่อตัวละครยกกริชทั้งฝักขึ้นมาตั้งวงสูงค้อมมาด้านหน้าเล็กน้อย และมีชายจับหางยอยอยู่ด้านหลังระดับเดียวกัน จะแสดงออกถึงความหมายต่าง ๆ ดังนี้

- เป็นท่าร้าวออกจากของเหล่าทหารเมื่อจะร้าวอาวุธกริช ด้วยการท่าทำนี้แล้ววิ่งซอยเท้า ก้มหน้าออกมา

- เมื่อต้องการจะกลับตัวหรือหมุนตัว เพื่อไปท่าท่าใหม่ เช่น การท่าท่าจะ (ชื่อท่าหนึ่ง ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป) ผู้แสดงจะเอียงศีรษะไปด้านที่จะหมุนตัวไป ดังภาพนี้

ภาพแสดงการถือกริชทั้งฝักเพื่อท่าท่ากลับตัวหรือหมุนตัว เพื่อเปลี่ยนท่าใหม่ และการออกมาร้าวอาวุธของเหล่าทหาร

ผู้แสดงยืนรวบเท้า แยกปลายเท้าออกจากกัน ยกสันเท้าเพื่อการชวยเท้าที่ ๆ มือขวา ยกกริชทั้งฝักขึ้นมาตั้งอยู่ในระดับวงสูง แต่ค้อมมาด้านหน้าเล็กน้อย มือซ้ายจับหงายอยู่ในระดับเดียวกัน ค้อมมาด้านหน้าเล็กน้อย งามาพผู้แสดงต้องการจะหมุนตัวไปทางขวาจึงเอียงศีรษะขวา

1.3 ท่าจะ เป็นชื่อท่ารำเฉพาะของตัวเอก เพื่อเป็นการอวดฝีมือในการรำของผู้แสดงให้เห็นถึงความคล่องแคล่ว ร่องไว การจะจะปฏิบัติต่อเมื่อจะถึงเหตุการณ์ที่สำคัญ เช่น การจะเพื่อจะขึ้นบนเกยสำหรับขี่ม้าหรือช้าง เป็นต้น งามาการแสดงถ้าจะมีการสร้างเกยขึ้นมา จะใช้เตียงเล็กแทน ดังนั้นเมื่อผู้แสดงทำท่าจะ บางครั้งจะเห็นว่าผู้แสดงกลับขึ้นไปบนเตียงแทน ท่าจะประกอบด้วยการรำ 3 จังหวะ เริ่มด้วย

ผู้แสดงจะต้องอยู่ในท่ายืนชวยเท้าที่ ๆ มือขวาถือกริชอยู่ในระดับวงสูงค้อมไปด้านหน้า มือซ้ายจับหงายระดับเดียวกัน ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้อ 1.2 จากนั้นจึงปฏิบัติ จังหวะที่ 1, 2 และ 3 ดังนี้

จังหวะที่ 1 ผู้แสดงก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้าย (ยกหน้า) มือซ้ายมีวนหรือจับออกไปตั้งวงสูง มือขวาถือกริชทั้งฝัก หักข้อมือขึ้น แตะกริชไปด้านข้างซ้ายของลำตัว ระดับเอว เอียงศีรษะซ้าย ดังภาพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการทาท่า "ฉะ" จังหวะที่ 1 ด้วยการถือกริชทั้งฝัก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จังหวะที่ 2 ผู้แสดงยังคงปฏิบัติท่าเท้าและมือซ้ายคงเดิม แต่เคลื่อนมือขวาที่หักข้อมือแทงกริชด้านซ้ายของลาตัวนี้ ออกไปหงายลานเช่นอยู่ด้านข้างขวาของลาตัว แขนตึง ยังคงหักข้อมืออยู่ กริชจะอยู่ในลักษณะให้ปลายกริชพุ่งไปด้านหน้า เอียงศีรษะซ้ายคงเดิม ดังภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการทำท่า "อะ" จังหวะที่ 2 ด้วยการถือกริชทั้งฝัก

จังหวะที่ 3 ผู้แสดงจะก้าวเท้าซ้ายที่ยกกลับไปด้านหน้า แล้วยกเท้าขวา
ขึ้นมาในลักษณะยกหน้าเช่นกัน มือซ้ายยังคงเดิม แต่ให้พลิกมือขวาที่หงายมือถือกริชให้คว่ำ วาง
ปลายกริชไปด้านหลัง แขนยังคงเหยียดอยู่เช่นเดิม เอียงศีรษะขวามือมองไปที่กริช ดังภาพ

ภาพแสดงการทำท่า "ฉะ" จังหวะที่ 3 ด้วยการถือกริชทั้งฝัก

การทำท่าฉะนี้ ไม่จำเป็นต้องกระทำด้วยการถือกริชทั้งฝักเสมอไป ในบางกรณี เช่น
เมื่ออีเหเนาจะตัดดอกไม้ นายอุดม อังสุธร อธิบายว่า อีเหเนาต้องดึงกริชออกจากฝัก แล้วทำท่าฉะ
4 ทิศ รอบกอดอกลาเจียก เนื่องจากดอกลาเจียกเป็นดอกไม้ที่มีลักษณะเป็นกอ และมีใบอยู่โดย
รอบดอก ใบของดอกลาเจียกจะมีหนามแหลม ดังนั้นจึงต้องทำท่า "ฉะ" 4 ทิศ หมายถึง การวิด
ใบก่อนเข้าไปตัดดอกลาเจียกออกมาได้ ดังนั้นการฉะในกรณีนี้จึงเป็นการฉะโดยใช้กริชเปล่าที่ถอด
ออกจากฝักแล้ว

1.4 การเดินแถวตรวจพล เมื่อผู้แสดงออกมาตรวจพลถึงตอนตรวจพล คือการตรวจตราดูความเรียบร้อยและความพร้อมในการรบของกองทัพ ผู้แสดงจะถือกริชในลักษณะ วางเท้า ทักข้อมือขึ้น มือซ้ายจะตั้งวางเท้าเช่นเดียวกันหรือจับหลังก็ได้ ดังภาพ

ภาพแสดงการเดินแถวตรวจพล ด้วยการถือกริชทั้งฝัก

ผู้แสดงจะถือกริชทักข้อมือขึ้นด้วยมือขวาในระดับวางเท้า มือซ้ายตั้งวางเท้าเช่นเดียวกัน เอียงศีรษะขวา เดินถัดเท้าตามจังหวะเพลงเร็ว ทำนี้จะใช้เมื่อเดินตรวจพลมักใช้สลับกับท่ามือซ้าย จับหลัง เอียงศีรษะซ้าย ส่วนเท้าและมือขวาปฏิบัติคงเดิม

*งานการตรวจพลของมนุษย์ จะใช้เพลงกราวนอกบรรเลงประกอบ แต่เมื่อถึงขั้นตอน การตรวจพลหรือเดินตรวจแถวทหารที่นิ่งคอยรับคำสั่งอยู่นั้น ดนตรีจะเปลี่ยนเป็นบรรเลงเพลงเร็ว แทน และเมื่อตรวจแถวทหารเรียบร้อยแล้ว ดนตรีจะกลับมาบรรเลงเพลงกราวนอกอีกครั้ง แล้ว จึงต่อด้วยบทร้องหรือเพลงเชิดเป็นอันดับต่อไป

1.5 ท่าเสี้ยว เป็นท่าแรกของตัวเอกในการตรวจพลท่าหนึ่งในเพลงกราว-
นอก ช่วงร่ำกลองหรือตีกลองถี่ ๆ ท่าเสี้ยวจะต้องเริ่มด้วย ผู้แสดงยืนยกส้นเท้าขึ้นชอยเท้าถี่ ๆ
แล้วรวมมือทั้ง 2 ไว้ด้านหน้าใกล้ ๆ กัน หักข้อมือขึ้นทั้ง 2 มือ ทั้งมือซ้ายที่ตั้งวงและมือขวาที่ถือ
กริช เอียงศีรษะด้านขวา จากนั้นจึงทำท่าเสี้ยว ดังนี้

ผู้แสดงจะก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง (ก้าวข้าง) มือซ้ายเคลื่อนไปจับ
หลัง แขนตั้ง พลิกมือขวาที่ถือกริชให้คว่ำลงมาจากฝ่ามือในระดับศีรษะด้านข้าง ลักษณะของกริชจะ
แนบไปกับลาแขนเอียงศีรษะซ้าย ดังภาพ

ภาพแสดงการทำท่า "เสี้ยว" ด้วยการถือกริชทั้งฝัก

1.6 ทำขึ้น เป็นชื่อท่ารำของตัวเอกอีกท่าหนึ่ง ทำขึ้นนี้จะใช้ในหลายโอกาส ได้แก่ หลังการท่าเสาเสี้ยว หลังการเดินแถวตรวจพล หรือหลังจากการปฏิบัติท่ารำหลาย ๆ ท่าติดกัน ผู้แสดงก็จะปฏิบัติ "ทำขึ้น" ครั้งหนึ่ง และในการรำตรวจพลแต่ละครั้ง อาจท่าทำขึ้นนี้ได้มากกว่า 1 ครั้ง การปฏิบัติทำขึ้น สามารถปฏิบัติได้ทั้งชายและชาย่าย ถ้าใช้ชายวาเป็นชาติก้าวขึ้นมา ก็จะเรียกว่า "ทำขึ้นข้างขวา" ถ้าใช้ชาย่ายก้าวขึ้นมา ก็จะเรียกว่า "ทำขึ้นข้างซ้าย" นายอุดม อังศุธร กล่าวว่ การที่ตัวละครปฏิบัติทำอื่น ๆ มาแล้ว จึงท่าทำขึ้นครั้งหนึ่งนั้น คงเป็นการให้ผู้แสดงได้ยืนพักหายใจนั่นเอง เนื่องจากการปฏิบัติทำนาฏศิลป์ด้วยการรำคนเดียว ต้องแสดงฝีมืออย่างเต็มที่ ดังนั้นผู้แสดงอาจจะเหนื่อย จึงกำหนดให้ผู้แสดงท่าทำขึ้นเป็นระยะ ๆ

การทำท่าขึ้นปฏิบัติดังนี้ ถ้าก้าวเท้าขวาขึ้นมาด้านหน้า แล้วใช้เท้าซ้ายจกดกับพื้นเหยียดขาให้ตึงเขา มือขวาถือกริชหักข้อมือขึ้นระดับศิวะ (ตั้งวงสูง) มือซ้ายตั้งวงต่ำ กดไหล่ขวา ถ้าปฏิบัติเช่นนี้เรียกว่า "ทำขึ้นข้างขวา" ถ้าจะปฏิบัติทำขึ้นข้างซ้ายต้องปฏิบัติตรงกันข้าม ดังภาพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการทำท่าขึ้นข้างขวา ด้วยการถือกริชทั้งฝัก

1.7 ท่าผาลา เป็นชื่อท่าในการรำตรวจพลท่าหนึ่ง แสดงถึงความสง่างามของนายทัพที่จะแสดงความสามารถของตนในการรบว่าแข็งแกร่ง ผู้แสดงจะถือกริชทั้งฝัก หักข้อมือขวาขึ้นตั้งวางสูง มือซ้ายแบหงายอยู่ข้างลำตัวระดับเอว งอข้อศอก ดังภาพ

ภาพแสดงการรำในท่า "ผาลา" ด้วยการถือกริชทั้งฝัก

ผู้แสดงยืนด้วยเท้าซ้าย ยกเท้าขวาขึ้นเข้าไปด้านข้าง มือขวาและซ้ายทำท่าผาลา โดยมือขวาถือกริชทั้งฝักหักข้อมือขึ้น เอียงศีรษะขวา เมื่อผู้แสดงขึ้นท่า "ผาลา" เรียบร้อยแล้ว จะใช้ตัวหน้าหนึ่งหมุนไปทางซ้ายมือ ด้วยการยกเท้าขวานิ่งไว้ จากนั้นอาจท่าผาลากลับมาด้านขวาอีกครั้ง หรือจะเปลี่ยนไปใช้ท่าอื่นก็ได้ จบแล้ว จะทำท่าขึ้นครั้งหนึ่ง เท่ากับเป็นการพักขาของผู้แสดงที่ต้องเกร็งเท้าเพื่อยกเป็นเวลานาน

1.8 ท่าประทับ เมื่อผู้แสดงถือกริชทั้งฝักสามารถประทับตามท่านเองหรือตามเนื้อเพลงก็ได้ เช่น ในการรำตรวจพล ผู้แสดงจะถือกริชทั้งฝักประทับในเพลงกราวนอกและ

เพลงเชิด* งานทานองสังข์ทพาทย์ยกเคลื่อนที่ไปยังจุดหมาย หรือชกถามนายกองถึงความพร้อมของ
กองทัพบได้ ดังภาพ

ภาพแสดงการร่ายท่ารำตามเพลงกราวนอกและเพลงเชิด ในความหมายให้ยกทัพไป

ด้วยการถือกริชทั้งฝัก

ผู้แสดงก้าวเท้าขวาลักษณะก้าวข้าง ย่อเข่าลง มือซ้ายหงายขึ้นด้านหน้า มือขวาถือ
กริชหักข้อมือหงายขึ้นเช่นกัน ปลายกริชจะเฉียงขึ้นด้านบน เอียงศีรษะขวา ข้อสำคัญท่านี้ต้อง
เคลื่อนมือทั้ง 2 ขึ้นมาพร้อม ๆ กัน

*ในการร่ายตรวจพลจะมีขั้นตอนในการร่ายท่ารำเพื่อชกถามนายกองถึงความพร้อมของ
กองทัพบและสังข์ทพาทย์ยกไปยังที่หมายในเพลงกราวนอก หลังจากเดินตรวจพลในเพลงเร็วเรียบร้อย
แล้ว เมื่อเพลงเปลี่ยนเป็นเพลงเชิด หมายถึง กองทัพบกำลังจะเคลื่อนไปยังสนามรบ แม้ทัพบจะสังข์
ทพาทย์ยกไปยังที่หมายอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงเคลื่อนกองทัพบได้

การถือกริชทั้งฝัก เพื่อนำมาใช้ประกอบการรำ ดังที่ได้บรรยายมาแต่ต้นนี้จะเห็นว่า การถือกริชทั้งฝักเพื่อใช้ในโอกาสการรำและท่าท่าเกี่ยวกับการทวนทักก็ตาม ผู้แสดงจะถือกริชโดยใช้มือขวาเพียงมือเดียว ไม่ใช้สลับไป-มาเหมือนอาวุธชนิดอื่น และต้องหักข้อมือที่ถือกริชขึ้นเสมอ ไม่ว่าจะอยู่ในลักษณะคว่ำหรือหงายมือก็ตาม

2. การถือเฉพาะกริชที่ดึงออกมาจากฝักแล้ว หรือ "การถือกริชเปล่า" เพื่อใช้ประกอบการรำหรือทวนทักในละครสามารถปฏิบัติได้ 2 วิธี และใน 2 วิธีนี้สามารถนำไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ กัน ดังนี้

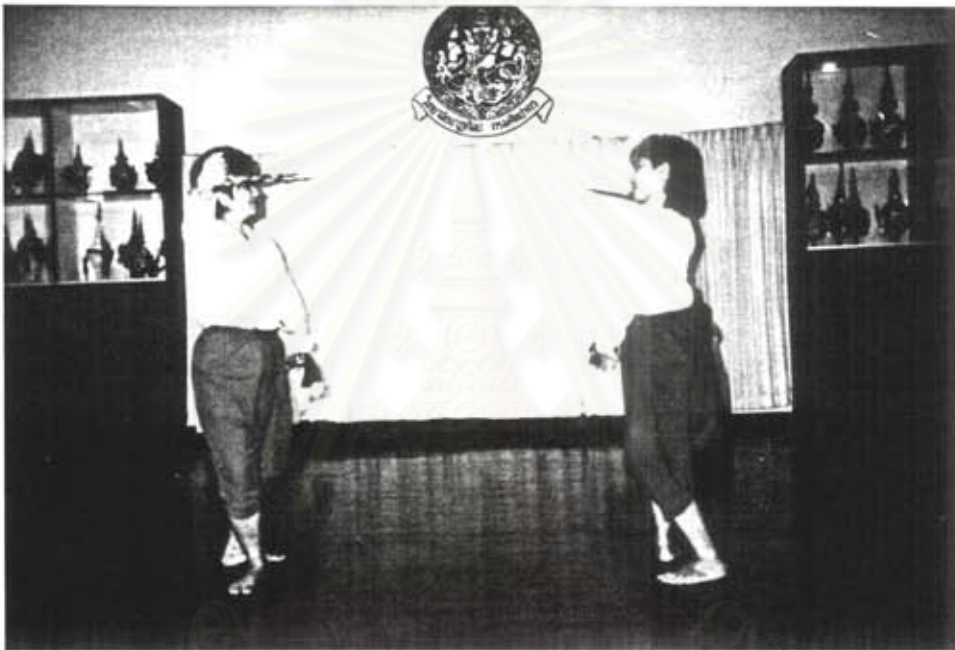
2.1 การถือกริชหงายมือ เมื่อผู้แสดงชักกริชออกมาจากฝักตามวิธีที่ถูกต้องแล้ว ถ้าผู้แสดงคนนั้นใช้กริชที่ชักออกมาในลักษณะหงายมือถือกริช โดยการใช่มือขวากำด้ามกริช ให้นิ้วก้อยอยู่ชิดโคนด้ามตรงรอยต่อระหว่างด้ามกับตัวกริช ดังภาพ

ภาพแสดงการถือกริชด้วยวิธีหงายมือ

การถือกริชด้วยวิธีนี้ สามารถนำมาประกอบกับท่ามือ เท้า กับลาตัว ทำให้เกิดความหมายหลายอย่าง และใช้ในโอกาสต่างกัน ดังนี้

2.1.1 การฉายกริช เป็นท่าฉายอาวุธด้วยกริช หมายถึง การต่อสู้ที่ คู่ต่อสู้ก่อนจะเข้ารบจริงเช่นเดียวกับอาวุธอื่น ๆ ต้องมีท่าฉายอาวุธนั้นทุก ๆ อาวุธไป และการฉายอาวุธจะมี 3 จังหวะ การฉายอาวุธกริชก็เช่นเดียวกันมีอยู่ 3 จังหวะ การฉายกริชด้วยการ หายมือเป็นการฉายกริชจังหวะที่ 1 ดังนี้

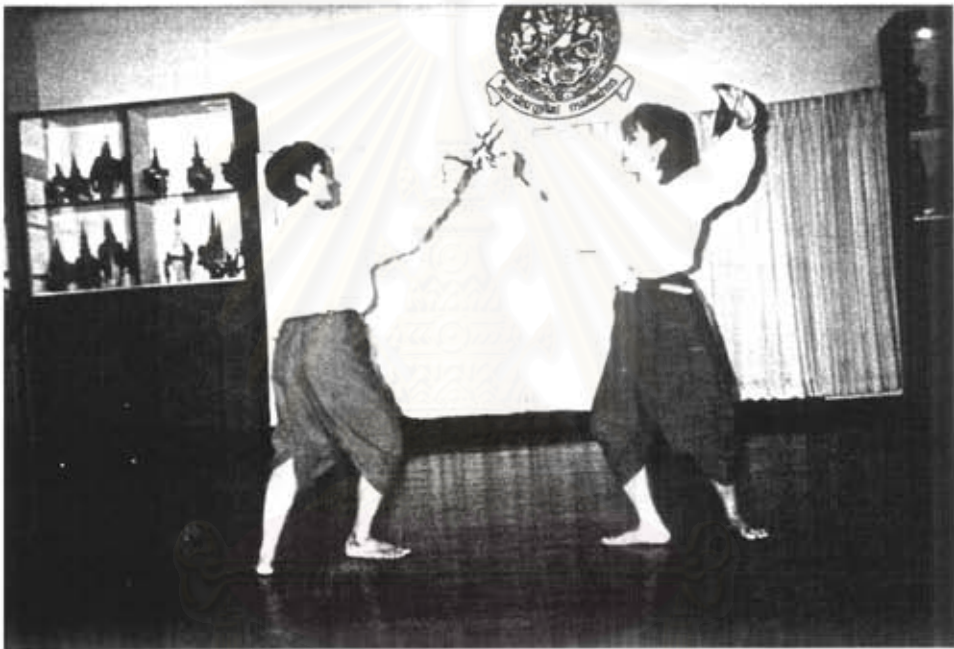
ภาพแสดงการถือกริชหายมือ ท่าฉายกริช จังหวะที่ 1

ผู้แสดงหันมาประจันหน้ากัน ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง (ก้าวข้าง) มือซ้ายสอดฝ่าแพรแดง ไว้ที่นิ้วกลาง จีบหางอยู่ตรงหัว เข็มขัด มือขวาถือกริชหายมือ ยกขึ้นระดับศีรษะ หักข้อมือเข้าหา ล่าแขน ปลายกริชพุ่งไปด้านหน้า เอียงศีรษะขวา ผู้แสดงต้องมองหน้ากันเสมอ

ส่วนการฉายอาวุธกริช จังหวะที่ 2 และ 3 จะกล่าวถึงงานเรื่องการถือกริชคว่ำมือ

ท่าฉายกริชจังหวะที่ 1 ด้วยการถือกริชหายมือนี้ สามารถนำมาใช้ด้านอีก 1 ความหมายคือ การเงี้ยวอาวุธ หมายถึง การที่ตัวละครจะเข้ารบกับคู่ต่อสู้จะเงี้ยวอาวุธนั้นเพื่อจะแทง หรือทำท่าอื่น ๆ ได้ด้วย

2.1.2 การประกฤษ หมายถึง การปะทะหรือต่อสู้กันถึงจุดที่ต้องการ
รู้แพ้รู้ชนะกัน เป็นการต่อสู้ที่รุนแรง การประกฤษนี้ นายธงไชย วิทยารมย์ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า
"เลาะ" ซึ่งก็คือการนำกริชมากระทบกันตรงส่วนปลายของตัวกริช โดยการยกกริชขึ้นสูงระดับศีรษะ
ของผู้แสดงจอแขนเล็กน้อย หงายมือนำกริชไปกระทบกับกริชของคู่ต่อสู้ด้วยการใช้ข้อมือปิดกริชไป-
มา การประกฤษหรือ "เลาะกริช" นี้ มือข้างซ้ายของผู้แสดงมักจะตั้งวางสูงเสมอ ดังภาพ

ภาพแสดงการถือกริชหงายมือ ในการประกฤษหรือเลาะกริช

ผู้แสดงหันมาประจันหน้ากัน ยกมือซ้ายขึ้นตั้งวางสูง โดยถอดผ้าแพรสีแดงมาสวมไว้ที่
นิ้วกลางข้างซ้าย มือขวาถือกริชหงายมือ ยกขึ้นระดับศีรษะ ให้ปลายกริชกระทบกันไป-มา โดย
การใช้ข้อมือของผู้แสดงหมุนไป-มา ในภาพผู้แสดงก้าวเท้าขวาเข้าหากัน การประกฤษนี้ผู้แสดงจะ
เคลื่อนที่เป็นวงกลมก็ได้ไปทางขวา ไปทางซ้าย หรือเคลื่อนที่ทั้ง 3 แบบในการบรรจบเดียวกันก็
ได้ แต่ในการเคลื่อนที่นั้น ผู้แสดงต้องประกฤษไป-มาตลอดเวลา ดังนั้นตาของผู้แสดงจะต้องจับจ้อง
อยู่ที่ปลายกริช เพื่อไม่ให้การประกฤษพลาดไป

2.1.3 การร่ากริชท่า "เช็ดกริช" เมื่อผู้แสดงร่ากริชไปถึงท่า "เช็ดกริช" แล้ว ผู้แสดงจะถือกริชด้วยมือขวาหงายมืออยู่ในระดับเอว ปลายกริชจะพุ่งไปทางซ้าย แล้วใช้มือซ้ายที่สวมผ้าแพรสีแดงไว้ที่นิ้วกลาง คว่ำมือ และไปที่ตัวกริช ดึงนิ้วขึ้น จากนั้นจึงเคลื่อนที่ไป ดังภาพ

ภาพแสดงการถือกริชหงายมือในการร่ากริชท่า "เช็ดกริช"

ผู้แสดงหันมาประจันหน้ากัน ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง (ก้าวข้าง) มือขวาถือกริชหงายมือ ระดับเอว ปลายกริชพุ่งไปทางซ้าย จากนั้นจึงนำมือซ้ายที่สวมผ้าแพรสีแดงไว้ที่นิ้วกลางมาแตะที่ปลายกริช ในลักษณะเหมือนการนำมือซ้ายที่ถือผ้าเช็ดหน้ามาเช็ดกริช นางศิริวัฒน์ ดิษยพันธ์ กล่าวถึง คำอธิบายของคู่มือนี้ว่า สนิทวงศ์ว่า การทาท่าเช็ดกริชนี้เหมือนกับการนำผ้าเช็ดหน้ามาเช็ดคราบเลือดของผู้ต่อสู้ เมื่อกริชเป็นเลือด ดังนั้น การทาท่าเช็ดกริชนี้จึงเป็นท่าลักษณะการฆ่าผู้ต่อสู้นั่นเอง การทาท่านี้จะดูจริงจังขึ้น เมื่อผู้แสดงใช้ดาจับจ้องกันอยู่ตลอดเวลาของการเคลื่อนที่เป็นวงกลมวนรัศมีเดียวกัน

2.1.4 การร่ายท่าร่ายในการทาบมือที่ใช้ถือกริชจะต้องมีการขยับเขยื้อนตลอดเวลา บางครั้งอาจหงายมือ บางครั้งอาจคว่ำมือ สลับกันไป ดังนั้นการถือกริชหงายมือ จึงนำมาใช้ประกอบการทาบด้วย เช่น การทาบว่า "เห็นระชูดอยเท้าก้าวผิด" ของอิเหนากับกระหมังกุหนิง เมื่อจะเผชิญศึกกันด้วยกริชเทวของอิเหนา ก็จะใช้การถือกริชหงายมือเข้าประกอบตรงคำว่า "ก้าวผิด" ดังนี้

ภาพแสดงการถือกริชหงายมือในการทาบท คำว่า "ก้าวผิด"

ผู้แสดงหันมาประจันหน้ากัน ยืนยกเท้าซ้าย (ยกหน้า) มือขวากางออกด้านข้าง งอแขนหงายมือที่ถือกริช ปลายกริชจะพุ่งไปข้างหน้า มือซ้ายจับคว่ำอยู่ข้างตัว งอแขนอยู่ในระดับเดียวกับมือขวา เอียงศีรษะขวา

หมายเหตุ ผู้แสดงที่อยู่ด้านขวาของเวที คือ อิเหนา ผู้แสดงด้านซ้ายของเวที คือ กระหมังกุหนิง ที่เป็นเช่นนี้ นายอุดม อังสุธร กล่าวไว้ว่า ตามหลักของการแสดงละคร ผู้ชนะต้องอยู่ขวา ผู้แพ้ต้องอยู่ซ้าย เพื่อให้ผู้ชนะท่าทำเทงหรือถีบ ผู้แสดงฝ่ายแพ้ให้หายเข้าไปในหลืบหรือประตูทางซ้าย เพราะในการแสดงจะไม่มีการตายคาโรง ดังนั้นเมื่อฝ่ายแพ้เสียที่ต้องหนีเข้าหลืบหรือประตูทางซ้ายของเวที ผู้ชมก็จะเข้าใจเองว่า ผู้แสดงคนนั้นแพ้และอาจเสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งก็ตรง

กับหลักการเข้าออกเวทีแสดงของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงออกทางด้านขวาและเข้าทางด้านซ้ายของโรงละคร

2.1.5 การแทง เมื่อตัวละครจะเอาชนะคู่ต่อสู้ด้วยการแทง ผู้แสดงจะหงายมือ*แทง โดยทั่วไปมักจะแทงประมาธเอาของคู่ต่อสู้ แต่ในบางกรณีที่บทกำหนดไว้อาจแทงที่อื่นได้ เช่น กรณีของอีเหนาจะแทงกะหมิงกุงหนึ่ง บทละครระบุว่า "พระกรายกริชแทงอกตลอดหลัง" ดังนั้นอีเหนาจะเริ่มแทงกะหมิงกุงหนึ่งที่ระดับอกก่อน ดังภาพ

ภาพแสดงการถือกริชหงายมือในลักษณะการแทงคู่ต่อสู้

ในภาพผู้แสดงทางซ้ายของภาพหันหน้าก้าวเท้าซ้ายเข้าหาคู่ต่อสู้ ใช้มือขวาเลือกปลายกริชเข้ามาแทงคู่ต่อสู้ในระดับอก มือซ้ายจับที่เอว เอียงศีรษะขวา ส่วนผู้แสดงทางขวาของภาพจะหันหลังก้าวเท้าขวาไปด้านหลังตนเองจะหลบคู่ต่อสู้ มือซ้ายจับที่เอว เช่นเดียวกัน มือขวาถือกริชตั้งไว้ แสดงว่า ผู้แสดงขวามือของภาพเสียที่ ยกกริชขึ้นมาเตรียมปิด แต่ไม่ทันจึงเสียท่าคู่ต่อสู้

*การแทงด้วยกริชมี 2 วิธีคือ หงายมือแทงและคว่ำมือแทง ซึ่งจะกล่าวรวมไว้ในเรื่องการถือกริชคว่ำมือต่อไป

2.2 การถือกริชคว่ำมือ เมื่อผู้แสดงชักกริชออกมาจากฝักตามวิธีที่ถูกต้องแล้ว ถ้าผู้แสดงคนนั้นคว่ำมือ โดยการกด้ามกริช ให้นิ้วก้อยอยู่ชิดโคนด้ามตรงรอยต่อระหว่างด้ามกับตัวกริช ซึ่งสามารถจะหักข้อมือขึ้นหรือลงก็ได้ ดังภาพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการถือกริชด้วยการคว่ำมือและหักข้อมือขึ้น

การถือกริชด้วยวิธีนี้สามารถนำมาประกอบกับท่ามือ เท้า กับลาตัว ทำให้เกิดความหมายทางนาฏศิลป์หลายอย่าง และใช้ในโอกาสต่าง ๆ กันในการแสดงดังนี้

2.2.1 การฉายกริช ในจังหวะที่ 2 และ 3 ด้วยการถือกริชคว่ำมือ ประกอบกับการใช้มือซ้าย ขวา และลำตัวส่วนต่าง ๆ มาประกอบ ดังภาพ

ภาพแสดงการถือกริชคว่ำมือในท่าฉายกริช จังหวะที่ 2

การฉายกริชจังหวะที่ 2 ดังภาพ ผู้แสดงก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง (ก้าวข้าง) มือซ้าย ตั้งวงสูง มือขวาถือกริชคว่ำมืออยู่ระดับวงต่ำ ปลายกริชจะพุ่งไปทางคู่ต่อสู้คือด้านหน้า เอียงศีรษะ ซ้าย

การฉายกริชจังหวะที่ 3 ผู้แสดงจะทำท่าด้วยมือขวาและซ้ายดังเดิม เพียงแต่สะอึกตัว ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า ตาจ้องไปที่คู่ต่อสู้ การฉายกริชท่าที่ 3 ลักษณะเหมือนกับการฉายอาวุธอื่น เพียงแต่เปลี่ยนเป็นกริชเท่านั้น

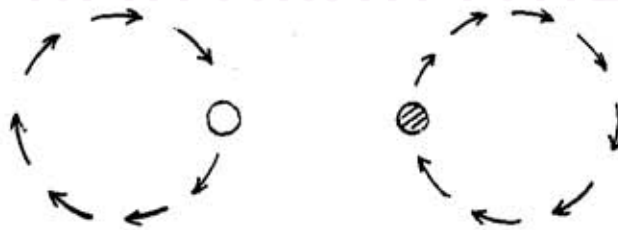
การฉายกริชในจังหวะที่ 2 นี้ สามารถนำมาใช้ได้อีกในความหมายของการส่อหลอก คู่ต่อสู้ หรือเรียกว่า "ท่าส่อ" เช่นเดียวกับการใช้อาวุธอื่น โดยการเคลื่อนที่เป็นวงกลมพร้อมกัน ขยับข้อมือขึ้นเล็กน้อยตามจังหวะที่ก้าวตามทวนองเพลง

2.2.2 การแยกออกจากคู่ต่อสู้ เมื่อผู้แสดง 2 คนท่าท่าต่อสู้ด้วยกริชหรือรากริชต่อสู้กันนั้น ถ้าต้องการแยกออกจากคู่ต่อสู้เพื่อเปลี่ยนท่าใหม่ ผู้แสดงจะต้องท่าท่าแยกออกจากคู่ต่อสู้ ด้วยการถือกริชด้วยมือขวาว่ามือยกขึ้นสูงระดับศีรษะลักษณะตั้งวงสูง ปลายกริชพุ่งขึ้นด้านบน มือซ้ายจับหงายด้านข้างระดับเดียวกัน เอียงศีรษะขวา แล้วจึงหมุนตัวแยกออกจากกัน ดังภาพ

ภาพแสดงการถือกริชคว่ำมือ เมื่อจะแยกออกจากคู่ต่อสู้

ผู้แสดงจะยืนหันหน้า 1 คน หันหลัง 1 คน ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง (ก้าวข้าง) มือขวาถือกริชคว่ำมือ หักข้อมือขึ้นข้างตัวในระดับศีรษะ ปลายกริชพุ่งขึ้นด้านบน มือซ้ายจับหงายระดับศีรษะ เอียงศีรษะขวา หน้ายังคงมองกัน เมื่อหมุนตัวแยกออกจากกันเป็นวงกลมทางด้านขวามือของผู้แสดง จึงละลายตาจากกันได้ ตามแผนผังดังนี้

2.2.3 การรำกริช ในการรำกริชนั้น ผู้แสดงอาจใช้การถือกริชคว่ำมือและหงายมือสลับกัน ดังได้กล่าวแล้ว ดังนั้นการถือกริชด้วยการคว่ำมือสามารถใช้ในการรำต่างๆ กัน ดังเช่น ในท่าพาลา ซึ่งมักมีอยู่ในท่ารำอาวุธหลายชนิด เช่น กระบี่ ศร พระขรรค์ ฯ เป็นต้น ในการรำกริชก็ใช้ท่าพาลาเช่นเดียวกัน ในลักษณะการใช้วัดกำลังของกันและกัน ดังภาพ

ภาพแสดงการถือกริชคว่ำมือในการรำกริชท่าพาลา

ผู้แสดงจะยืนหันหน้า 1 คน หันหลัง 1 คน ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง (ก้าวข้าง) ในลักษณะก้าวเข้าปะทะกัน มือขวาถือกริชคว่ำมือยกขึ้นในระดับศีรษะลักษณะเหมือนการตั้งวงสูงปลายกริชพุ่งขึ้นด้านบน ให้ช้อมือของผู้แสดงทั้งคู่ปะทะกันพอดี มือซ้ายแบหงายข้างตัว งอแขนในระดับเอว เอียงศีรษะซ้าย จากนั้นผู้แสดงจะเคลื่อนที่ตามจังหวะเพลงโยน (เพลงสุดท้ายของการบรรเลงเพลงชุดสระหมา ก่อนออกเพลง) ไปเป็นวงกลมรัศมีเดียวกัน โดยใช้ช้อมือขวาที่ปะทะกันเป็นจุดศูนย์กลางหรือเคลื่อนที่ตามกันไปทางขวาและซ้ายหรือเคลื่อนที่ทั้ง 3 แบบติดต่อกันก็ได้

การทำท่าพาลาในลักษณะเช่นนี้ นายธงไชย โพธิารมย์ กล่าวไว้ว่า "เป็นการวัดกำลังของคู่ต่อสู้อย่างหนึ่ง โดยใช้ช้อมือขวาที่ปะทะกันเป็นตัววัด และในการเคลื่อนที่กันไปทางขวาหรือซ้ายจะมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายถอย และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายรุกเสมอ ฝ่ายถอยแสดงว่ากำลังอ่อนกว่าฝ่ายรุก หรือยอมอ่อนข้อให้ฝ่ายรุกเพื่อจะได้เป็นฝ่ายรุกในโอกาสต่อไป"

2.2.4 การร่ายท่ารำ ใช้วิธีการถือกริชเช่นเดียวกับการรำอาวุธ คือ สามารถถือกริชด้วยการหงายมือหรือคว่ำมือก็ได้ ตามแต่บทจะระบุ และทำนาฏศิลป์ไทยที่หมายถึง เนื้อความตามบทที่ระบุนั้น ๆ ดังเช่น เมื่ออิเหนาเห็นได้ที่จะชนะกะหมิงกฤษณ์ ตามบทร้องที่กล่าวถึง แล้วในการท่ารำด้วยการหงายมือถือกริช คือ "เห็นระตูถอยเท้าก้าวผิด" ในช่วงของการท่ารำว่า เห็นระตูถอยเท้า นั้น ผู้แสดงจะถือกริชด้วยการทำนาฏศิลป์ในความหมายของการเยื้องกราย ซึ่ง มักเริ่มด้วยการยกเท้าขวา หรือก้าวเท้าขวาก่อนเสมอ ดังภาพ

ภาพแสดงการถือกริชคว่ำมือ ในการท่ารำว่า "เห็นระตูถอยเท้า"

ผู้แสดงทั้ง 2 หันมาประจันหน้ากัน ยื่นยกเท้าขวาในลักษณะยกหน้า มือขวาถือกริชคว่ำมือ หักข้อมือขึ้น ตั้งแขนระดับไหล่ ปลายกริชจะพุ่งขึ้นด้านบน มือซ้ายแบหงายมืออยู่ข้างตัวระดับเอว งอ แขนเล็กน้อย เอียงศีรษะซ้าย จากนั้นจึงทำท่าตามบทว่า "ก้าวผิด" ตามที่กล่าวมาแล้วถึงการถือ กริชหงายมือในการท่ารำข้อ 2.1.4

2.2.5 การแทงและการปิด นอกจากผู้แสดงสามารถแทงด้วยการ
 หมายมือถือกริชดังกล่าวแล้ว ยังสามารถแทงด้วยการคว่ำมือได้ โดยการถือกริชคว่ำมือแล้วเลือก
 ปลายกริชไปตามตำแหน่งที่ต้องการแทงคู่ต่อสู้ ซึ่งมักจะแทงในระดับเอวหรือสะโพก ดังเช่น เมื่อ
 อีเหนาจะเอาชนะกะหมังกุหนิงด้วยการแทงคู่ต่อสู้ให้ตายตามบทร้องที่ว่า "พระกรวยกริชแทงอก
 ตลอดหลัง" นั้น เมื่อถึงคำว่า "ตลอดหลัง" ผู้แสดงจะคว่ำมือถือกริชและแทงคู่ต่อสู้บริเวณหลัง
 ดังภาพ

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงการถือกริชคว่ำมือ ในการแทงหลังคู่ต่อสู้

ผู้แสดงฝ่ายแทงจะหันหลัง ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง (ก้าวข้าง) ในลักษณะก้าวเข้าใบ
 หาคู่ต่อสู้ มือขวาถือกริชคว่ำมือ เลือกปลายกริชใบที่หลังของคู่ต่อสู้ มือซ้ายตั้งวงสูง เอียงศีรษะซ้าย
 ผู้แสดงที่ถูกแทงหันหน้าตรง ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้างในลักษณะถอยหรือหลบ มือขวาถือกริชทำท่าจะ
 บัดกริชของคู่ต่อสู้แต่ไม่ทัน มือซ้ายตั้งวงสูง เอียงศีรษะด้านขวา ท่าแทงกริชคว่ำมือในลักษณะนี้ จะ

ปฏิบัติต่อเนื่องจากท่าทางกริชหงายมือ ในข้อ 2.1.5 คำว่า "พระกรายกริชแทงอก" จากนั้น ผู้แสดงจะพลิกตัวกลับมาท่าท่า 2.2.5 ดังภาพข้างบนนี้ ในคำว่า "ตลอดหลัง"

ในการท่าท่าตามบทว่า "พระกรายกริชแทงอกตลอดหลัง" นี้ นายธงไชย โภชยารมย์ อธิบายเพิ่มเติมว่า "การแทงกริชที่อกตลอดหลังนั้น ไม่ใช่การแทงกริชทะลุหลัง แต่เป็นการแทงกริชที่อก แล้วเลื่อนกริชไปข้างหลังในลักษณะสะพายแสงไปตามร่องซี่โครง ดังนั้นการแทงเช่นนี้ ฝ่ายที่ถูกแทงต้องตายคาที่แน่นอน และคนแทงต้องแทงให้เป็นเพื่อไม่ให้ติดกระดูก และต้องมีพลังกำลังสูงมาก จึงเลื่อนกริชผ่านเนื้อคนได้เช่นนี้"

นอกจากการถือกริชคว่ำมือจะใช้ได้ ในลักษณะการแทงแล้ว ยังสามารถนำมาใช้ในการปักกริชของคู่ต่อสู้ที่จะแทงมาได้ โดยการคว่ำมือ แล้วใช้ปลายกริชปักกริชของคู่ต่อสู้ออกไปไม่ให้โดนผิวหนังของผู้ปัก ดังในภาพข้างบน แต่ในภาพนี้ผู้แสดงฝ่ายที่ถูกแทงไม่สามารถปักกริชของฝ่ายแทงได้ทัน

กล่าวโดยสรุป กริชเป็นอาวุธที่ไม่ได้ใช้เพื่อการรบและการฆ่าอาวุธเท่านั้น แต่กริชยังเป็นอาวุธที่ตัวละครพระ (ผู้รับบทเป็นชายนางเรื่อง) จะต้องมีพกติดกายเปรียบเหมือนอุปกรณ์ในการแต่งกายชนิดหนึ่ง ดังนั้นการจะใช้กริชจึงไม่ได้มีเฉพาะการถือเพื่อรำและการถือเพื่อรบเท่านั้น ยังต้องมีวิธีการใช้ในลักษณะการพกพากริชเป็นอาวุธประจำตัว การดึงกริชออกจากฝักต่อหน้าผู้ชมขณะแสดง ซึ่งจะทำให้การถือกริชเมื่อออกจากฝักแล้วถูกต้องด้วย และด้วยเหตุผลที่กริชเป็นอาวุธพิเศษใช้ประจำตัวผู้แสดง โดยเฉพาะตัวละครที่อยู่ในวงศ์เทวา เช่น อิเหนา ลีละตรา ซึ่งได้กริชที่เทพระทานานั้น การถือกริชจึงต้องแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ การถือกริชทั้งฝักเพื่อใช้รำ ตรวจพลตั้งแต่การเดินทางถึงการทาบ และการถือกริชที่ถอดออกจากฝักแล้ว เพื่อใช้ในการรบ และกิจกรรมอื่นที่ต้องใช้คมของกริช ได้แก่ การตัดดอกไม้และการฉายกริช ส่วนการถือกริชที่ถอดออกจากฝักแล้ว เพื่อรำแสดงฝีมือสำหรับสุหรานากงในคราวราชันและการรำตราเสาเบรธา ถือเป็นกรณีพิเศษ และมี 2 ครั้งเท่านั้นในการใช้กริชที่ดึงออกจากฝักเพื่อรำกริชแสดงฝีมือ การถือกริชทั้ง 2 แบบ มีลักษณะวิธีถือต่างกัน และการใช้โดยทั่วไปก็ต่างกัน ได้แก่ การถือกริชทั้งฝัก ผู้แสดงมักจะถือรำตั้งแต่เดินออกจากประตูเวทีหรือหลังเพื่อใช้รำ และจะเห็นกริชต่อหน้าผู้ชมเมื่อรำกริชช่วงนั้นหมดชุดแล้ว เพื่อจะถือหรือทาบท่อนต่อไป การถือกริชแบบนี้มีวิธีการถือวิธีเดียว แต่จะใช้ส่วนต่าง ๆ

ของร่างกายเพื่อหลีกเลี่ยงใช้ในโอกาสต่าง ๆ หลายความหมาย ส่วนการถือกริชเปล่า มักจะตั้งกริชออกจากฝักต่อหน้าผู้ชม เมื่อต้องการใช้คมของกริชทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามบท ได้แก่ การรบ การรำอาวุธ การตัดดอกไม้ และการฉายกริช การถือกริชแบบนี้มี 2 วิธีคือ การถือกริชหงายมือและคว่ำมือ เมื่อประกอบกับส่วนอื่น ๆ ของร่างกายแล้ว จะทำให้เกิดความหมายในการแสดงนาฏศิลป์หลายประการ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

สรุป

อาวุธเป็นสิ่งจำเป็นในการช่วยส่งเสริมพระเอกและตัวเอกที่ใช้อาวุธมาก อาวุธที่จัดว่าเด่นในการแสดงละครเรื่องอิเหนามี 4 ชนิดด้วยกัน คือ ทวน หอกซัด กระบี่ และกริช ซึ่งมีวิธีถือและการจับต่างกัน ดังนี้

ทวน เป็นอาวุธชนิดยาว ใช้รบบนหลังม้า มีวิธีถือทวน 2 แบบคือ

- การถือทวนมือเดียว มี 4 วิธี ได้แก่

วิธีที่ 1 ถือทวนไว้ด้านหน้า ใช้เมื่อผู้แสดงยืนแถว ถือทวนชี้มา ราวกับทวนตามกระบวนท่าสรรเสริญครู และรำบ้องหน้า

วิธีที่ 2 ถือทวนไหลไปด้านหลัง ตั้งทวนตรง ใช้เมื่อผู้แสดงราวกับตามกระบวนท่าโคมสามใบ ใบที่ 1

วิธีที่ 3 ถือทวนด้านหน้าแขนหงายตั้ง ใช้เมื่อผู้แสดงราวกับตามกระบวนท่าโคมสามใบ ใบที่ 2 และ 3

วิธีที่ 4 ถือทวนด้านหน้าตั้งทวนตรง หักข้อมือ งอแขน ใช้เมื่อต้องการแยกออกจากคู่ต่อสู้ ใช้ทวนทวนความหมายว่า "มาสู้กัน" และในการควงอาวุธ

- การถือทวน 2 มือ มี 8 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 ถือทวนไว้ด้านข้าง ปลายทวนอยู่ด้านหน้า ใช้เมื่อผู้แสดงท้าวทำฉายอาวุธทวนและทาบท

วิธีที่ 2 ถือทวนไว้ด้านข้าง ปลายทวนอยู่ด้านหลัง ใช้เมื่อผู้แสดงท้าวทำฉายอาวุธ

วิธีที่ 3 ถือทวนยกขึ้นระดับอก และใช้มืออีกมือหนึ่งรองค้ำทวนส่วนปลายระดับศีรษะด้านข้าง ใช้เมื่อรำทวนตามกระบวนท่า "หงส์ 2 คอ" และควัดทวนออกจากคู่ต่อสู้

วิธีที่ 4 ถือทวนยกขึ้นระดับอก ใช้มืออีกข้างหนึ่งรองค้ำทวนส่วนปลายระดับสะโพก ใช้เมื่อรำทวนตามกระบวนท่า "นาคเกี้ยว" ในการรบและทาบตามคำร้อง

วิธีที่ 5 ถือทวนในท่าบลอกข้าง

วิธีที่ 6 ถือทวนในท่าชิงคลอง

วิธีที่ 7 การฟัน การรับอาวุธ และการประอาวุธในลักษณะ "ตีผ่าน"

วิธีที่ 8 ยกทวนขึ้นรับอาวุธของคู่ต่อสู้ด้านหน้า

เนื่องจากทวนเป็นอาวุธชนิดยาว ดังนั้นจึงมีการจับทวนทั้งแบบมือเดียวและแบบ 2 มือ เมื่อนำมาประกอบกับท่านาฏศิลป์โดยใช้ส่วนประกอบของลำตัวในท่าต่าง ๆ ทำให้เกิดความหมายมากมาย และท่าถือทวนต่าง ๆ นี้ บางท่าเป็นการเลียนแบบการถืออาวุธทวนจริง แต่บางท่าน่าจะเป็นท่าที่ครูอาจารย์ทางนาฏศิลป์คิดประดิษฐ์ขึ้นเอง

หอกซัด เป็นอาวุธคล้ายหอกหรือทวน แต่สั้นกว่า ใช้ครั้งละ 1 คู่ต่อสู้แสดง 1 คน และใช้รบบนหลังม้า มีวิธีการถือหอกซัด 2 วิธี และวิธีเก็บอีก 1 วิธี ดังนี้

การถือหอกซัดวิธีที่ 1 เป็นการถือหอกซัด 2 เล่มด้วยมือเดียว ใช้เมื่อ

1. บังหน้า
2. ทาบตามทวนองเพลงและทาบตามคำร้องที่นำมาใช้ทาบ
3. ตัวละครลงจากหลังม้า

การถือหอกซัดวิธีที่ 2 เป็นการถือหอกซัดด้วยมือข้างละ 1 เล่ม ใช้เมื่อ

1. การพุ่งหอก
2. การรับอาวุธจากคู่ต่อสู้
3. เจื่อหอกและการทาบทว่า "มาสู้กัน"
4. ในการรำในท่าสรรเสริญครู บลอกข้าง และการแยกออกจาก

คู่ต่อสู้

5. ในการรบทั้งการแทง การรับ การปิดอาวุธคู่ต่อสู้ รวมทั้งการ

รวมอาวุธในท่าชิงคลอง

การเก็บดอกชดจากพื้นเวที มีอยู่เพียง 1 วิธี โดยการนำเท้าคีบด้ามดอกขึ้นมา แล้วใช้มือหยิบต่ออีกทอดหนึ่ง

กระบี่ เป็นอาวุธที่ใช้ต่อสู้บนพื้นราบ สำหรับฟันและแทงคู่ต่อสู้ มีวิธีจับ 2 แบบ ซึ่งต่างกันเพียงเล็กน้อย การถือกระบี่ทั้ง 2 วิธีนี้ ถ้ามานำพลิกแปลงชื่อมือในท่าต่าง ๆ จะเกิดความหมายต่างกัน เริ่มจาก

- การวางกระบี่ที่พื้นเวทีขณะผู้แสดงนั่ง
- การหยิบกระบี่ขึ้นมาจากพื้นเวที
- การเตรียมต่อสู้
- การรำทาบตามท่อนอง เพลงและบทร้อง
- การรับบทและในเพลง
- การแยกออกจากคู่ต่อสู้

นอกจากนี้การใช้กระบี่มาประกอบการแสดง โดยใช้ท่าต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว ยังมีวิธีการใช้กระบี่โดยทั่วไปที่ใช้ในการรำหรือต่อสู้ด้วยกระบี่กระบองจริงอีกหลายวิธี (ดูจากภาคผนวก) แต่วิธีเหล่านี้ไม่ได้นำมาใช้ในการแสดงละคร โดยเฉพาะในเรื่องอิเหนาเลย

กริช เป็นอาวุธสั้น มีลักษณะการใช้คล้ายมีด สู้กันแบบประชิดตัว ในการแสดงละครเรื่องอิเหนา อาวุธกริชยังใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการแต่งกายของตัวละครชายในเรื่อง โดยการพกพาเป็นอาวุธประจำตัวอีกด้วย ดังนั้นการใช้อาวุธกริชตามลักษณะการใช้งานในโอกาสต่าง ๆ กัน จึงมีหลายวิธีได้แก่

- วิธีการพกกริชเป็นอาวุธประจำตัว สำหรับผู้แสดงที่รับบทเป็นชายตามเนื้อเรื่อง โดยการเหน็บกริชไว้ที่เอวด้านซ้ายของผู้แสดง

- วิธีการดึงกริชออกจากฝัก ขณะที่กริชเหน็บอยู่ที่เอวของผู้แสดง เพื่อนำออกมาใช้ในโอกาสต่าง ๆ ดังนี้

1. ใช้ในการรบ
2. ใช้ในการตัดคอกาญ
3. ใช้ในการฉายกริช
4. ใช้รำกริช

- วิธีการถือกริช มี 2 วิธี

1. ถือกริชทั้งฝัก ใช้ในการตรวจพลของตัวเอกในเรื่อง โดยถือออกมาตั้งแต่ผู้แสดงเดินออกมาจากประตูฉาก และจะจบการถือกริชที่ผู้แสดงนำกริชเหินบที่เอว ด้านซ้าย

2. ถือเฉพาะตัวกริชที่ดึงออกจากฝักแล้ว ใช้ในการรบ การตัดคอกำเนิด การฉวยกริช และการราวอดฝีมือ

อุปกรณ์ประเภทอาวุธที่ใช้ประกอบการแสดงละครเรื่องทั้ง 4 ชนิดนี้ เป็นอาวุธสำคัญสำหรับตัวเอกในเรื่อง ซึ่งนำมาใช้ในหลาย ๆ เหตุการณ์ ตั้งแต่เหตุการณ์การรบจนถึงการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่สำคัญตามที่เนื้อเรื่องระบุไว้ โดยเฉพาะอาวุธกริช ซึ่งนอกจากจะทำหน้าที่เป็นอุปกรณ์ประเภทอาวุธแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบสำคัญในการแต่งกายของตัวละครพระเอกด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย